

T.C
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Coğrafya Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜR
TURİZMİ

Sibel YÜCETAŞ

2501111448

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Suna DOĞANER

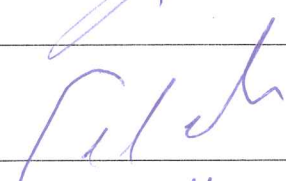
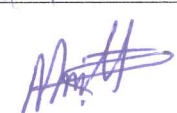
İSTANBUL, 2015

**Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I**

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Sibel YÜCETAŞ Numarası : 2501111448
Anabilim/Bilim Dalı : Coğrafya Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi : Prof. Dr. Suna DOĞANER
Tez Savunma Tarihi : 22.07.2015 Tez Savunma Saati : 12:30'da
Tez Başlığı : "Gaziantep ve Çevresinde Kültür Turizmi"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Suna DOĞANER		Kabul
2-Prof. Dr. Deniz EKİNCİ		kabul
3-Doç. Dr. Murat ATEŞ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Nurten GÜNAL		
2- Yrd. Doç. Dr. Mehmet BAYARTAN		

ÖZ

GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜR TURİZMİ

Sibel YÜCETAŞ

“Gaziantep ve Çevresinde Kültür Turizmi” adlı bu çalışma, Gaziantep ilindeki kültür turizminin temelini oluşturan tarihi ve kültürel çekicilikleri ve bu çekiciliklerin günümüzün değişen turizm anlayışıyla turistlere sunum olanaklarını kapsamaktadır. Dolayısıyla, alternatif turizm çeşidinin bir türü olan kültür turizmi, kültürel kaynaklar üzerine yapılan bir turizm çeşidi olup, ana motivasyonunu yeni yerler görme ve tanıma, yeni şeyler öğrenme ve en önemlisi de kültürel etkinliklere katılma amacıyla yeni deneyimler kazanma ihtiyacı oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Gaziantep ilindeki mevcut tarihi ve kültürel çekicilikler üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda, Gaziantep ilinde varlığını günümüze kadar sürdüren ve kültürel turizme kaynak oluşturan Hitit, Med, Asur, Pers, İskender, Selefkoşlar, Roma, Bizans, İslam-Arap ve İslam-Türk kültürüne ait kültürel ve tarihi miras çekicilikleri anlatılmaktadır. Bu bağlamda çekicilikler tarihsel, prehistorik, arkeolojik, askeri ve dini olmak üzere 5 ayrı ana konu başlığı altında toplanmıştır. Daha sonra araştırma alanının turizm kapasitesi üzerinde durulmuş ve çalışmanın son aşamasında kültür turizminin gelişimi ve planlanmasında genel önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Turizm, Kültür Turizmi, Turistler, Çekicilikler.

ABSTRACT

CULTURE TOURISM IN GAZİANTEP AND ITS IMMEDIATE ENVIRONMENT

Sibel YÜCETAŞ

This study named "Culture Tourism in Gaziantep and its immediate environment", contains historical and cultural attractions that create the basis of culture tourism in Gaziantep and the presentation possibilities to the tourist with respect to gradually developing understanding of tourism. Therefore, as an alternative tourism type, culture tourism, is a kind of tourism experienced on cultural resources, and its main motivation is to see and know new places, to learn new things and the most important is that, it creates a need for gaining new experiences to participate in cultural facilities.

In this study, available cultural and historical attractions in Gaziantep province in South-Eastern Anatolia region are emphasised. In this respect, historical and cultural heritage attractions, in Gaziantep province, which still continue to exist and belong to Hittite, Med, Assyria, Persian, Iskender, Seleskos, Roman, Byzantine, Islamic-Arabic and Islamic-Turkish culture are explained. Moreover, attractions are categorized under 5 different main subject areas such as historically, prehistorically, archeologically, military and religion. Later, the tourism capacity of the examination area is emphasised and in the last part of the study general suggestions on the improvement and organization of cultural tourism are given.

Key words: Gaziantep, Tourism, Culture Tourism, Tourists, Attractions.

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda hazırlamış olduğum “Gaziantep ve Çevresinde Kültür Turizmi” adlı tez çalışmamın amacı Gaziantep ve çevresinde kültürel turizme kaynak oluşturan değerleri ortaya koymaktır. Çalışma yapılırken Gaziantep'te bulunan bazı kültürel varlıkların oldukça önemli olduğu ancak yeteri kadar korunamadığı tespit edilmiş ve bu nedenle konuya dikkat çekmek için araştırma konusu olarak Gaziantep seçilmiştir. Araştırma konusu olarak Gaziantep'in seçilmesinin bir diğer nedeni kültür turizmi konusunda araştırma yapılmamış olmasıdır.

Tezin hazırlanma sürecinde bana yol gösteren, katkı sağlayan ve her türlü bilgi ve önerilerinden faydalandığım değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Suna Doğaner'e, Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince bilgilerini paylaştan İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Deniz Ekinci'ye, tez çalışması süresince manevi yardımlarını esirgemeyen Sayın Yüksel Mansur Kılıç'a, yapıcı eleştirileriyle tez çalışmasının ortaya çıkmasında önemli katkıları olan Sayın Murat Kartal'a, manevi desteklerini sunan Sayın Berfin Yücetaş ve Sayın Arkeolog Ahmet Beyazlar'a, Arkeoloji Müzesi çalışanlarından Sayın Mehmet Şahin'e, Çekül Vakfı Bölge Koordinatörü Sayın Zafer Okuducu'ya ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sibel YÜCETAŞ, İstanbul 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	ix
EKLER.....	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜREL MİRAS	3
1.1. Gaziantep ve Çevresinde Yerleşmenin Tarihçesi	3
1.1.1. Tarih Öncesi Dönemlerde Gaziantep'in Yerleşim Tarihi	3
1.1.2. Tarihi Çağlarda Gaziantep'in Yerleşim Tarihi.....	5
1.1.3. 19. yy ve Sonrası Kent Gelişimi.....	6
1.2. Prehistorik Miras	6
1.2.1. Gaziantep ve Çevresinde Prehistorik Turizm	9
1.2.2. Gaziantep ve Çevresinde Paleolitik Turizm	10
1.2.3. Gaziantep ve Çevresinde Neolitik Turizm	15
1.3. Arkeolojik Miras	19
1.3.1. Gaziantep ve Çevresinde Arkeolojik Turizm	19
1.3.2. Kaleler	24
1.3.3. Arkeolojik Tek Yapılar.....	26
1.3.4. Yöresel Arkeolojik Tur Örnekleri	29

1.3.4.1.	Gaziantep’te Hitit Uygarlığı Turu	29
1.3.4.2.	Gaziantep’te Roma İmparatorluğu Turu	30
1.3.4.3.	Gaziantep’te Kaleler Turu	30
1.3.4.4.	Gaziantep’te Anıt Mezarlar Turu.....	30
1.3.4.5.	Gaziantep’te Arkeolojik Tek Yapılar Turu	30
1.4.	Tarihsel Miras.....	31
1.4.1.	Beylikler Dönemi Tarihsel Turizm Eserleri	31
1.4.2.	Osmanlı Dönemi Tarihsel Turizm Eserleri.....	32
1.5.1.	Gaziantep’te Askeri Turizm.....	53
1.6.	Dini Miras	56
1.6.1.	Gaziantep’te Kutsal Yerler.....	56
1.6.2.	Gaziantep’te İnançla İlgili İlk Yapılar	58
1.6.2.1.	Kiliseler ve İnanç Turizmi	59
1.6.2.3.	İslam Dini Yapıları ve İnanç Turizmi	64
1.6.2.4.	Türbeler.....	71
İKİNCİ BÖLÜM		75
2.	KÜLTÜREL TURİZM ALANLARINDA MEKÂNSAL DÜZENLEMELER.....	75
2.1.	Prehistorik Turizmde Mekânsal Planlama	75
2.1.1.	Prehistorik Mağaralarda Mekânsal Düzenlemeler	76
2.1.2.	Neolitik Höyüklerde Mekânsal Düzenlemeler	78
2.1.3.	Müzelerde Prehistorik Turizm.....	83
2.2.	Arkeolojik Turizmde Mekânsal Planlama	88
2.2.1.	Antik Kentlerde Mekânsal Düzenlemeler	88

2.2.2. Müzelerde Arkeolojik Turizm.....	90
2.3. Tarihsel Turizmde Mekânsal Planlama	94
2.3.2. Tarihi Sokakların Düzenlemesi.....	94
2.3.2. Gaziantep’te Tarihsel Yapıların İşlevsel Dönüşümü	96
2.3.3. Müzelerde Tarihsel Turizm.....	98
2.4. Askeri Turizmde Mekânsal Planlama	99
2.4.4. Müzelerde Askeri Turizm.....	105
2.5. İnanç Turizminde Mekânsal Planlama	113
2.5.1. Dini Yapılarda Düzenlemeler	113
2.5.2. Müzelerde İnanç Turizmi	114
2.6. Turizmde Mekânsal Sorunlar ve Çözümler	115
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	117
3. GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜR TURİZMİNİN GELİŞİMİ	117
3.1. Kültür Turizminin Tarihçesi.....	117
3.2. Konaklama	122
3.3. Gelen Turist Sayısı	123
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	126
KAYNAKÇA	129
EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Foto 1. Şarklı Mağara-İçeriden Görünüm (2014).....	13
Foto 2. Araban-Ardıl Mağaraları (2014)	14
Foto 3. Fırat Vadisi Kaya Sığınakları (2014)	14
Foto 4. Sakçagözü Kaya Sığınakları (2014).....	14
Foto 5. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-1 (2014).....	16
Foto 6. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-2 (2014).....	16
Foto 7. Coba Höyük (2014).....	18
Foto 8. Zincirli Höyük (2014)	18
Foto 9. Tilbaşar Höyük (2014)	19
Foto 10. Zeugma Mozaikleri (2014).....	22
Foto 11. Yesemek Heykel Atölyesi Açık Hava Müzesi (2014)	23
Foto 12. Gaziantep Kalesi (2014).....	24
Foto 13. Rumkale-1 (2014).....	26
Foto 14. Rumkale-2 (2014).....	26
Foto 15. Roma Gözetleme Kulesi (2014)	27
Foto 16. Septimus Severus Köprüsü (2014)	27
Foto 17. Hisar Anıt Mezarı ve Elif Anıt Mezarı (2014).....	28
Foto 18. Hasanoğlu Anıt Mezarı (2014).....	29
Foto 19. Alaüddevle Cami (2014)	32
Foto 20. Zincirli Bedesten ve Kemikli Bedesten (2014)	34
Foto 21. Şire Han (2014)	36
Foto 22. Millet Hanı (2014).....	37
Foto 23. Tütün Hanı (2014).....	38
Foto 24. Yeni Han (2014).....	39
Foto 25. Yaşayan Müze: Tarihi Gümrük Hanı (2014)	40
Foto 26. Gümrük Hanı-Avludan Görünüm (2014).....	41
Foto 27. Göymen Pazar Hamamı (2014).....	42
Foto 28. Tarihi Naib Hamamı (2014).....	43
Foto 29. Alibey Konağı (2014).....	45
Foto 30. Asude Konak (2014)	46
Foto 31. Hıdıroğlu Konak (2014)	47
Foto 32. Şehreküstü Konakları (2014).....	48
Foto 33. Kale Evi Butik Hotel (2014)	49
Foto 34. Pişirici Kasteli (2014).....	51
Foto 35. Kumandan Çeşmesi ve Pazar Yerindeki Şadırvan (2014)	52
Foto 36. 14 Şehit Anıtı Kurtuluş Günü Kutlamaları (2014).....	56
Foto 37. Dadağan Ağacı ve Balıklıgöl (2014).....	57
Foto 38. Şarklı Mağara/Mitras Tapınağı (2014).....	58
Foto 39. Rumkale (2014).....	59

Foto 40. Aziz Bedros Kilisesi- Dışarıdan (2014)	60
Foto 41. Aziz Bedros Kilisesi-İçeriden Görünüş (2014)	60
Foto 42. Kendirli Kilisesi (2014).....	61
Foto 43. St. Mary Kilisesi (2014)	62
Foto 44. Nizip Fevkani Kilisesi (2014)	62
Foto 45. Gaziantep Sinagogu/Havra (2014)	63
Foto 46. Alaybey Camii.....	65
Foto 47. Hüseyin Paşa Camii (2014).....	66
Foto 48. Tekke Camii ve Vakıf Müzesi (2014).....	68
Foto 49. Antep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi (2014)	68
Foto 50. Müze İçerisinden Görünüm-1 (2014).....	69
Foto 51. Müze İçerisinden Görünüm-2 (2014).....	69
Foto 52. Müze İçerisinden Görünüm-3 (2014).....	69
Foto 53. İhsan Bey (Esenbek) Camii (2014)	70
Foto 54. Nuri Mehmet Paşa Camii (2014)	71
Foto 55. Hz. Yuşa Peygamber ve Pürsefa Hz. Türbesi (2014).....	72
Foto 56. Gaffurbaba Türbesi-Dışarıdan Görünüm (2014).....	72
Foto 57. Gaffurbaba Türbesi-İçeriden Görünüm (2014)	73
Foto 58. Dermanlıdede Türbesi-Dışarıdan Görünüm (2014)	73
Foto 59. Dermanlıdede Türbesi-İçeriden Görünüm (2014).....	73
Foto 60. İmam Musa Kazım Türbesi (2015)	74
Foto 61. Tilmen Höyük Çevre Düzenlemesi (2014)	75
Foto 62. Dülük Kaya Mezarları Çevre Düzenlemesi-1 (2014).....	77
Foto 63. Dülük Kaya Mezarları Çevre Düzenlemesi-2 (2014).....	77
Foto 64. Şarklı Mağara Çevre Düzenlemesi-1 (2014).....	78
Foto 65. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-1 (2014).....	79
Foto 66. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-2 (2014).....	80
Foto 67. Coba Höyük (2014).....	81
Foto 68. Zincirli Höyük (2014)	81
Foto 69. Tilbaşar Höyük (2014)	82
Foto 70. Kesici Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014)	83
Foto 71. Ok Uçları ve Kesici Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014).....	84
Foto 72. Kesici Taş Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014)	84
Foto 73. Fırat Nehri Kıyısı Zeugma Villaları (2014)	89
Foto 74. Kargamış Harabeleri (Beyazlar, 2014).....	90
Foto 75. Pişmiş Toprak Kaplar (Gaziantep Müze Müdürlüğü-2014).....	92
Foto 76. Yesemek Açık Hava Müzesi-1 (2014)	92
Foto 77. Yesemek Açık Hava Müzesi-2 (2014)	93
Foto 78. Poseidon Villası (2014).....	94
Foto 79. Bey Mahallesi Mekânsal Düzenleme (2014)	96
Foto 80. Kır Kahvesi Mekânsal Düzenleme (2014)	97

Foto 81. Şirehan Hotel (2014)	98
Foto 82. Bayazhan Kent Müzesi (2014)	98
Foto 83. Emine Göğüş Mutfak Müzesi (2014)	99
Foto 84. Oyuncak Müzesi-Dışarıdan Görünüm (2014)	99
Foto 85. Gaziantep Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Heykeli (2014)	100
Foto 86. Demokrasi Meydanı (2014)	100
Foto 87. Şehitlik-Giriş (2014)	101
Foto 88. Şehitlik (2014)	101
Foto 89. Kurtuluş Günü Kutlamaları (2014)	102
Foto 90. Şahinbey Anıtı-Restorasyon Çalışmaları (2014)	103
Foto 91. Şahinbey Anıtı (2014)	103
Foto 92. Karayılan Anıtı (2014)	104
Foto 93. Şehitkâmil Anıtı (2014)	105
Foto 94. Atatürk Anı Müzesi-Avludan Görünüm (2014)	106
Foto 95. İçeriden Görünüm-1 (2014)	106
Foto 96. İçeriden Görünüm-2 (2014)	107
Foto 97. “Hemşehrilik Beratı” ve Gaziantep İstiklal Madalyası	107
Foto 98. Gazi Mustafa Kemal’in Yatağı (2014)	107
Foto 99. Taktakı Aleti (2014)	108
Foto 100. Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması Müzesi-1 (2014)	109
Foto 101. Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması Müzesi-2 (2014)	110
Foto 102. Dokurcum Değirmeninde Şehit Düşen Çocuklar (2014)	110
Foto 103. Galeriden Görünüm (2015)	111
Foto 104. Müdefaa-i Hukuk Üyeleri (2015)	111
Foto 105. Şehit Kamil ve Annesi (2015)	111
Foto 106. Şahin Bey (2015)	112
Foto 107. Özdemir Bey (2015)	112
Foto 108. Kılıç Bey (2015)	112
Foto 109. İstiklal Madalyası (2015)	113
Foto 110. Şehitler Abidesi (2015)	113
Foto 111. Şarklı Mağara-Mekânsal Düzenleme (2014)	114
Foto 112. Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi (2014)	115
Foto 113. Müze İçerisinden Görünüm (2014)	115

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Gaziantep'in Konumu.....	1
Şekil 2. Gaziantep Kalesi (2015)	25
Şekil 3. Alaüddevle Camii (2015)	32
Şekil 4. Zincirli ve Kemikli Bedesten (2014)	34
Şekil 5. Şire Han (2015)	36
Şekil 6. Millet Hanı (2015)	37
Şekil 7. Yeni Han (2015)	39
Şekil 8. Gümrük Hanı (2015).....	40
Şekil 9. Göymen Pazar Hamamı (2015)	43
Şekil 10. Naib Hamamı (2015)	44
Şekil 11. Alibey Konağı (2015).....	46
Şekil 12. Asude Konak (2015).....	47
Şekil 13. Hıdıroğlu Konak (2015)	48
Şekil 14. Şehre Küstü Konakları (2015)	49
Şekil 15. Kale Evi Butik Otel (2015).....	50
Şekil 16. Yahudi Havrası (2015)	63
Şekil 17. Alaybey Camii (2015)	66
Şekil 18. Hüseyin Paşa Cami (2015)	67

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Gaziantep ve Çevresinde Yer Alan Prehistorik Mağaralar	13
Tablo 2. Gaziantep'teki Bedestenler	33
Tablo 3. Tarihi Gaziantep Hanları.....	35
Tablo 4. Tarihi Gaziantep Hamamları.....	41
Tablo 5. Tarihi Antep Evleri	44
Tablo 6. Kastel, Çeşme ve Şadırvanlar	50
Tablo 7. Tarihi Gaziantep Camileri.....	64
Tablo 8. Turizme Açılan Mağara ve Höyükler	76
Tablo 9. Taşınmaz Kültür Ve Tabiat Varlıkları	84
Tablo 10. Mekânsal Düzenlemeler.....	95
Tablo 11. Gaziantep'in Seyahat Acenteleri Bakımından Potansiyeli	120
Tablo 12. Gaziantep'e Giriş-Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler	120
Tablo 13. Turizm İşletme Belgeli ve Turizm Yatırım Belgeli Otellerin Oda/Yatak Kapasiteleri	122
Tablo 14. Gaziantep Havalimanı 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı	123
Tablo 15. Gaziantep-İslâhiye Demiryolu 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı.....	124
Tablo 16. Gaziantep-Kargamış Karayolu 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı.....	124
Tablo 17. Gaziantep'te Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Otellerde Konaklayan Turist Sayısı	124

EKLER

Harita 1. Gaziantep Şehrinde Yer Alan Tarihi ve Kültürel Eserlerin Dağılışı

Harita 2. Gaziantep İlçelerinde Yer Alan Tarihi ve Kültürel Eserlerin Dağılışı

GİRİŞ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kültür turizmi giderek önem kazanmaya başlamaktadır. Bu nedenle araştırma konusu olarak turizm coğrafyasının kültür turizmi alt dalı seçilmiştir.

Araştırma alanı olarak Gaziantep kenti ve çevresi seçilmiştir. Araştırmada kentin çevresindeki sınırı Gaziantep ili içinde Gaziantep kenti kültür turları içine alınabilecek yerleşme içinde kültürel yapılar ve çevredeki tek yapılar oluşturmaktadır. Gaziantep’te bulunan bazı kültürel varlıkların oldukça önemli olduğu ancak yeteri kadar korunamadığı tespit edilmiş ve bu nedenle dikkat çekmek için araştırma konusu olarak Gaziantep seçilmiştir. Araştırma konusu olarak Gaziantep’in seçilmesinin bir diğer nedeni kültür turizmi konusunda araştırma yapılmamış olmasıdır. Tez konusuna en yakın yazılan eser ise “Gaziantep Kültür Turizmine Halk Bilimsel Bir Yaklaşım (Kaplan, T.) ” adlı yüksek lisans tezidir.

Gaziantep Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Orta Fırat Bölümü’nün Gaziantep Yöresi içindedir. Araştırma alanı çevrede en doğuda 38°, batıda 36° kuzeyde 37°, güneyde 36° kadardır.

Şekil 1. Gaziantep’in Konumu

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org> (2015)

“Gaziantep ve Çevresinde Kültür Turizmi” adlı bu çalışmada son on yıldır Türkiye’nin turizm hareketlerinde önemli rol oynayan Gaziantep ilinin turizm çekicilikleri, coğrafyanın ilkeleri ve araştırma metotları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Araştırma konusu toplamda 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Gaziantep ve çevresinde kültürel miras incelenmiştir. Bunlar prehistorik miras, arkeolojik miras, tarihsel miras, askeri miras ve dini miras olarak incelenmiştir. İkinci bölüm, kültürel turizm alanlarında mekânsal düzenlemelere ayrılmıştır. Bu bölümde kültürel miras alanlarında ve yapılarda restorasyon, turizm amaçlı evre düzenlenmesi, yapıların işlevsel dönüşümü ve müzelerde kültürel miras incelenmiştir. nc bölüm ise Gaziantep ve çevresinde Kültür Turizmi’nin gelişimine ayrılmıştır. Burada a) kültür turizminin tarihçesi b) konaklama c) gelen turist sayısı üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonuç kısmında ise mevcut sorunlar ve bunlara çözüm nerileri getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜREL MİRAS

1.1. Gaziantep ve Çevresinde Yerleşmenin Tarihçesi

1.1.1. Tarih Öncesi Dönemlerde Gaziantep'in Yerleşim Tarihi

Gaziantep ilk insan topluluklarının yaşadığı ve ilk uygarlıkların geliştiği Mezopotamya, Anadolu ve Mısır'ı birbirine bağlayan yollar üzerinde ve Maraş, Halep, Urfa'dan Akdeniz'e kadar uzanan önemli yolların kesişme noktası üzerinde bulunduğundan Gaziantep her dönemde tarihi açıdan önemli bir yerleşim yeri olduğu kadar, kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini de her zaman korumuştur. Gaziantep'in geçmişi tarihi kaynaklara göre M.Ö. 5600 yıllarına kadar götürülmektedir ve dünyanın en eski yerleşim yerleri arasında gösterilmektedir. Gaziantep tarihi devirler açısından Kalkolitik, Paleolitik, Neolitik dönemlerden geçmiştir ve Tunç Çağı'ndan sonra Mezopotamya, Eti, Mitanni, Pers, Asur, İskender, Selefkos, Roma, Bizans, İslâm- Arap ve Türk İslâm uygarlıklarını barındıran çok köklü ve zengin bir tarihe sahiptir. Türk İslâm dönemlerinde ise bulunduğu konum itibarıyla Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Artukoğulları, Fatımiler, Eyyubiler, Dulkadiroğulları ve Osmanlı Devleti Gaziantep'in yönetimi üzerinde rol oynamışlardır. Bölgeye doğudan, batıdan ve güneyden gelen Turanî, Sami, Hint-Avrupa kavimleri göç etmiştir. Fakat bunlardan önce bölgede "Halaf" denen yerli bir halkın yaşadığı bilinmektedir. Şehir, Cumhuriyet öncesi yıllara kadar Ayıntap (Ayıntab) adıyla bilinmektedir.

Gaziantep bazı belgelere göre dünyanın en eski kenti olarak gösterilmektedir. Bu bakımdan yontma taş devrinden beri insanların burada yaşadıkları bilinmektedir. Kentin çevresinde çok sayıda doğal ve yontma taş mağarası bulunmaktadır. Turlu köyündeki Şehzade Höyük'te 1956 yılında yapılan kazılar sonucu elde edilen bilgiler bölgenin kültür tarihinin 9000 yıl olan Mezopotamya uygarlığına kadar gittiğini göstermektedir. Bundan başka Coba Höyük, Zincirli Höyük, Tilmen Höyük, Gedikli Höyük ve Şehzade (Turlu) Höyük'te yapılan kazılar; ayrıca Yesemek, Metmenge ve

Dülük'te (Doliche) yapılan araştırmalar Gaziantep bölgesinin tarihi geçmişini ortaya koymaktadır.

Eski Taş Dönemi (Yontma Taş Devri) insanlık tarihinin en uzun bölümünü kapsamakta olup, ilk insanların ortaya çıkışı ve ilk insan yapıtı araçların üretilmesi sonucu insanlaşma sürecine girişi temsil etmesiyle de tarih için önemli yer tutar. Gaziantep bölgesindeki yüzey çalışmalarından ve yapılan kazılar sonucunda elde edilen bulgulara göre bölge tarihinin Eski Taş ağı'na kadar uzandığı ortaya konulmuştur. Gaziantep ve çevresinde yapılan araştırmalarda Eski Taş Devri'ne ait birçok buluntu ele geçirilmiştir. Gaziantep çevresinde yapılmaya başlanan ilk çalışmalar 1946 yılında merkeze bağlı Dülük köyünün Metmenge yöresinde başlatılmıştır. Bu bölgede bulunan ok ucu o dönemde Anadolu'da ele geçen en eski örnek olarak saptanmıştır. Dülük bölgesinde yer alan Keber tepesinde “ şarklı Mağara” adı verilen yerde 13 kültür tabakası saptanmıştır. Burada en alt tabakada eski taş dönemini göstermektedir. Bu bölgedeki Eosan kireç taşı biçimlemeleri prehistorik insanlar tarafından kullanılan çakmaktaşı yumruları içermektedir. Ham madde kaynaklarının yanı sıra Fırat Nehri ve Sacır Irmağı kıyıları ilk insanların yerleşmesi için oldukça uygun yerler olmuşlardı.

Neolitik Dönem Anadolu'da M.Ö. 7250-5500 tarihleri arasında sürmüştür. Gaziantep yöresinde Sakçagözü'nde yapılan bilimsel kazılarda M.Ö 6500-6200 yılları arasında Neolitik ağ yaşanmıştır. M.Ö. 6000 yıllarından sonra Sakçagözü'nde az miktarda boyalı, kaba hamurlu keramik örneklerine rastlanmıştır. Yunus bölgesinde ise M.Ö. 7800'lere kadar inen M.Ö 6500'lere kadar devam eden Neolitik ağ yaşandığı tespit edilmiştir.

Kalkolitik Dönem ile ilgili Gaziantep yöresinde pek çok yerleşim merkezi vardır. Bu döneme ait bilgiler bulmak için Sakçagözü, Tilmen, Gedikli ve Karkamış gibi merkezlerde araştırmalar yapılmıştır. Gaziantep yöresinde Sakçagözü veya Coba diye bilinen yerleşme özellikleri Kalkolitik Dönemi temsil etmektedir. Sakçagözü'nde Kalkolitik Dönem'e ait 4 kat saptanmış, bunlar M.Ö. 5500-4500 yılları arasına tarihlenmiştir.

Gaziantep yöresinde Kalkolitik Dönem'e oranla daha ileri bir yerleşmeyi temsil eden İlk Tunç Çağı buluntuları Gedikli, Tilmen Höyük, Sakçagözü ve Zincirli'de yapılan arkeolojik kazılarda rastlanmıştır. 1964'te başlayan kazı çalışmaları, Gedikli'nin İlk Tunç Çağı'ndan bu yana sürekli bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koymuştur. Kazılarda taş temelli, kerpiç üst yapı ve sıkıştırılmış toprak tabanlı yapılara rastlanmıştır. Gedikli Höyük'te de aynı dönemde ölü gömme törenlerini yansıtan mezar ve buluntularına rastlanmıştır. Burada üç çeşit gömme biçimi gözlenmiştir: Basit gömmeler, kistler ve oda mezarları gömmeleri. Gaziantep yöresindeki bir başka İlk Tunç Çağı yerleşmesi de Tilmen Höyük'tür. Buradaki kazı çalışmaları 1956'da başlamıştır. Bölgede yapılan kazılarda İlk Tunç Çağı döneminden kalma mezarlar önemli yer tutmaktadır. M.Ö. 2000'in ilk yarısına tarihlenen Tilmen Höyük sarayının iç avlusunda bir mezarın çevresi orta boy taşlarla örülmüş, bazalt levhayla kapatılmıştır. Doğu ve batı uçlarında iskelet kalıntıları bulunmuştur. Mezarda ayrıca çok sayıda boncuk, tunç bilezik, çan biçiminde ayaklı kap, üç tunç iğne ve iki de kâse bulunmuştur. Tilmen Höyük'teki bu buluntular M.Ö. 3000 yıllarında yoğun nüfuslu bir yerleşme olduğunu göstermektedir. İlk Tunç Çağı yaşam biçimi Tilmen Höyük ve Gedikli'nin yanı sıra Zincirli ve Sakçagözü'nde de saptanmıştır. Fakat bu iki bölgede döneme ait buluntular azdır.

1.1.2. Tarihi Çağlarda Gaziantep'in Yerleşim Tarihi

Yazının bulunmasıyla başlayan tarihi çağlar bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. Mezopotamya ile Mısır bölgesi diğer bölgelere göre tarihi çağlara daha erken girmişlerdir. Gaziantep çevresinin tarihi çağlara girişi (M.Ö.1800) Hititler Dönemi olarak kabul edilmektedir. Hititler Dönemi'nde Gaziantep yöresinde önemli kültür merkezleri de oluşmuştur. Bunların en önemlileri Karkamış, Zincirli ve Sakçagözü'dür. 1961 yılında Gaziantep-Nizip arasındaki, Nizip Çayı kenarında Şehzade (Turlu) Höyüğü'nde yapılan kazılarda Mezopotamya'da doğup gelişen Telhalaf kültürünün izlerine rastlanmıştır.

Hititler dışında Gaziantep ve çevresinde Asurlular, Medler, Persler de hâkimiyet kurmuşlardır. Ayrıca Hellenistik dönemde İskender, Selefkoslar, Roma ve Bizans imparatorlukları da bölgede hâkimiyet kurmuşlardır. Özellikle Roma

egemenliğinin sağladığı güvenlik ortamında Doliche (Dülük), Kilize (Kilis) Korus ve Belkis gibi kentler hızla gelişme göstermiştir. İsa'nın 12 havarilerinden biri olan Aziz Yuhanna (Johannes) Rum Kale olarak bilinen bölgeyi merkez edinerek Hristiyanlığın yayılması için çaba harcamıştır. Gaziantep çevresinde Romalılardan kalma birçok tarihi eser bulunmaktadır. Gaziantep'in Dülük köyünde Dülükbaba tepesinde ve Yavuzeli ilçesinin Halilbaş köyünde 10-15 basamakla inilen sabit lahit şeklindeki mezarlar Romalılar döneminden kalmıştır.

1.1.3. 19. yy ve Sonrası Kent Gelişimi

Gaziantep, 19 yy'da ticaretin etkisiyle önemli bir gelişme göstermiştir. Kentteki yeni ekonomik gelişimin belirtileri, kentin eski ticaret merkezindeki ticaret yapılarının artmasıdır. Yeni Han ve dükkânlar eski ticaret merkezinin içinde veya hemen yakınındaki boş alanlara inşa edilmiştir. Kentin içi 19. yüzyıl boyunca büyük boşluklar ve bahçeler içermeye devam etmiştir. Örneğin 1960'larda sonradan Kemikli Bedesten'in yani Arasta Bölgesi'nin yerinin boş olduğu anlaşılmaktadır. 1965'te bu bölgeye Nakıp Hanı, Kemikli Bedesten, Tuz Hanı ve başka dükkânlar yapılmıştır. 1854-1857'de sonradan Kurtuluş Savaşı'nda harap olan Kadir Paşa Bedesteni ve onun yanına bugün Millet Hanı adı verilen Aziziye Hanı, Ermeni Cemaati tarafından Sultan Abdülleziz zamanında yapılmıştır. (Gaziantep Kültür Envanteri, 2005: 11).

1.2. Prehistorik Miras

Gaziantep, doğusu Fırat Nehri, batısı Amanos Dağları, kuzeyi Pazarcık Dağları ile çevrili olup coğrafi konum itibarıyla Ortadoğu coğrafyasına açılan kapı niteliğindedir. İlk yerleşmelerin ve uygarlıkların çevre ve iklim şartları doğrultusunda Mezopotamya, Ortadoğu, Mısır ve Anadolu'da kurulduğu göz önünde bulundurulursa bölgenin coğrafi konumu doğrultusunda her uygarlıktan etkilenerek farklı bir kültür dokusu oluşturduğu anlaşılabacaktır. Yapılan arkeolojik araştırmalara göre bölgede Paleolitik Dönem'den itibaren yoğun yaşam izlerine rastlanılmaktadır. Bunlar Dülük başta olmak üzere Sof Dağı etekleri, (İslâhiye ve Sakçagözü Ovaları) günümüz şehir yerleşkesinin güney kısmı, Nizip ve Barak ovalarıdır.

M.Ö 8 binli yıllara tarihlenen Neolitik Dönem’de toprağa bağlı yerleşime geçilmesi ve bu yerleşimlerin akarsuların kenarlarına kurulmuş olması nedeniyle Neolitik Dönem’de Paleolitik Dönem’deki gibi yoğun yaşam izleri gözlenmez. Bunun nedeni Gaziantep ikliminin sert oluşu, akarsu rejimlerinin düzenli olmaması ve kolay işlenebilen tarım topraklarına sahip olmaması gibi nedenlerdir.

Gaziantep bölgesi Suriye hinterlandının uzantısıdır. İnsan topluluklarının siyasi birlik halinde örgütlenip uygarlıkları meydana getirmesi sürecinde bölgenin geçiş bölgesi olması nedeniyle doğuda ve batıda kurulan uygarlıkların etkisinde kalarak kendine özgü bir yaşam tarzı oluşturmuştur. Bugün Türkiye’nin önemli bir kenti olan Gaziantep ne ise Tunç Çağı’nda Kargamış, Geç Hitit egemenliğinde Zincirli, Roma döneminde Zeugma oydu. Bunun nedeni şehrin iki ucunun doğu ve batı medeniyetlerine açık olmasıdır. Şehir hiçbir dönemde tutucu davranmamış, her iki yönden gelen akımları kendi içinde birleştirerek bugünkü kültür birikimini ve zenginliğini edinmiştir.

Tarihte Gaziantep bölgesine kurulan antik yerleşim merkezleri; Mısır– Suriye anayolunun Amanos Dağları eteklerinden Anadolu’ya bağlanan yol ile Mezopotomya’dan gelerek Fırat’tan geçip Dülük ve Narlı Ovası istikametinden Toroslara uzanan, buradan da Anadolu’ya bağlanan yol güzergâhında kurulmuşlardır. Diğer bir yerleşim kuşağı ise Fırat Nehri boyunca kurulan şehirlerdir. Ayrıca Alleben Deresi’nin Oğuzeli-Barak Ovası içindeki güzergâhı ile Yavuzeli Araban Ovası da ayrı bir yerleşim kuşağı oluşturmaktadır. Bugün Gaziantep şehir merkezinin 12 km kuzeyindeki Dülük köyü sınırları içinde bulunan ve Dülük (Doliche) diye anılan yer dünyanın en eski şehirlerinden birisi olarak anıla gelmiştir.

Geç Paleolitik Dönem’den (M.Ö 50.000-M.S 2003) günümüze değin yerleşim gören Dülük’te yapılan kazı ve araştırmalar, insanların toprağa bağlı yerleşim öncesi yaşantıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. İnsan, hayatını her ne kadar avcılık ve toplayıcılıkla sürdürse de yine bir konuta ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, mağaralar günümüz evlerine her ne kadar benzemese de aynı amaçla kullanılmaktaydı ve insanlar buralarda kabile olarak bir arada yaşamışlardı. Bu

dönemde kullanılan aletler taş ve kemikten yapılma olup maddi değerden çok bilimsel değeri olan kültür kalıntılarıdır.

Gaziantep bölgesindeki höyük yerleşkelerinde yapılan kazı ve yüzey araştırmalarına göre Neolitik Dönem’de (M.Ö 8000 – 5500) bölge “Halaf Kültürü” olarak adlandırılan antik Suriye etkili bir kültürün etkisindedir. Tarih öncesi dönemde (M.Ö 3200 öncesi) şehirler ve kültürler kimlikleşmeye başlamış ve bu dönemde Gaziantep’te “Luvi Halkları” diye anılan halklar yaşamıştır. Daha sonraları bölge Asur egemenliğine girmiştir. Genel olarak Bronz Devri (M.Ö 3200–1200) diye anılan bu dönemde tespitlere göre günümüz Gaziantep il sınırları içinde 126 höyük bulunmaktadır (blog.milliyet.com.tr). Höyüklerin bu çağ katmanından bronzdan yapılma süs iğneleri, ok uçları, mızrak uçları, pişmiş toprak ve taş mühürler, pişmiş topraktan yapılma insan ve hayvan figürünleri, pişmiş toprak kâse, meyvelik, çömlek vb. kaplar, çivi yazılı pişmiş toprak tabletler çıkmaktadır.

M.Ö 1200 yıllarında Anadolu’nun dışardan gelen kavimler (Hititler) tarafından yakılıp yıkılması sonrası bölge yüksek uygarlıktan uzak 400 yıllık bir süre geçirir. Bu dönemde Gaziantep bölgesini Geç Hitit Krallıkları diye adlandırılan ve Hititlerin devamı olan halklar temsil etmektedir. Takip eden yıllarda (M.Ö 500–330) Asur ve Pers egemenliği altında kalan bölge Büyük İskender’in doğu seferi ile Hellen Birliği’ne katılır. Hellenistik Dönem’le birlikte bu bölgede insanlar höyüklerden düz yerleşim yerlerine inerek günümüz modern şehirlerini kurmaya başlamışlardır. Dolayısıyla kültürel ve ekonomik yönden zenginleşmiş ve bu zenginlik sivil hayata da yansımıştır. Altın, gümüş ve bronzdan heykeller, sikkeler, mermer ve taş heykeller, pişmiş toprak heykeller ve kaplar, mühür baskıları, mezar taşları, yazıtlı taşlar vb. bu dönemde bolca ortaya çıkmaktadır (blog.milliyet.com.tr). Bu höyüklerden “Kargamış Ören Yeri” konumu itibariyle tarih içinde aldığı rol ile bağrında tarihe ışık tutacak eserleri barındırmaktadır. Kargamış, Fırat Nehri kenarında kurulmuş olup Neolitik Dönem’den günümüze değin yerleşim görmüştür. Bu kentin kazısı 1800’lü yılların son çeyreğinden itibaren İngilizler tarafından kısmen yapılmış olup eserlerinin bir kısmı İngiltere’ye bir kısmı ise Anadolu Medeniyetler Müzesi’ne taşınmıştır. Halen askeri yasak bölge içinde bulunan kentin

yasak bölge konumunun kaldırılarak turizme arz edilme çalışmaları devam etmektedir.

1.2.1. Gaziantep ve Çevresinde Prehistorik Turizm

Uygarlığın kültürel sürecinin mekâna bağlı kanıtları arasında turizmde en çok ilgi çekenler Klasik Çağ'a ait antik kentlerdir. Kültür turizminde bunun karşılığı "arkeolojik turizm"dir. Antik kentlerde özellikle Roma Dönemi'ne ait çok sayıda kalıntının olması, arkeologlar tarafından kazılarak yeni yapıların ortaya çıkarılması, insanları bu kent kalıntılarına çekmektedir. Buluntuların müzelerde özenle geniş alanlarda sergilenmesi ve buluntularla ilgili ayrıntılı bilgiler verilmesi de insanların bu dönem hakkında önemli bilgiler edinmesini kolaylaştırmaktadır. Fakat bu kentler uygarlığın kültürel gelişim sürecinin çok kısa bir dönemini kapsamaktadır. İnsanın dünyadaki varlığı hakkındaki süre bilimsel araştırmalarla değişse de bu 2.8 milyon yılı aşan bir süredir. Bu sürenin neredeyse tamamında insan mağaralarda yaşamış ve M.Ö 12.000'li yıllarda mağaralardan çıkarak günümüze höyük olarak gelen köyler kurmuşlardır. Bilimsel olarak Paleolitik (Eski Taş Devri), Mezolitik (Orta ve Yontma Taş Devri), Neolitik (Cilalı Taş Devri) olarak üçe ayrılan bu çağ, aletlerin taştan yapılmasıyla Taş Çağı olarak da isimlendirilmiştir.

Taş Çağı yaşamının insanların ilgisini çeken yönleri, bu insanların barınma mekânları, kullandığı silahlar, ev aletleri, dini objeler ve kaya resimleridir. Bu insanların barınma mekânları olan mağara ve köyler çevreleriyle birlikte ilk insanların yaşam alanlarıdır. Bu döneme ait yerlere yapılan turizmin kültür turizminde karşılığı "Tarih Öncesi Turizm ya da Prehistorik Turizm" gibi ya da daha ilgi çekecek şekilde "Taş Çağı Turizmi" olarak da adlandırılmaktadır. Taş Çağı'nın, insanın yerleşim alanı ve ekonomik faaliyeti açısından birbirinden farklı iki devri bulunmaktadır. İnsan, Eski Taş Devri ve Yontma Taş Devri'nde mağarada oturmuş, toplayıcılık ve avcılık yapmış, Cilalı Taş Devri'nde mağaradan çıkarak köyler kurmuş, ekonomik faaliyetlerine tarım ve hayvancılığı eklemiştir. Bu durum turizmde de gidilecek mekânı etkilediğinden Taş Çağı Turizmi'ni "Eski Taş Devri Turizmi (Paleolitik turizm)" ve "Cilalı Taş Devri Turizmi (Neolitik Turizm) olarak ikiye ayırmak gerekir.

1.2.2. Gaziantep ve Çevresinde Paleolitik Turizm

Uygarlık tarihinin en uzun dönemi, ortaya çıkışından itibaren 2 milyon yıldan uzun bir süreyi kapsayan Paleolitik Çağ'dır. Fakat uygarlığın bu en uzun dönemi, kültürel bakımdan en az kanıt olan dönemdir. Eski Taş Devri'nin günümüze kalan en önemli kültürel kanıtları barınak olarak kullandıkları mağaralar, aletler, kaya üstü resimleri ve fosil izleridir. Paleolitik Dönem'in esas mekânı mağaralarıdır. Bu gibi mekânlarda insanların yaşadığına dair en önemli kanıtlar ise kullandıkları aletler ve duvarlara çizilen resimlerdir. Fakat bu dönemde yerleşim alanı olarak kullanılan mağara tabanları, daha sonraki kültür katmanlarının altında kalmıştır. Bu bakımdan turizmde Paleolitik Dönem'e ait kanıtları, sadece kazı yapılan mağaralarda görmek mümkündür (Doğaner, 2013: 20).

Paleolitik Dönem açısından Gaziantep ve çevresi, en fazla araştırılan ve en zengin buluntular veren illerimizin başında gelir. Bu çevrede yoğun olarak araştırılmış yerler arasında Oğuzeli, Metmenge, Sakçagözü, Nizip, Karkamış ve Dülük hemen göze çarpar.

Gaziantep'in doğusunda yer alan Birecik ilçesinde 1894 yılında Fırat'ın alüvyonları içinde bulunan Acheuleen iki yüzeyli alet (el baltası), Anadolu'da Paleolitik Dönemin varlığını belgeleyen ilk buluntu olması açısından önemlidir (blog.milliyet.com.tr). Gaziantep'in 12 km. kuzeybatısında bulunan Dülük Köyü en zengin Paleolitik Dönem buluntu yeridir. Köyün gerek içinde gerekse çevresinde tarlalara dağılmış çok sayıda çakmaktaşı, yontmataş aletler ve iki yüzeyli aletler bulunmaktadır. Ayrıca köy içindeki ve çevresindeki mağara ve kaya sığınakları da Paleolitik yerleşimler açısından oldukça önemlidir.

Dülük bölgesinde yer alan Keber Tepesi'nde "Şarklı Mağara" adı verilen yerde 13 kültür tabakası saptanmıştır. Burada en alt tabakada eski taş dönemine ait kalıntılar bulunmuştur. Bu bölgedeki Eosen kireç taşı biçimlemeleri prehistorik insanlar tarafından kullanılan çakmaktaşı yumruları içermektedir (www.antepress.com). Dülük köyünün hemen girişinde tespit edilen ve Dülük olarak isimlendirilen mağara çevresinde çakmaktaşı tespit edilmiştir. Dülük köyünün doğusunda bulunan Şarklı Mağara'nın hemen yanında Dülük 2 olarak

isimlendirilen mağaranın kuzeyinde ve batısındaki tarlalarda çakmaktaşıları tespit edilmiştir.

Dülük köyü ve etrafı daha önceden detaylı olarak birçok araştırmacı tarafından araştırılmış ve bu alanın Alt ve Orta Paleolitik kültürleri barındırdığı ortaya çıkartılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012: 257). Dülük köyünde ilk defa 1938 yılında Muine Atasayan, 1946 yılında İ. Kılıç ve Enver Bostancı Dülük çevresinden Chelleen tipte iki yüzeyliler ve yine Clactonien tipte yonga ve artıklar toplamışlardır. 1945 yılında çevrede araştırma yapan H. Bossert, Dülük köyünün üstünde Alt Paleolitik Çağ'a tarihlenen çok iyi işlenmiş bir-iki yüzeyli alet bulmuştur. Bu buluntu o zamana kadar Anadolu'da bulunan iki yüzeyli aletlerin en irisi olma özelliği ile dikkat çekmiştir. Dülük köyü içinde ve çevresinde en yoğun ve en uzun süren araştırmaları ise Enver Yaşar Bostancı 1954, 1970, 1971 ve daha sonraki senelerde gerçekleştirmiştir. Bostancı, hem yüzey araştırmaları hem de 2 kaya sığınağı (Dülük köyü kaya sığınağı) ile Şarklı Mağara, Büyük Mağara ve Biçme Mağarası olarak isimlendirilen 3 mağarada kazılar yapmıştır (blog.milliyet.com.tr).

Dülük köyündeki bu yoğun araştırmaların yanı sıra Gaziantep ve çevresinde başka araştırmalar da yapılmıştır. 1945 yılında Gaziantep-Narlı tren yolu, Gaziantep merkez İncesu Köyü çevresinde Çakmaksulu mevkiinde çeşitli Alt-Paleolitik Çağ'a ait aletler bulunmuştur. Ayrıca Erguvanlı Gaziantep merkez Metmenge'de yine Chelleen ya da Acheuleen tipte iki adet iki yüzeyli alet daha bulmuştur. Bu buluntular İTÜ Jeoloji Mühendisliği Fakültesinde bulunmaktadır.

Göksüncük köyünün kuzeyindeki vadide tespit edilen Uzay, Kaleiçi ve Yanalak mağaralarında yürütülen kazı çalışmaları sırasında 31 adet taş alet, 3 adet çekirdek ve 1 adet el baltası tespit edilmiştir. Taş aletler incelendiğinde 13 adet yonga, 7 adet dilgi, 2 adet Levallois yonga ve 1 adet Levallois dilgi saptanmıştır. Toplanan aletlerin büyük bir çoğunluğu düzeltisizdir. Levallois elementlerin varlığı ve bir adet el baltası, Alt ve Orta Paleolitik kültürlerini işaret etmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012:259). 1950 yılında Oğuzeli ilçesi çevresinde, 1954 yılında Sakçagözü ilçesi Kartal köyü civarında ve yine 1961 yılında Oğuzeli ilçesi, Almalı köyü, Karkamış (Barak) ilçesi Mercihamış köyü, Sakçagözü ve Nizip ilçeleri

çevrelerinde yaptığı araştırmalarda da Paleolitik Dönem'e ait çok sayıda yontma taş aletler toplanmıştır (blog.milliyet.com.tr).

Son yıllarda daha sistemli bir şekilde yapılan yüzey araştırmalarıyla, Gaziantep bölgesinin Paleolitik Dönem'deki zenginliği bir kez daha gözler önüne serilmiştir. 1995 yılında Andrew Garrand'ın Sakçagözü'nde yaptığı yüzey araştırması da sonuçları bakımından önemlidir. Bu araştırmayla çevresel bakımdan çok az bilinen alanlardan biri olan ve Kuzey İsrail'den Güney Toroslara ve Anti Toroslara kadar uzanan Levant Rift Vadisi'nin Türkiye bölümü incelenmiş, Sakçagözü çevresinin Paleolitik ve Neolitik sitlerinin saptanmasına çalışılmıştır. Sakçagözü'nün kuzeydoğusunda yer alan Emirler Vadisi'nin gerek çakmaktaşı hammadde açısından zengin oluşu, gerek mağara ve kaya sığınaklarının yer alması ve gerekse vadi tabanında geniş eski bir göl yatağının olması nedeniyle Paleolitik açıdan verimlidir. Saptanan iki açık hava yerleşim yerinde alt Paleolitik Dönem'e ait çakmaktaşı buluntular ele geçirilmiştir. Ayrıca 13 buluntu yerinde (11 tanesi mağara ve kaya sığınağı, 2 tanesi açık hava buluntu yeri) Orta Paleolitik Dönem'e ait buluntular da ele geçirilmiştir (blog.milliyet.com.tr).

Bölgede en son yapılan Paleolitik Dönem araştırmaları ise 1988 yılındaki kısa bir ön araştırmadan sonra, 1999 ve 2000 yıllarında Doç. Dr. Harun Taşkiran tarafından Karkamış Baraj Gölü alanında yapılmıştır. Bu araştırmada Fırat Nehri'nin batı kıyısında kalan ve Barak bölgesi olarak bilinen alanda toplam 35 adet Paleolitik Dönem açık hava buluntu yeri saptanmıştır. Saptanan bu buluntu yerlerinden Dızımırtaş mevki çok sayıda iki yüzeyli alet vermesiyle önem arz etmektedir. (blog.milliyet.com.tr).

Özetle Gaziantep ve çevresi, Paleolitik Dönem'deki uygun iklim ve çevre koşulları, kaliteli ve zengin çakmaktaşı hammadde kaynakları, açık hava, mağara ve kaya sığınakları yerleşimleri açısından Türkiye'nin en zengin alanlarından birisidir. Günümüze değin yapılan kazı ve yüzey araştırmalarından bu bölgenin alt, orta ve üst Paleolitik dönemlerde yoğun bir şekilde Paleolitik insanlar tarafından iskân edildiği anlaşılmaktadır. Gaziantep ve çevresinde yer alan Prehistorik mağaralar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Gaziantep ve Çevresinde Yer Alan Prehistorik Mağaralar

1	Dülük Köyü Kaya Sığınağı
2	Sakçagözü Mağaraları
3	Şarklı Mağara
4	Büyük Mağara
5	Biçme Mağarası
6	Araban-Ardıl Mağaraları
7	Fırat Vadisi Kaya Sığınakları

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2015)

Foto 1. Şarklı Mağara-İçeriden Görünüm (2014)

Foto 2. Araban-Ardıl Mağaraları (2014)

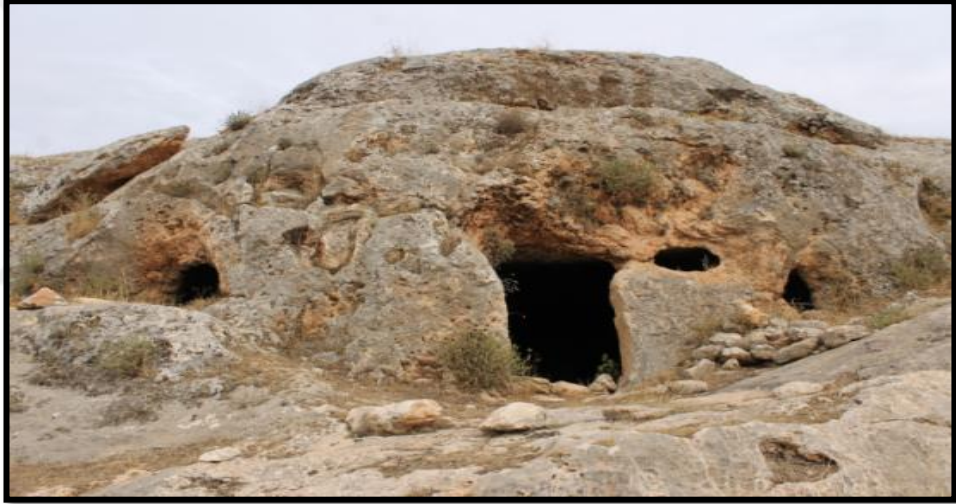

Foto 3. Fırat Vadisi Kaya Sığınakları (2014)

Foto 4. Sakçagözü Kaya Sığınıkları (2014)

1.2.3. Gaziantep ve Çevresinde Neolitik Turizm

İnsanın geçirdiği 2 milyon yılı aşan kültürel evriminde en hızlı ve önemli değişim Taş Çağı'nın sonunda olmuştur. M. Ö. 12. 000'li yıllarda iklim koşullarının yaşama uygun olmasıyla insan mağaralardan çıkmış göl, nehir ve deniz kenarlarında taş, kerpiç ve sazdan evler yapmış, avcı-toplayıcı yaşamdan sonra tohumlardan ürün yetiştirmiş, hayvan evcilleştirmiş ve günümüz köy hayatının temelini atmıştır (Doğaner, 2013: 21-22). Neolitik Çağ olarak adlandırılan 6000 yıllık bu süre uygarlık tarihinde en önemli dönüşüm olarak kabul edilmektedir. Sadece avcılık ve toplayıcılık ile geçinen insan bu dönemde bitki ve hayvan türlerini evcilleştirmiş çiftçilik ve hayvancılık yapmıştır. İnsan bu dönemde günümüzde de yapımı devam eden taş temelli, kerpiç duvarlı, düz damlı evler inşa etmiş, taş aletlere ilave olarak obsidiyenden ok ve mızrak uçları, kilden çanak çömlek yapmıştır (Doğaner, 2013: 21-22).

Günümüze höyükler olarak gelen Neolitik Çağ'ın köyleri yerleşim katmanlarının üst üste yığılmasıyla tepe görünümü almıştır. Gaziantep yöresinde Sakçagözü'nde yapılan bilimsel kazılarda M.Ö 6500-6200 yılları arasında Neolitik Çağ'a ait yerleşim yerleri bulunmuştur. Burada M.Ö. 6000 yıllarına ait az miktarda boyalı, kaba hamurlu keramik örneklerine rastlanmıştır. Yunus bölgesinde ise M.Ö. 7800'lere kadar inen M.Ö 6500'lere kadar devam eden Neolitik Çağ yaşandığı tespit edilmiştir (gaziantep.tr.gg). Gaziantep ve çevresinde Neolitik Çağ'a ait çok sayıda höyük mevcuttur.

Tilmen Höyük, İslâhiye ilçesinin 10 km. doğusunda Karasu Çayı kıyısında bulunmaktadır. İslâhiye ve civarında sayıları elliye geçen höyüklerin en büyüklerinden birisi olup, 21 metre yüksekliğindedir. Höyüğe ait buluntular eski Mezopotamya ve Suriye kültürleri ile eski Anadolu kültürleri arasındaki bağı ve karşılıklı ilişkiyi göstermektedir.

Foto 5. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-1 (2014)

Tilmen Höyük, ilk olarak 1958 yılında tespit edilmiş ve arkeolojik kazılar 1972 yılına kadar aralıklarla devam etmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar neticesinde höyükten anıtsal yapılar çıkarılmıştır (www.gaziantepturizm.gov.tr). Yapılan kazılar sonucu buranın tarihinin M.Ö. 4000 yılında başladığı ve M.Ö. 3000 yıllarında ise büyük bir şehir olduğu anlaşılmıştır. En görkemli dönemini ise M.Ö. XVIII-XV yüzyıllarında yaşamıştır. Tilmen Höyük, Anadolu’da bölgesinin Hattuşaş’tan sonra en görkemli şehirlerinden birisi olmuştur (www.arkeolojitürk.com).

Foto 6. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-2 (2014)

İslâhiye Ovası’nın devamı niteliğindeki Sakçagözü Ovası’nda yer alan Coba Höyük 12 m. yüksekliğinde ve 140x90 m. boyutlarında orta büyüklüktedir. Höyüğün

çevresi dere sularıyla beslenebilen işlenmesi kolay verimli tarım arazilerinden oluşmaktadır (Üngör, 2011: 144-45). Sakçagözü (Coba) Höyük, 1907-1912 yılları arasında John Garstang, 1949 da Seton Lloyd tarafından kazılmıştır. Garstang'ın "Jobba Huyuk" olarak isimlendirdiği bu höyükte, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına Waechter başkanlığında Taylor ve Seton-Williams'ın katılımıyla 1949 yılında ikinci kazı çalışması yapılmıştır (www.arkeolojitürk.com). Coba Höyük'te yapılan kazı çalışmalarında 12 tabakanın tespiti yapılmıştır (Üngör, 2011: 144-45).

Zincirli Höyük arkeolojik kazı alanı (antik adıyla Sam'al) İslâhiye ilçesinin 10 kilometre kuzeyinde bulunmaktadır. Zincirli, 100 yıldan daha uzun bir süre önce, 1888- 1902 yılları arasında Dr. Felix Von Luschan idaresinde Alman Şark Cemiyeti tarafından kazılmıştır (Türkiye Arkeolojisi, 2008:268). Bulunan eserler, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde ve Berlin Müzesi'nde sergilenmektedir.

Geç Hitit Çağı'nın en önemli metropollerinden biri olarak kabul edilen Zincirli'de yapılan bilimsel çalışmalar göstermiştir ki İlk Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne kadar Zincirli'de bir yerleşim silsilesi mevcuttur. Zincirli'de izleri tespit edilen ilk yerleşmenin M.Ö. 2500 yıllarında başladığı ve M.Ö. 1500'e kadar İlk ve Orta Tunç çağlarında bu merkezin 8 hektarlık bir sahada surlarla çevrilmiş bir köy olduğu Lehmann tarafından ileri sürülmüştür. Geç Tunç ve Erken Demir çağlarında ise M.Ö. 900 yılına kadar buradaki köy seviyesindeki yerleşimin devam ettiği anlaşılmaktadır (Üngör, 2011: 141). Alman ekip Zincirli'de Arami, Fenike ve Akad dillerinde yazılmış taş yazıtlar ve Geç Hitit ve Fenike tarzlarında yapılmış tanrı, kral ve hayvan tasvirleri içeren etkileyici taş kabartmalar bulmuştur. Hitit İmparatorluğu'nun M.Ö. 1200 civarında yıkılmasının ardından, Zincirli bağımsız ve küçük bir krallığın merkezi olarak gelişmiştir. Fakat şehir M.Ö. 8. yüzyılda Asur İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş ve M.Ö. 650 civarında yine Asurlular tarafından yıkılmıştır. Alman arkeologlar bu son yerleşim dönemine ait sur duvarını, duvarın temellerini, duvardaki üç büyük giriş kapısını ve yüz adet kuleyi ortaya çıkarmışlardır. Alman kazı ekibi ayrıca şehrin içindeki kendine ait bir sur duvarı ve giriş kapısı bulunan sitadelde de kazı yapmıştır (Türkiye Arkeolojisi, 2008:268).

Foto 7. Coba Höyük (2014)

Bugün Zincirli’de, bu eski kazıların izleri dışında görülebilen bir kalıntı yoktur. Zincirli Höyük’ün önemli bir bölümünün üzerinde bugün modern Zincirli köyü yerleşmesi bulunmaktadır. Kamulaştırma çalışması yapılarak köyün höyük alanı dışında başka bir yere taşınması planlanmaktadır. Bu çalışmalar şu anda sürmektedir.

Foto 8. Zincirli Höyük (2014)

Foto 9. Tilbaşar Höyük (2014)

1.3. Arkeolojik Miras

Yazının başlangıcından itibaren Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'ni kapsayan Arkeolojik turizm, arkeolojik sit ve müzelere yapılan turlarla, kültürlerin gelişim sürecini öğretirken halkın kültür seviyesini artıran, arkeolojik kalıntıları koruma bilincini geliştiren, ülkesel ve yerel ekonomik kazanç sağlayan bir turizm tipidir (Doğaner, 2013: 69).

1.3.1. Gaziantep ve Çevresinde Arkeolojik Turizm

Tarihte Gaziantep bölgesine kurulan antik yerleşim merkezleri; Mısır – Suriye anayolunun Amanos Dağları eteklerinden Anadolu'ya bağlanan yol ile Mezopotomya'dan gelerek Fırat'tan geçip Gaziantep Dülük, Narlı Ovası istikametinde Toroslara uzanan buradan da Anadolu'ya bağlanan yol güzergâhında kurulmuşlardır. Diğer bir yerleşim kuşağı ise Fırat Nehri boyunca kurulan şehirlerdir. Ayrıca Alleben Deresi'nin Oğuzeli-Barak Ovası içindeki güzergâhı, Yavuzeli-Araban Ovası da ayrı bir yerleşim kuşağı oluşturmaktadır.

M.Ö 1200 yıllarında Anadolu'nun (Hititlerin) dışardan gelen kavimler tarafından yakılıp yıkılması sonrası bölge yüksek uygarlıktan uzak 400 yıllık bir süre geçirir. Bu dönemde bölgeyi Geç Hitit krallıkları diye adlandırılan ve Hititlerin devamı olan halklar temsil etmektedir. Takip eden yıllarda (M.Ö 500 – 330) Asur ve

Pers egemenliği altında kalan bölge Büyük İskender'in doğu seferi ile Hellen Birliği'ne katılır. Hellenistik Dönem'le birlikte bu bölgede insanlar, höyüklerden düz yerleşim yerlerine inerek günümüz modern şehirlerini kurmaya başlamışlardır. Helenistik Dönem'le birlikte bölge kültürel ve ekonomik yönden zenginleşmiş olup bu zenginlik sivil hayata da yansımıştır. Altın, gümüş ve bronzdan heykeller, sikkeler, mermer ve taş heykeller, pişmiş toprak heykeller ve kaplar, mühür baskıları, mezar taşları, yazıtlı taşlar vb. bu dönemde bolca ortaya çıkmaktadır.

Kargamış Örenyeri konumu itibariyle tarih içinde aldığı rol ile bağrında tarihe ışıık tutacak eserleri barındırmaktadır. Kargamış, Fırat Nehri kenarında kurulmuş olup Neolitik Dönem'den günümüze kadar yerleşim görmüştür. Eski çağlarda çok önemli bir sanat ve kültür merkezi olmuştur. İslâhiye ilçesinin 10 km doğusunda bulunan Tilmen Höyük, Tunç Çağ'dan başlayarak Roma Dönemi'ne kadar yerleşim görmüş önemli bir yerleşim alanıdır. İslâhiye ilçesine bağlı Karatepe köyü sınırları içinde bulunan ve Yesemek Açık Hava Müzesi olarak düzenlenen alan M.Ö 2 ve 1. bin yıl boyunca heykel atölyesi olarak hizmet vermiştir. Antik Dülük Kenti, konumu itibariyle hem mağara, hem höyük, hem de modern şehir yaşamını yansıtmaktadır. Yerleşim gördüğü günden itibaren Roma Dönemi sonuna kadar kutsal bir mekân olarak anılan Dülük, Teşup, Baal tapımının önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Günümüz Nizip ilçesi, Belkıs köyü sınırları içinde kalan Zeugma Antik Kenti, Büyük İskender'in generallerinden Selevkos Hanedanlığı tarafından Selevkos Euprathes adıyla M.Ö 300'de kurulmuş olup daha sonra Kommagene Krallığı'na devredilmiştir. Bölgenin Roma egemenliğine girmesiyle birlikte şehrin adı Zeugma olarak değiştirilmiştir. Gaziantep'in Araban ilçesi sınırları içerisinde Elif, Hisar ve Hasanoğlu köylerindeki 3 adet Roma Dönemi mezar anıtı (Elif Mezar Anıtı, Hisar Mezar Anıtı, Hasanoğlu Mezar Anıtı) yer almaktadır. Bu üç anıtın askeri ve ticari anlamda Fırat'a paralel olan çok önemli iki yolun kavşağında yer alması sebebiyle Roma Dönemi'nde bölgedeki zengin, asil, üst düzey yönetici veya yüksek rütbeli asker kişiler için yapılmış olduğu düşünölmektedir. Roma Gözetleme Kulesi ise Dülük Köyü'nün kuzeydoğusunda yaklaşık 25 km mesafede Sarayamağara ile Büyökkarakuyu köylerini birbirine bağlayan yolun kenarında Saray Mağara Antik Gözetleme Kulesi (Roma Gözetleme Kulesi)'nin kalıntıları yer almaktadır. Septimus

Severus Köprüsü (Kırık Köprü), adını M.S. 192-211 yılları arasında yaşamış, Roma İmparatoru Septimus Severus'tan almıştır.

1.3.1.1. Antik Kentler

1.3.1.1.1. Zeugma Antik Kenti

Zeugma Antik Kenti; tarihi, arkeolojik, sanatsal ve stratejik önemi ile tarihin derinliklerinde yatan ve yakın dönemde gün ışığına çıkarılan paha biçilmez değerlerden bir tanesidir.

Nizip ilçesinin 10 kilometre doğusunda M.Ö. 300 yılında Selevkos hükümdarı I. Selevkos Nikator tarafından kurulmuştur. Roma egemenliği altındayken Latin kültürünü yoğun olarak yaşayan kent, köprü/geçit yeri anlamına gelen Zeugma adını almıştır. Roma İmparatorluğu'nun en doğu sınırındaki merkezlerden biri olan Zeugma stratejik bir öneme sahipti. Bu nedenle, bir karakol niteliği olan kente 6000 askerden oluşan IV. Scythica Lejyonu yerleştirilmişti (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158). Hem ticaret yolları üzerinde bulunması, hem de Roma dünyasının elit grubundan olan üst düzey komutanlar, subaylar, danışmanları ile aileleri buraya yerleşerek kente ticari anlamda büyük hareket getirmişlerdir. Önemli bir geçiş noktasında bulunan kentte para trafiğinin hareketlenmesi zengin tüccarları buraya yönlendirmiştir (TC Turizm Bakanlığı: Gaziantep, 2002: 42). Zeugma'nın bu zengin ve görkemli hayatına 256 yılında Sasaniler tarafından büyük darbe vurulmuş ve şehir yakılıp yıkılarak yağmalanmıştır. Bundan sonra şehir giderek tenhalaşmış ve 1048 yılındaki son kilise kaydından itibaren haber alınamaz olmuştur (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158).

Günümüzde bir kısmı Birecik Baraj Gölü altında kalan Zeugma Antik Kenti yapılan arkeolojik çalışma ile günümüz dünyasına tanıtılmıştır. Yüzeyden toplanan heykeltıraşlık eserleri ile bölgedeki müzeler zenginleşmiş olup şehrin kısmen yapılan kazısı sonucu Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ne dünyanın en büyük mühür baskısı (bulla) arşivini, yüzlerce figürlü mozaikini, bronz figürinlerini, sikkelerini vb. birçok eseri kazandırmıştır. Bunun yanı sıra Gaziantep'in tüm dünyada tanıtımını da sağlamıştır. Bu eserler Gaziantep Müzesi depolarında olup bir kısmı Gaziantep Müzesi'nde teşhir edilmektedir. Bu merkezden cam şişecikler, sikkeler, heykelcikler,

mühür baskıları, yazıtlı taşlar, bronz ve gümüşten süs eşyaları, kandiller pişmiş toprak kaplar vb. çıkmaktadır.

Foto 10. Zeugma Mozaikleri (2014)

1.3.1.1.2. Karkamış Harabeleri

Fırat'ın batı kıyısında Türkiye-Suriye sınır hattı üzerinde, Yakınoğu arkeolojisinin en önemli yerleşimlerinden birisi olan Karkamış Antik Kenti yer almaktadır. Kent M.Ö. 2000 yılında Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Mısır'a uzanan yolların önemli bir kavşak noktasında yer almıştır (Gaziantep ve Turizm, 2013: 17).

Kalenin bulunduğu tepede, tarih öncesi kalıntıların yanı sıra Erken ve Geç Hitit dönemlerinden iki ana yerleşim yeri saptanmıştır. Dış Kent, İç Kent ve Kale olmak üzere üç bölümden oluşan dikdörtgen planlı Karkamış'ta yönetsel ve dinsel işlevli yapılar, kentin çekirdeğini oluşturmuştur. Yapılar; Hitit-Asur üslubunda kabartmalarla kaplı siyah bazalt ve beyaz kireç taşı ortostatlarla süslüdür (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158). Bulunan kabartmaların çoğunluğu, Geç Hitit Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Bu kabartmalar, Tanrıça Kupapa ve onun adına yapılan tören alayındaki askerlerin, rahiplerin, çeşitli hayvanları taşıyan kişilerin, uzun ve düz kılıçlarla silahlanmış prenslerin, savaş arabalarının, karışık yaratıkların, koruyucu hayvanların yer aldığı tören alayı betimlemeleriyle M.Ö. 1. binyıl başlarındaki yaşam biçimine, giysilerine ve kültürüne ışık tutmaktadır.

Karkamış kabartmalarının büyük çoğunluğu bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir.

1.3.1.1.3. Yesemek Açık Hava Müzesi

İslâhiye'nin 22 kilometre güneydoğusunda bulunan Yesemek köyünün güneydoğusundaki Karatepe sırtlarında yer almaktadır. Hititler zamanında (M.Ö. 1375-1335) imparatorluğun önemli kent ve kalelerine heykel ve kabartma gönderilen heykel atölyesi aynı zamanda Yakınoğu'nun en büyük heykel ve taş ocağı işletme atölyesiydi. Geç Hititler Dönemi'nde Sam'al (Zincirli) Krallığı tarafından M.Ö. 1375-1335 tarihleri arasında işletilmiş ve burada yerli Hurriler çalıştırılmıştır. Sam'al Krallığı'nın Asurlar tarafından yıkılmasıyla birlikte taş ocağı ve heykel atölyesi kapanmış, çalışan halk da bölgeyi terk etmiştir (TC Turizm Bakanlığı Gaziantep, 2002: 88). Taş ocağından getirilen bazalt bloklar taslak halinde işlenmekte ve detayları da gönderildiği yerde yapılmaktaydı. Böylece nakliye sırasında oluşabilecek hasarlara karşı önlem alınmıştı. Burada üretildikten sonra işçiliği tamamlanarak yerine yerleştirilen heykellerden sadece bir tanesi Zincirli'de ele geçmiştir (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 156).

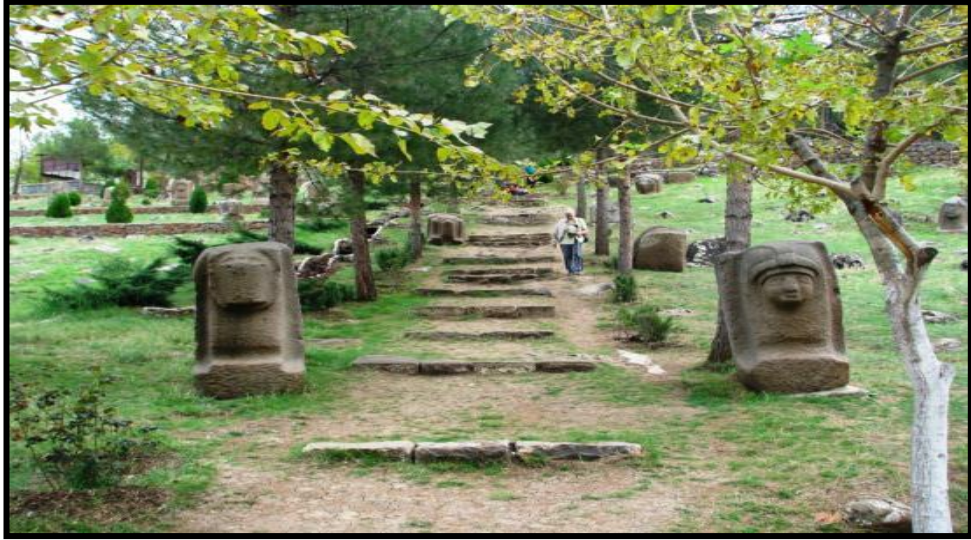

Foto 11. Yesemek Heykel Atölyesi Açık Hava Müzesi (2014)

Taş ocağının nasıl işletildiği, yapılan çalışmalarda hangi tür teknik ve malzemelerin kullanıldığı ve tüm bu evrelere ait heykel taslakları açık hava

müzesinde izlenebilir. Açık hava müzesi olarak düzenlenen alanda 300'ün üzerinde heykel taslağı mevcuttur.

1.3.2. Kaleler

1.3.2.1. Gaziantep Kalesi

Alleben Deresi'nin kenarında, kente hâkim konumda bir höyük üstüne kurulmuş olan kale günümüzden 6000 yıl öncesine, Kalkolitik Dönem'e tarihlenmektedir. M.S. II. ve III. yüzyıllarda burada adı "Theba" olan küçük bir kentin varlığından bahsedilmektedir. Bu isimden kaynaklandığı varsayılan şehrin adını Araplar "Ayıntab", Ermeniler "Antaph", Latinler "Hamtaph" olarak telaffuz etmişlerdir. Kale ilk kez M.S. II.- IV. yüzyıllarda Roma Dönemi'nde birkaç kuleden ibaret olan bir gözetleme kulesi veya karakol olarak inşa edilmiştir (Gaziantep-Halep Tanıtım Rehberi, 2008: 20). M.S. 527-565 yıllarında "Kaleler Mimarı" olarak bilinen Bizans imparatoru I. Justinianus tarafından 12 adet burç ve beden duvarları ile kaleyi çeviren hendek, zemin seviyesindeki galeriler ile tonozlu galeriler inşa edilerek genişletilmiştir. Bu haliyle, çevresi 1200 m olan kale, 100 m çapında düzensiz bir daire biçimindedir. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından onarılmıştır (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; Gaziantep, 2014: 13)

Foto 12. Gaziantep Kalesi (2014)

Rumkale’de bulunduğuna inanıldığından dolayı kutsal sayılan mekân düzenli olarak ziyaret edilmektedir (blog.milliyet.com.tr).

Foto 13. Rumkale-1 (2014)

Foto 14. Rumkale-2 (2014)

1.3.3. Arkeolojik Tek Yapılar

Araban’ın Gümüşpınar köyü yakınlarındaki Karasu Çayı üzerinde 4. Scythica Lejyonu tarafından inşa edilen Septimus Severus Köprüsü, antik dönemlerde Dülük ve Zeugma’dan sonra Samsat’a uzanan yol üzerinde önemli bir geçittir. Kesme taş bloklardan inşa edilen köprünün uzunluğu 30 metre, yüksekliği ise 8 metredir.

Orijinali 5 ayak üzerine inşa edilen köprünün bugün yalnızca 2 ayağı günümüze ulaşabilmiştir (TC Turizm Bakanlığı: Gaziantep, 2002: 60). Halk arasında “Kırık Köprü” olarak bilinmektedir.

Foto 15. Roma Gözetleme Kulesi (2014)

Dülük Köyü’nün kuzeydoğusunda yaklaşık 25 km mesafede bulunan Sarayamağara köyü ile Büyükkarakuyu köyünü birbirine bağlayan yolun kenarında Saray Mağara Antik Gözetleme Kulesi (Roma Gözetleme Kulesi)’nin kalıntıları yer almaktadır (gazianteptur.com). Bağ evinin girişinde yer alan gözetleme kulesinin kuzeydoğu duvarının yedi sırası korunmuş, diğer duvarları ise büyük ölçüde harap olmuştur. Bugünkü görünümü ile antik bir eserden çok yanı başında kurulan evin kısa süre önce yıkılmış bir bölümü izlenimi vermektedir.

Foto 16. Septimus Severus Köprüsü (2014)

Foto 17. Hisar Anıt Mezarı ve Elif Anıt Mezarı (2014)

Gaziantep'in Araban ilçesi sınırları içerisindeki Elif, Hisar ve Hasanoğlu köylerinde üç adet Roma mezar anıtı yer almaktadır. Bu üç anıt askeri ve ticari anlamda Fırat'a paralel olarak kuzey-güney yönünde ve batıdan doğuya Fırat'a doğru gelen çok önemli iki yolun kavşağında yer almaktadır. Roma Dönemi'nde bölgedeki zengin, asil, üst düzey yönetici veya yüksek rütbeli asker kişiler için yapılmış olduğu düşünülmektedir (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü; Gaziantep, 2014: 18) Her üç mezar anıtının da, birbirlerine oldukça yakın yerlerde yapılmış olmaları bu yol kavşağı ile bağlantılıdır. Genelde bu mimari biçimindeki anıt mezarlar çoğu kez altta bir mezar odası içeren kaide bölümü, bunun üzerinde araları açık sütun, paye veya kemerli bir üst bölüm ile çoğunlukla da piramidal biçimde bir çatı örtüsünden oluşan üç bölümden meydana gelmektedir.

Foto 18. Hasanoğlu Anıt Mezarı (2014)

1.3.4. Yöresel Arkeolojik Tur Örnekleri

Gaziantep’te arkeolojik turizmde turlar yapılırsa uygarlıklar, imparatorluklar, anıt mezarlar, antik kaleler turu ve arkeolojik tek yapılar (antik yollar, gözetleme kuleleri, köprüler gibi) turu düzenlenebilir. Aşağıda Gaziantep’te yapılabilecek tur örnekleri verilmiştir.

1.3.4.1. Gaziantep’te Hitit Uygarlığı Turu

Gaziantep’te Hitit Turu İslâhiye ilçesinde yer alan Yesemek Heykel Atölyesi’nden başlar. Yesemek, Hititler zamanında önemli kent ve kalelere heykel ve kabartma gönderilen bir merkezdi. Açık hava müzesine dönüştürülen heykel atölyesi, volkanik kökenli bazalt kayaçlarından oluşmuş Karadağ’ın yamacında yer almaktadır. Açık hava müzesinde çok sayıda heykel ve bu heykellerin yapım aşamalarını gösteren 300’ün üzerinde heykel taslağı mevcuttur. Hitit’lerin hüküm sürdüğü diğer bir yer Zincirli Höyük’tür. Geç Hitit Dönemi krallık merkezlerinden biri olan Zincirli Höyük’te kazılarda surlar, kapılar ve çok katlı saray kalıntısı bulunmuştur.

Geç Hitit krallıklarının hüküm sürdüğü bir diğer yer Karkamış’tır. Karkamış Krallığı, Geç Hitit krallıklarının en güçlüsüdür. Yapılan kazılar sonucunda, Fırat Nehri’ne bakan doğu kesiminde kabartmalı bloklarla süslü bir geçit alanı ve dini yapılar ortaya çıkarılmıştır. Genel olarak Hitit krallıklarının hüküm sürdüğü yerlerde

sfenksler, aslan heykelleri, dağ tanrısı kabartmaları, savaş sahnesi kabartmaları en çok bulunan eserlerdendir.

1.3.4.2. Gaziantep'te Roma İmparatorluğu Turu

Gaziantep'te Roma İmparatorluğu turu Belkıs-Zeugma Antik Kenti'nden başlar. Nizip İlçesi'nin 10 km doğusunda yer alan kent M.Ö. 300 yılında Selevkos hükümdarı I. Selevkos Nikator tarafından kurulmuştur. Fırat manzaralı yamaçlarda şehrin elit tabakasına mensup zengin ve önemli kişilerin evleri yer almaktadır. Mekânların tabanları renkli taşlardan oluşan ve mitolojik konular içeren mozaiklerle döşenmiştir. Odaların duvarlarında ise renkli boyalarla yapılmış insan figürleri ve bitki motifleri yer almaktadır. Günümüzde buralardan çıkarılan mozaiklerin büyük bir kısmı Gaziantep Zeugma Müzesi'nde teşhir edilmektedir. Müze dünyanın en büyük mozaik müzesi olup her yıl binlerce turist tarafından ziyaret edilmektedir.

1.3.4.3. Gaziantep'te Kaleler Turu

Gaziantep'te kaleler turuna Oğuzeli ilçesinin Gündoğan köyünde yer alan Tilbaşar Kalesi ile başlanılabilir. Daha sonra şehrin merkezinde bulunan Gaziantep kalesi ziyaret edilerek oradan da Yavuzeli ilçesinin doğusunda yer alan Rumkale ziyaret edilebilir.

1.3.4.4. Gaziantep'te Anıt Mezarlar Turu

Anıtsal mezarlar kral, yönetici veya komutanlar için yapılan anıtsal tek yapılardır. Mimari açıdan ne kadar önemlilerse ölünün kimliğine göre de önemleri artmaktadır. Gaziantep Araban ilçesi sınırları içerisinde yer alan Elif, Hisar ve Hasanoğlu köylerinde Roma Dönemi'ne ait olan 3 adet anıt mezar ziyaret edilebilir.

1.3.4.5. Gaziantep'te Arkeolojik Tek Yapılar Turu

Dülük köyünün kuzeydoğusunda yaklaşık 25 km mesafede Sarayamağara ve Büyükkarakuyu köylerini birbirine bağlayan yolun kenarında Saray Mağara Antik Gözetleme Kulesi ziyaret edilebilir.

Araban'ın Gümüşpınar köyü yakınlarındaki Karasu Çayı üzerinde 4. Scythica Lejyonu tarafından inşa edilen eser Septimus Severus Köprüsü Roma Dönemi'nde Dülük ve Zeugma'dan sonra Samsat'a uzanan yol üzerinde önemli bir geçittir.

1.4. Tarihsel Miras

Gaziantep ve çevresi M.S. 7. yüzyılın başlarında Müslüman Araplarla, Bizanslılar arasında sıkça el değiştirmiştir. 1270 yılında Moğol istilası sonucunda tamamen harabeye dönen kent; önce Dulkadiroğulları'nın (1339) daha sonra Memlükler'in (1471) eline geçmiştir. 1516 yılında Memlüklerle yapılan savaşta Gaziantep Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçmiştir (GAP Gezi Rehberi, 2012:8). Gaziantep'te tarihsel turizm Dulkadiroğulları Dönemi ile beraber başlar. Tarihsel turizme kaynak oluşturan kültür varlıkları da Dulkadiroğulları Beyliği ile Osmanlı'ya ait varlıklardır.

1.4.1. Beylikler Dönemi Tarihsel Turizm Eserleri

Gaziantep ve çevresindeki Bizans hâkimiyeti Hz. Ömer'in halifeliği döneminde İslam ordularının bölgeyi ele geçirmesiyle sona ermiş ve 639 yılında yöre halkı Müslümanlığı kabul etmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra da bölgede Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı bir Türk devleti kurulmuş ve 1270 yılında Moğol istilası ile yıkılan kent daha sonra Dulkadiroğulları ve Memluklar'ın eline geçmiştir (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 162).

1.4.1.1. Alaüddevle Cami

Halk arasında Alaüddevle adından bozma olarak Alidola Camii adıyla bilinmektedir. Bugün yalnızca minaresi kalan cami, 1480-1515 yılları arasında hüküm süren Dulkadirli Beyi Alaüddevle Bozkurt Bey tarafından 16. yüzyılın tam başlarında yapılmış, mevcut yeni cami ise 1903 ile 1909 yılları arasında bitirilmiştir (Türk Kültür Varlıkları, 2006:179).

Foto 19. Alaüddevle Cami (2014)

Şekil 3. Alaüddevle Camii (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

1.4.2. Osmanlı Dönemi Tarihsel Turizm Eserleri

1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Memluklar'a karşı yapılan Mercidabık Meydan Savaşı'ndan sonra tüm bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimine girmiştir. Osmanlı Dönemi'nde çok sayıda cami, medrese, han ve hamam yapılmıştır. Kervan yollarının kavşak noktasında yer alan kent kısa sürede gelişmiş ve büyümüştür. Kuzey Suriye başlangıcındaki önemli konumu dolayısıyla o dönemde Gaziantep'te bazı Batılı devletlerin konsoloslukları açılmış ve yabancı üniversitelerin fakülteleri kurulmuştur (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 162).

1.4.2.1. Bedestenler

Bir dönem alışverişin merkezi olan üstü kapalı, ince uzun çarşılarıdır. Kent merkezinde yer alan Zincirli Bedesten ve Kemikli Bedesten asırlar öncesinden günümüze kadar ticari varlığını sürdürmektedir. 18. yüzyılda inşa edilen Zincirli Bedesten, Kara Basamak Bedesteni olarak da bilinir. İçerisinde 73 dükkân bulunan bedestenin beş ayrı kapısı vardır. 19. yüzyılda inşa edilen Kemikli Bedesten içerisinde de 72 dükkân bulunmaktadır. Asıl adı Mecidiye Bedesteni'dir (GAP Gezi Rehberi, 2012: 29).

Kemikli Bedesten ise 19.yüzyılda (1865) Müftü Hacı Osman Efendi tarafından yaptırılmış olup, her biri 15x60 ebadında olan iki bölümlü, dikdörtgen planlı ve kesme taştan yapılmış bir yapıdır. Temel kazıları sırasında kemik bulunduğu için adına halk tarafından Kemikli Bedesten denmiştir. (www.gaziantepturizm.gov.tr). Bedesten içerisinde kına gecelerinde giyilen yöresel kıyafetler, çeyiz eşyaları ve yöreye ait özel takılar satılmaktadır.

Tablo 2. Gaziantep'teki Bedestenler

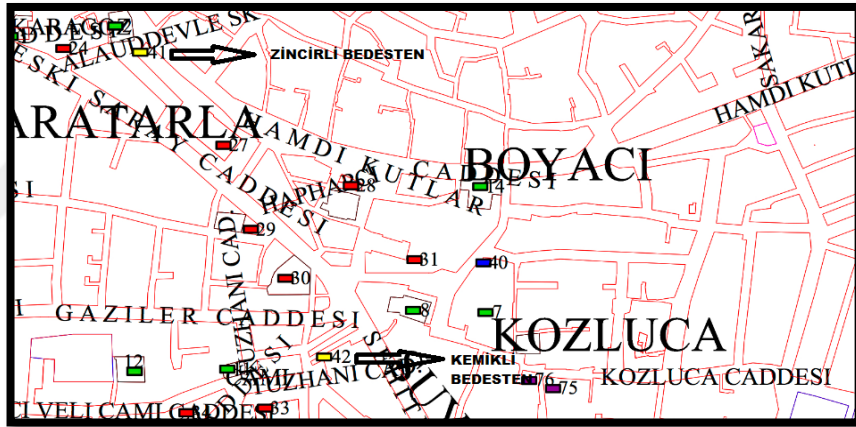
BEDESTENLER	Dönem	Yıl	Lokasyon
Zincirli Bedesten	Osmanlı Dönemi	1781	Şahinbey
Kemikli Bedesten	Osmanlı Dönemi	1864-65	Şahinbey

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

Uzun yıllar boyunca Gaziantep'te et ve sebze hali olarak hizmet veren Zincirli Bedesten Gaziantep'in kültürünü yansıtacak şekilde restore edilmiştir. Zincirli Bedesten' de Gaziantep' e özgü el sanatları olan bakırcılık, sedef kakmacılığı gibi el sanatlarına ait ürünler satılmaktadır.

Foto 20. Zincirli Bedesten ve Kemikli Bedesten (2014)

Şekil 4. Zincirli ve Kemikli Bedesten (2014)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

1.4.2.2. Hanlar

Selçuklu ve Osmanlı sivil mimari yapıtlarında önemli yeri olan hanlar tasarımlarına uygun olarak ticari amaçlı kervanların, seyahat halinde yolcuların, geceyi rahat ve emniyet içerisinde geçirebilmeleri için inşa edilmiş aynı zamanda hem misafirhane hem de pazar olan, harp zamanlarında da erzak ve mühimmat ambarı olarak hizmet veren önemli abidevi yapılardır (Kaplan, 2011: 65). Gaziantep'te var olan hanların bir kısmı yıkılarak yok olmuştur. Bir kısmı ise mimari yönden değişikliğe uğrayarak varlıklarını günümüze kadar devam ettirmiştir (www.gaziantepturizm.gov.tr). 14. ve 15. yüzyıllarda inşa edilen, kentin ticari

zenginliğinin kanıtları olarak varlığını günümüzde de sürdüren hanlar Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3. Tarihi Gaziantep Hanları

HANLAR	Dönemi	Yılı	Lokasyonu
Anadolu Hanı	Osmanlı	19. yy	Şahinbey
Buğday Hanı (Buğday Arasası)	Osmanlı	19. yy	Şahinbey
Elbeyli (İnceoğlu) Hanı	Osmanlı	20. yy	Şahinbey
Emir Ali Hanı	Osmanlı	1479-1515	Şahinbey
Şeker Hanı	Osmanlı	1850	Merkez
Kürkçü Hanı	Osmanlı	1890	Şahinbey
Kumruoğlu Hanı	Osmanlı	20. yy başı	Şahinbey
Millet Hanı	Osmanlı	1868-1869	Şahinbey
Maarif Hanı	Osmanlı	19. yy sonu	Şahinbey
Pür Sefa Hanı	Osmanlı	16. yy sonları	Şahinbey
Şire Hanı	Osmanlı	1885-1886	Şahinbey
Tuz Hanı	Osmanlı	16. yy sonu	Şahinbey
Tütün Hanı	Osmanlı	17. yy sonları	Şahinbey
Yeni Han	Osmanlı	1757-1785	Şahinbey
Tarihi Gümrük Hanı	Osmanlı	1873-1878	Şahinbey
Yüzükçü Hanı	Osmanlı	1785	Şahinbey
Zeytin Hanı	Osmanlı	1823	Şahinbey

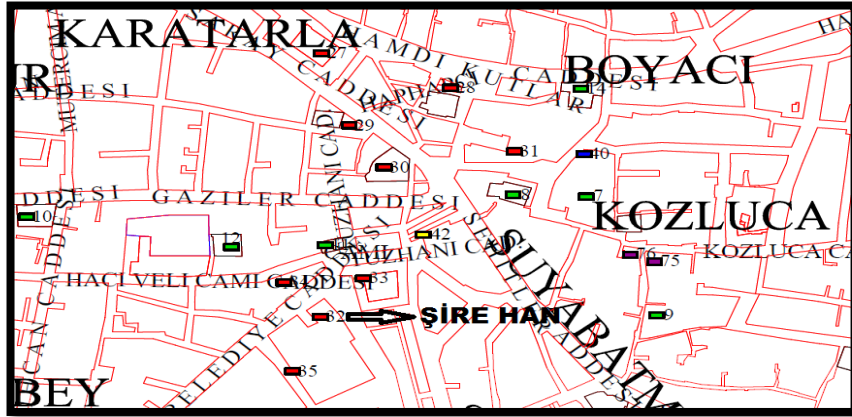
Kaynak: Gaziantep Kùltür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

Şire Hanı, 1885-1886 yıllarında Halep Valisi Cemil Bey’in emriyle Kaymakam Rüstem Bey ve Belediye Reisi Mustafa AĞa tarafından belediyenin imkânları ile yaptırılmıştır. Hanın mimarı Kirkor, nakkaşı ise Ali Efendi’dir. Yapı

tek avlulu, iki katlı Osmanlı hanları grubuna girmektedir. Klasik Osmanlı han mimarisinin birçok özelliğini üzerinde barındıran eser dikdörtgen planlıdır. Yapı ‘Yolcu ve İş Hanı’ olarak inşa edilmiştir. (www.gaziantepsirehanhotel.com.tr).

Foto 21. Şire Han (2014)

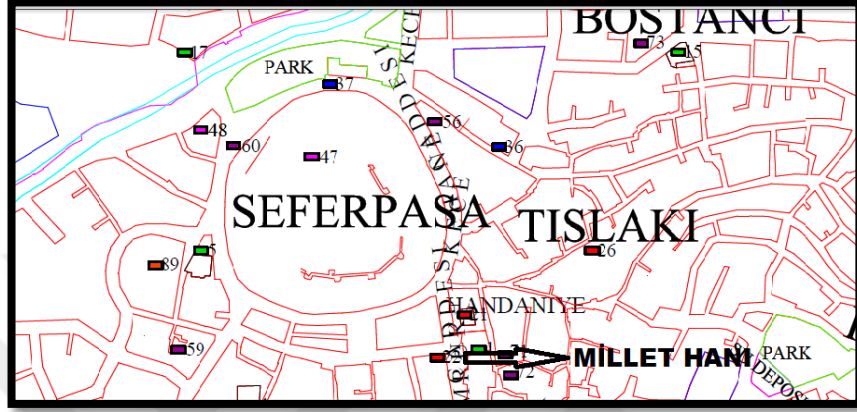

Şekil 5. Şire Han (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Millet Hanı’nın 1868-1869 yılları arasında yapıldığı düşünülmektedir. İlk sahibi Aşçıoğlu Kesbar Kevork olarak kaynaklarda yer almaktadır (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 493). Yapı Osmanlı han mimarisi içinde iki katlı, tek avlulu hanlar grubuna girmektedir. Hanın planı arsaya göre şekillenmiştir. Avlu alt katta mekânlarla çevrelenmiş, üst katta dört revakla kuşatılmıştır. Avlunun güney

tarafındaki hacimlerin arkasında yer alan ahırın avlu ile bir ilişkisi olmayıp, kapısı hanın batı cephesinden açılmaktadır. Buna benzer durum diğer hanlarda da görülmektedir. Ayrıca kuzey cephesinde de sokağa açılan tek katlı dükkânlar da yer almaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: Hanlar ve Çarşı, 2013: 39).

Şekil 6. Millet Hanı (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Han oldukça sade yapılmış olmakla birlikte iki renkli taş işçiliğiyle hareketlilik sağlanmıştır. Han, sonradan yapılan tamiratlar ve eklenen dükkânlarla orijinal özelliklerini kaybetmiş ve bazı kısımları tamamen yıkılmış vaziyette olup, 2001-2003 yıllarında restore edilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: Hanlar ve Çarşı, 2013: 39).

Foto 22. Millet Hanı (2014)

Herhangi bir inşaa veya onarım kitabesi mevcut olmayan Tütün Hanı'na ait en eski bilgi, Şer-i Mahkeme Sicilleri'nde geçmektedir. Eskiden beri tütünlerin burada alınıp satılması eserin 1754 yılından daha önce ki bir tarihte yapıldığını ortaya koymaktadır (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 514).

Foto 23. Tütün Hanı (2014)

Kitabesi bulunmayan Yeni Han, Osmanlı han mimarisi içinde iki katlı, tek avlulu hanlar grubuna girmektedir. Zemin kattaki mekânlar depo ve ahır olarak, üst katta bulunan odalar ise yolcuların konaklaması amacıyla yapılmıştır (www.gaziantepililerdernegi.org). Yapıda dikkati çeken tek süsleme, batı cephesindeki cümle kapısı üzerinde siyah ve beyaz kesme taşlarla oluşturulmuş olan süslemedir. Ayrıca giriş açıklığının iki tarafında iki taş seki bulunmaktadır. Hanın diğer kısımları ise oldukça sade bir şekilde inşa edilmiştir. Hanın inşasında siyah ve sarımtırak renkte küfeki kesme taş kullanılmıştır (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 520-21).

Şekil 7. Yeni Han (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Foto 24. Yeni Han (2014)

İki katlı olarak inşa edilen Yeni Han, 1990 yılında onarım ve tadilat görerek canlı bir alışveriş merkezi görünümüne kavuşmuş ise de, önündeki salaş binalar sebebiyle mimari hüviyetini tam olarak gösterememektedir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 520).

Tarihi Gümrük Hanı, 1873-1878 tarihleri arasında Hacı Ömer Efendi tarafından “Yolcu Hanı” olarak yaptırılmıştır. İki katlı yamuk dikdörtgen şeklindedir. Alt katlarda depo, ahır ve ticarethaneler bulunur. Üst kat konaklama amacı ile kullanılmıştır. Şahinbey Belediyesi tarafından restore edilen han birçok el sanatlarını bir arada sunmaktadır (www.sahinbey.bel.tr). Hanın tamamı yapıldığı zamanki

Foto 26. Gümrük Hanı-Avludan Görünüm (2014)

1.4.2.3. Hamamlar

Gaziantep hamamları taş işçiliğinin meydana getirdiği süslemeleri ile de dikkat çekici örneklerdir. Çoğunlukla da hamamlarda eyvanlara ve köşe halvetlerine geniş yer verilmiştir. Gaziantep'teki başlıca hamamlar tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Tarihi Gaziantep Hamamları

Hamamlar	Dönemi	Yılı	Lokasyonu
Eski Hamam	Osmanlı	15. yy	Şahinbey
Göymen Pazar Hamamı	Osmanlı	1557	Şahinbey
Hüseyin Paşa Hamamı	Osmanlı	1582	Şahinbey
İki Kapılı Hamam	Osmanlı	13. yy başları	Şahinbey
Keyvanbey Hamamı	Osmanlı	1852	Şahinbey
Naib Hamamı	Osmanlı	16. yy'ın ilk çeyreği	Şahinbey
Tabak Hamamı	Osmanlı	17. yy	Şahinbey

Tarihi Paşa Hamamı	Osmanlı	16. yy	Şahinbey
Tutlu Hamamı	Osmanlı	1517	Şahinbey

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

Gaziantep Kalealtı semtinde bulunan Pazar Hamamı'nın ne zaman yapıldığı kesinlik kazanamamıştır. Fakat bitişiğindeki Tahtani Cami ile birlikte yapıldığı düşünülmektedir. Eserin cephesi ve örtü kaplaması 1950'lerde yenilenmiştir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 379). Hamam düzgün kesme taştan haç planlı olarak yapılmıştır. Soyunmalık, soğukluk ve sıcaklık bölümlerinden meydana gelen hamamın bölümlerinin üzeri kubbelerle örtülüdür. Değişik zamanlarda yapılan onarımlar sonucunda özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 380).

Foto 27. Göymen Pazar Hamamı (2014)

Şekil 9. Göymen Pazar Hamamı (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Seferpaşa Mahallesi Naib Hamamı Sokağı'nda, Gaziantep Kalesi'nin kuzeydoğusundadır. Aslında tekke, türbe ve mescidiyle bir külliye halinde inşa edilen eser, halen yalnızca kadınlara hizmet vermektedir. Gaziantep'in en eski yerleşme merkezi olan Tabakhane semtinde inşa edilmiş olan ve halen faaliyetini sürdüren bu hamamın yapıldığı tarihten bu yana çok fazla değişikliğe uğramadığı anlaşılmaktadır. Eser, Gaziantep'teki diğer pek çok hamam gibi büyük oranda sokak seviyesinden aşağıda yapılmış, böylece yere iyice gömülmek suretiyle hem ısı kaybının, hem de kubbelerin yanlara doğru yapacağı basınçla duvarların zaafa uğramasının önüne geçilmiştir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 397-98).

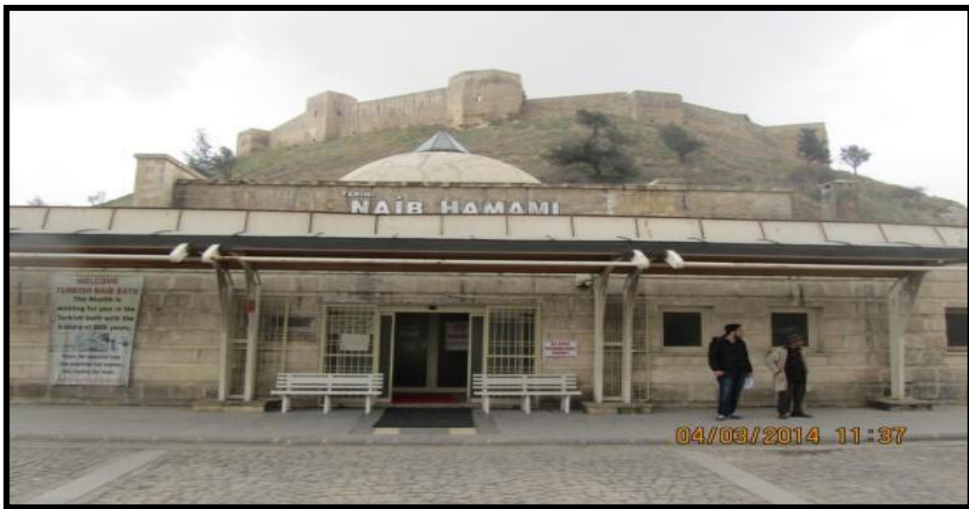
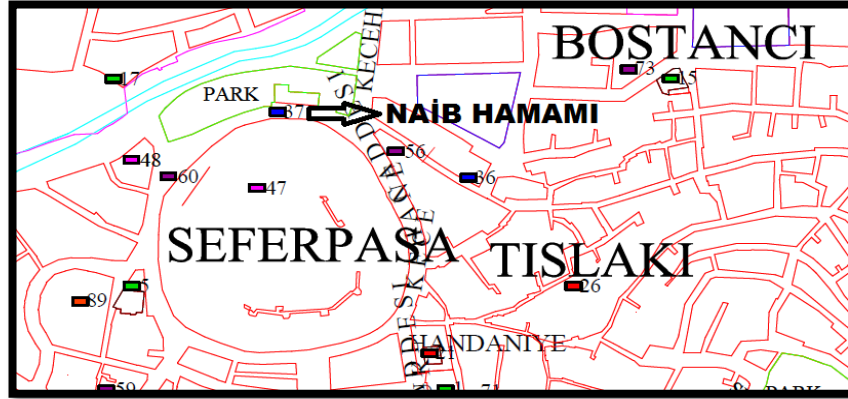

Foto 28. Tarihi Naib Hamamı (2014)

Şekil 10. Naib Hamamı (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

1.4.2.4. Tarihi Antep Evleri

Tarihi Antep evleri yüksek duvarlar arkasında, dış mekânlardan mümkün olduğunca soyutlanmış hayata (avlu) dönük yapılardır. Genellikle iki katlı olan Antep evlerinin yapımında havara taşı (yumuşak kalker), toprak taşı, keymih (sert kalker), bazalt (karataş), beyaz mermer, kırmızı mermer ve doğadan toplanan bazı renkli taş cinsleri kullanılmıştır. Gaziantep’te bulunan ve butik otel olarak faaliyet gösteren tarihi Antep evleri Tablo 5’te gösterilmiştir. Yazların çok sıcak geçmesi nedeniyle mimaride avlu anlayışı hâkimdir. Zamanın büyük bir bölümünün avluda geçmesi nedeniyle buraya ‘hayat’ denmektedir. Hayat etrafında ocaklık (mutfak), hazne (kiler), helâ gibi mekânlar yer alır. Evler tek, iki ve üç katlı olarak inşa edilmiştir. Genelde iki katlı evler hâkimdir.

Tablo 5. Tarihi Antep Evleri

Ali Bey Konak	1904
Asude Konak	1891
Antik Belkıs Han Otel	19. yy
Butik A Konağı	1886
Dayı Ahmet Ağa Konağı	19.yy
Hıdıroğlu Konak	1900

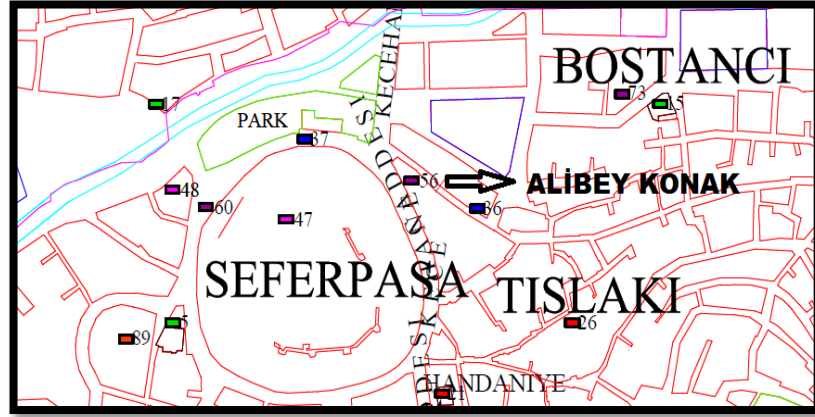
Kale Evi	19.yy
Tudyalı Konak	1850-1900
Şhreküstü Konakları	19.yy
Zeynep Hanım Konağı	19.yy

Kaynak: Gaziantep Kùltür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

1904-1905 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen Ali Bey Konağı, birçok kez el değıştirdikten sonra aslına uygun olarak restore edilmiştir. Konak, ‘Geleneksel Antep evi mimari tarzının tüm karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Geleneksel mimarisinin başlıca özelliklerinden olan ‘havara’ veya ‘keymih’ adı verilen yumuşak kalkerli taş evin bölme duvarlarında ve temel sistemlerinde görebilmek mümkündür. Konak iki katlıdır. Dış duvarları oldukça kalındır. Bu tür yığma yapıların en önemli özelliklerinden biri de kışın sıcak yazın serin bir ortam oluşturmalarıdır (alibeykonagi.com). Büyük dış kapıdan içeri girildiğinde ilk olarak ‘hayat’ denilen geniş bahçeli alan görülür. Avlunun çevresine yerleştirilmiş odaların pencereleri de bu açık alana bakar. Pencerelerin üzerinde ‘Kuş Tağası’ denilen küçük pencereler bulunur. Evin havalandırılmasında kullanılan bu pencereler aynı zamanda odaların aydınlatılmasında da etkilidirler Konakta giriş, hol ve avluda traverten, bazalt taş ve rum karosu kullanılmıştır (alibeykonagi.com).

Foto 29. Alibey Konağı (2014)

Şekil 11. Alibey Konağı (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Uzun yıllar boyunca kullanılan Asude Konak, bir süre kapalı kaldıktan sonra emekli bir belediye memuru tarafından satın alınarak 12 yıl kullanılmış ve 2000 yılında Jale Özaslan, Nursel Baysal ve Lale Göçmen kardeşler tarafından satın alınarak 10 yılda restore edilmiş ve 2009'da butik otel olarak hizmete açılmıştır (www.asudekonak.com).

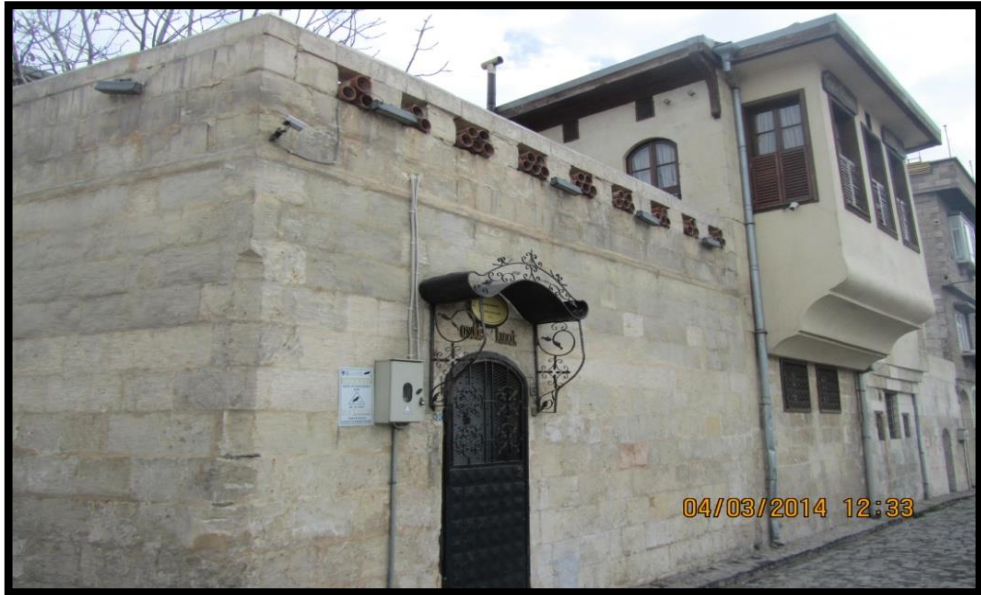

Foto 30. Asude Konak (2014)

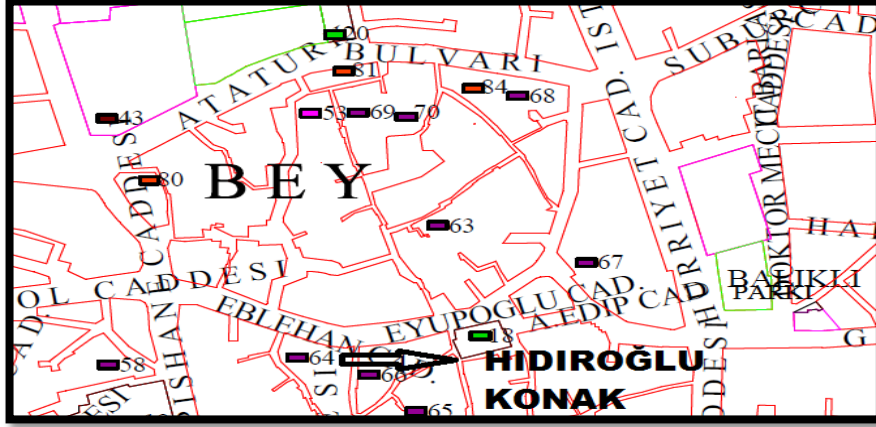
Şekil 12. Asude Konak (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Hıdıroğlu Konak, 1900'lerin başında o dönemin Antep evleri tarzında inşa edilmiştir. Konağın altında 2000 yıllık dehlizler, tüneller, kuyular ve bir su sarnıcı ve bunlara giden bir galeri yer almaktadır. Konakta geleneksel Türk ailesinin bütün üyelerine ait (gelin, ebeveyn ve elti odaları gibi) has odalar yer almaktadır. 2005 yılında Hıdıroğlu ailesi tarafından restorasyonu başlatılan Hıdıroğlu Konak, 2012 yılında hizmete açılmıştır. Konak, tünel, sarnıç ve galerisi ile tüm tarih meraklılarına kapılarını açmaktadır (www.hidiroglukonak.com).

Foto 31. Hıdıroğlu Konak (2014)

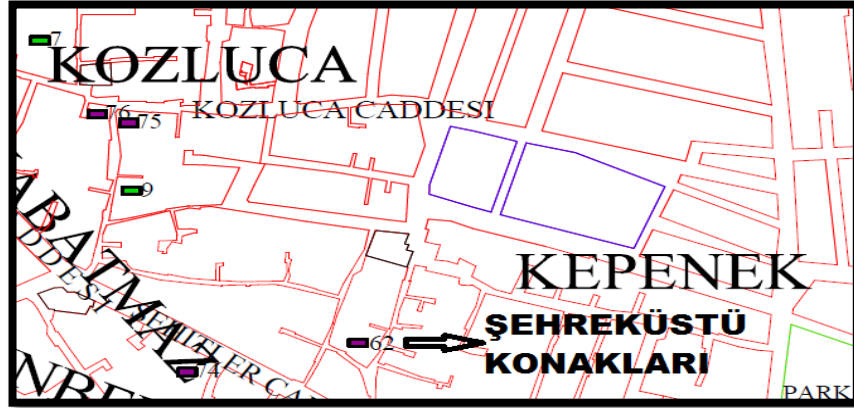
Şekil 13. Hıdıroğlu Konak (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Tarihte Şehbal Hanım adı ile anılan Şehreküstü Konakları, 19. yüzyıl sonlarında yapılmış ve yaptiranlar tarafından yaklaşık yüz yılı aşkın bir süre kullanılmıştır. Geleneksel Antep evi özelliği taşıyan konak, mukarnaslı ve damlalıklı tarzda stilize edilmiş başlıkları ile dikkat çekicidir. Temmuz 2012 yılında Gaziantep Şahinbey Belediyesi tarafından kamulaştırılan yapının restorasyonu 2013 yılında tamamlanmıştır. 526 odalı konak, Şahinbey Belediyesi tarafından “Şehreküstü Konakları Kültür Evi” statüsüne kavuşturulmuştur.

Foto 32. Şehreküstü Konakları (2014)

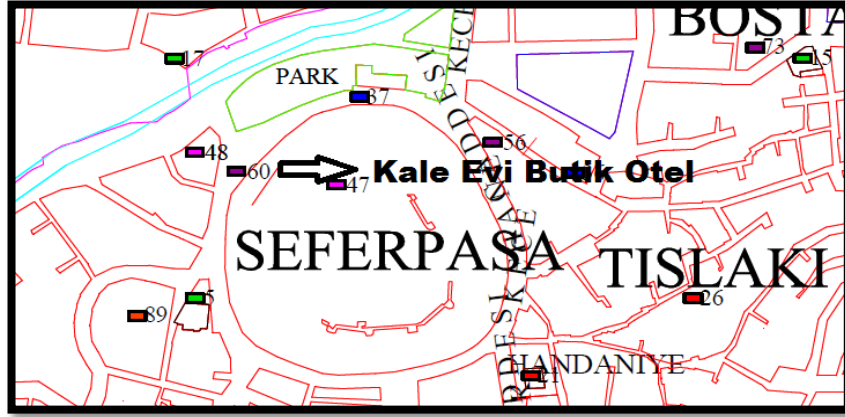
Şekil 14. Şehre Küstü Konakları (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Butik otel olarak hizmet veren Kale evinin restorasyonuna 2006 yılında başlanmış ve 2007 yılında tamamlanmıştır. Otelde, Gaziantep'in yöresel yemekleri hem yerli halka sunulmakta hem de yabancı ziyaretçilere tanıtılmaktadır. Tarihin yorgunluğunu, sırtını kale surlarına dayayarak gideren Butik Otel, bugün bütün canlılığı ile korunmaktadır. Yapılan restorasyon çalışmalarıyla geleneksel mimarimizde bugünün modern çizgisini bulmuş, yerli ve yabancı turistlerin ağırlanabileceği nezih bir ortama dönüştürülmüştür (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2012: Kale Evi).

Foto 33. Kale Evi Butik Hotel (2014)

Şekil 15. Kale Evi Butik Otel (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

1.4.2.5. Kasteller, Çeşmeler ve Şadırvanlar

“Kastel” kelimesinin dilimize Arapçadan geçtiği tahmin edilmektedir ve suyun yer altında bölümlere ayrıldığı yer anlamına gelmektedir. Gaziantep tarih boyunca yer altı su kaynakları bakımından fakir bir şehir olmuştur. İnsanlar buldukları suyun buharlaşma ya da başka yollarla kaybolmasını önlemek için yerin altından açtıkları “Livas” denilen kanallarla suları belli bir merkeze toplamışlar ve bu merkezden de şehre dağıtmışlardır. Evlerin su ihtiyacını karşılayabilmek için bu livaslar üzerinde yapılır ve bu evlerden livaslara kuyular açılırdı. Su mimarisinin eşsiz örneklerinden olan kastellerden 5-6 tanesi çeşitli sebeplerle yok olmuş, günümüze ise birkaç tanesi ulaşmıştır. Gaziantep’te yer alan ve günümüze kadar ulaşan tarihi kastel, çeşme ve şadırvanlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Kastel, Çeşme ve Şadırvanlar

Kastel ve Çeşmeler	Dönem	Yıl	Lokasyon
Arasa Çarşısı’ndaki Çeşme (Almacı Çeşmesi)	Osmanlı	1596	Gaziler Caddesi
Kozluca Kasteli	Osmanlı	1543	Kozluca Caddesi
Kumandan Çeşmesi	Osmanlı	1915	Şahinbey
Osmaniye Kasteli	Osmanlı	19. yy ikinci yarısı	Şahinbey

Pazaryerindeki Şadırvan	Osmanlı	1786	Şahinbey
Piştirici Kasteli	Osmanlı	13. yy sonları	Şahinbey

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

Piştirici Kasteli'nin tarihine ilişkin herhangi bir kitabe mevcut değildir. Eserin adına işaret eden en eski kaynak 1537 ve 1543 tarihli Ayıntab Mufasssal Defterleri'dir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri, 2006: 413). Abdest, temizlik ve ibadet amaçlı kullanılan kastel Piştirici Mescidi ile bağlantılıdır. Gaziantep'in günümüze kalan en eski kasteli olan Piştirici Kasteli aynı zamanda havuz, mescit, ziyaret yeri, çimeklik ve tuvalet gibi unsurlarla kentin en kapsamlı kastel yapısıdır. Havuz oluklarla birbirine bağlı iki haznelidir. Havuzun bulunduğu ana salonun etrafında hücreler sıralanır. Havuzun üstünü örten aynalı tonozun ortasında yuvarlak aydınlatma ve havalandırma penceresi vardır.

Foto 34. Piştirici Kasteli (2014)

Kumandan Çeşmesi, tarihi Antep Kalesi'nin bulunduğu Tabakhane semtinde bulunmaktadır. 1. Dünya Savaşı Kafkas Cephesi'nde şehit düşen Kumandan İlmi Bey anısına 1915'te Sancak Beyi Şükrü Bey tarafından yaptırılmıştır.

Foto 35. Kumandan Çeşmesi ve Pazar Yerindeki Şadırvan (2014)

1.5. Askeri Miras

Askeri turizmin ilgi alanı sadece savaş olduğu için Kültür turizmi içinde ayrı bir alt dal oluşturur. Askeri turizmin meydan savaşlarının yapıldığı yerlere olan şekli ayrı bir isimle “Savaş Alanları Turizmi” olarak adlandırılmıştır. Askeri turizmin bir başka şekli devam eden savaş ortamlarına yapılmaktadır. Bu ise “Savaş Turizmi” dir (Doğaner, 2013: 215).

Askeri turizmin mekâna bağlı kaynakları savaş alanları, çatışma mevkileri, surlar, kaleler, ordu yolları, siperler, karargâh, ordugâhlar vb.dir. Silah, giysi, araç, mektup, belge vb. kaynaklar ise mekâna bağlı değildir. Bunlar müzelerde bir araya toplanır ve sergilerle yer değiştirebilirler. Askeri açıdan önemli günler (savaş yıldönümleri, kurtuluş günleri, barış antlaşmaları yıldönümleri vb.) de sadece ilgili mekânlarda değil, yerleşim merkezlerinde, yurdun diğer yerleşmelerinde de kutlanmaktadır. Bu kutlamalar da çok sayıda katılımı askeri turizme dönüştürmektedir (Doğaner, 2013: 215).

Askeri turizme öncelikle gidilen yerde yapılan savaşla manevi ilişkisi olan askerler, savaşa katılanların çocukları, torunları, şehit aileleri katılmaktadır. Bunun yanında Askeri Turizm’in Kültür Turizmi içinde olması bakımından askeri tarihe, kültüre meraklı insanları çekmektedir. Bu açıdan Askeri turizme katılanları “Kültürel

Turist” olarak adlandırmak gerekir. Devam eden savaşları görmek, savaşın ateşli ortamında bulunmak isteyen savaş meraklılarını ise “Savaş Turistleri” olarak adlandırmak gerekir (Doğaner, 2013: 215).

Savaşlar tarih, arkeoloji, sosyoloji gibi bilim dallarının ilgi alanıdır. Fakat savaş mekâna bağlı olduğundan savaş alanı turizm açısından bir destinasyondur. Bu açıdan öncelikle coğrafyanın ilgi alanı içine girer. Savaş alanlarının yeri, savaşı etkileyen yüzey şekilleri, coğrafyanın araştırma konusudur (Doğaner, 2013: 215).

1.5.1. Gaziantep’te Askeri Turizm

Gaziantep tarihinin oluşumunda ve niteliğinde yer unsurunun önemi oldukça büyüktür. Bölgenin ilk uygarlıkların doğduğu, Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunuşu güneyden ve Akdeniz’den doğuya, kuzeye ve batıya giden yolların kavşağında oluşu, uygarlık tarihine ve bugüne yön vermiştir. Bu nedenle Gaziantep tarih öncesi çağlardan beri insan topluluklarının yerleşim sahası ve uğrak yeri olmuştur. Tarihi İpek Yolu’nun da buradan geçmiş olması ilin önemini ve canlılığını korumasını sağlamıştır.

Gaziantep’te tarih devirleri Kalkolitik, Paleolitik, Neolitik dönemler, Tunç Çağı, Hitit, Med, Asur, Pers, İskender, Selekoslar, Roma, Bizans, İslam, Arap ve İslam-Türk devirleri olarak sıralanabilir. Ayıntab olarak bilinen eski kent bugünkü Gaziantep’in 12 km. kuzeybatısındaki Dülük köyünde yer almaktadır (gaziantep.yerelnet). Gaziantep ve çevresi M.Ö. 700-546 yılları arasında Asur, Med ve Pers imparatorluklarının yönetimine girmiştir. Büyük İskender’in Pers Devleti’ni yıkmasından sonra Romalıların ve M.S. 636 yılına kadar da Bizanslıların egemenliği altında kalmıştır (Gürsel, 2013: 53).

Hız. Ömer zamanında İslamiyet’in Arap Yarımadası dışına yayılması için sürdürülen mücadeleler esnasında, İslam Ordusu Gaziantep yöresi ile Hatay’ı Bizanslılardan almıştır. 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra bölgede Selçuklu İmparatorluğu’na bağlı bir Türk devleti kurulmuştur (gaziantep.yerelnet). 1270 yılında Moğolların istilası ile yıkılan kent 1388 yılında Emir Suli Mıntaş’ın daha sonra 1389 yılında Dulkadiroğulları’nın ve 1400’de Timur’un, 1420’de ise Kara

Yusuf'un saldırılarına uğrayan Ayıntab 1471'de Memluklar'ın eline geçmiştir. 1516 yılında Osmanlı-Memlûk savaşından sonra Gaziantep ve yöresi Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimine girmiştir (Gürsel, 2013: 53).

1.5.1.1. Kurtuluş Savaşı'nda Gaziantep (Gaziantep Savunması)

1914'te Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman Gaziantep, 83 bin nüfuslu bir sancak merkeziydi. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun ölüm fermanı olmuş ve İtilaf Devletleri paylaştıkları topraklara sahip olmak amacıyla hızla harekete geçmişlerdi. Halep'te bulunan İngilizler, Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine dayanarak 15 Ocak 1919'da bir süvari tugayı ve beraberindeki kuvvetlerle Antep'i işgal ettiler. 1 yıl süreyle işgal döneminde halkın silahlarını toplayan ve ileri gelenlerini şehirden süren İngilizler 5 Kasım 1919'da yerlerini asıl işgalci güçler olan Fransızlara bıraktılar (Gaziantep Valiliği, 2014: 10). Antep'te yaşayan Ermeniler fırsat buldukça Türkleri tahrik etmekten geri durmuyor, İngilizler de yapılan her baskıya göz yumuyor ve el altından destekliyordu (Güner, 2007: 51). Daha sonra Gaziantep'li vatanseverler yapılan zulümlere dur demek için çeteler halinde örgütlenmeye başlamış ve Ocak 1920'den itibaren düşman askerleriyle çatışmaya başlamışlardır. Çeteler düşman kuvvetlerinin çevre illerle olan bağlantılarını kesmek için baskınlarda bulunmuş ve başarı kazanan vatansever çeteler karşısında zor duruma düşen Fransızlar daha fazla kuvvet takviye etmeye başlamışlardır.

Sayı ve silahça yetersiz çetelerle Kilis-Antep savunmasını üstlenen Antep Savunması'nın sembollerinden olan Şahinbey, Elmalı mevkiinde kahramanca çarpıştıktan sonra şehit olmuştur. Bu dönem 10 ay 9 gün sürecek ve tarihin en şanlı direnişlerinden biri olarak anılacak Antep Savunması'nın dönüm noktalarındandır (Gaziantep Valiliği, 2014: 10). Antep'te genç-yaşlı, kadın-erkek demeden yediden yetmişe her türlü imkânsızlıklara rağmen şehri işgalci güçlere karşı savunmaya çalışmışlardır. Ancak Batı Cephesi'nde Yunan işgalci güçleriyle savaşan Türk Ordusu şehre yardım getirememiş ve Antep düşmana değil açlığa yenik düşmüştür.

1.5.1.2. Antep'e Gazilik Ünvanı'nın Verilişı

I. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk olarak 17 Aralık 1918'de İngilizler şehre girmişlerdir. Yaklaşık bir yıl süren işgalin ardından İngilizler tarafından Fransızlar ile yapılan anlaşma gereği Gaziantep Fransızlara bırakılmıştır. Gerek Fransızların gerekse onlarla birlikte hareket eden Ermenilerin baskı ve zulümleri halkı direnişe geçirmiştir. Antep-Kilis hattında Şahinbey liderliğinde işgale karşı büyük bir direniş başlamıştır. Şahinbey'in şehit edilmesinden sonra bu defa da Antep çatışmalara sahne olmuştur. Antep halkı 1 Nisan 1920'den 7 Şubat 1921'e kadar Fransız kuvvetlerine karşı büyük bir direniş göstermiştir. Daha sonra, asker sayısı ve askeri teçhizat bakımından düşman askerlerine karşı çok zayıf olması nedeniyle direniş kırılmış ve Türk askerleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece Fransızlar 9 Şubat 1921 de şehre hâkim olmuşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi gücüyle işgale 10 ay dayanan ve düşmana geçit vermeyen Antep'e 8 Şubat 1921 de Gazilik unvanını vermiştir. Böylece şehir 1921 yılından itibaren Gaziantep adıyla anılmaya başlanmıştır. Daha sonra, Fransızlar Ankara anlaşmasının ardından 25 Aralık 1921'de şehri boşaltmış ve Antep iki yıl süren işgalden kurtulmuştur.

1.5.1.3. Gaziantep'te Kurtuluş Günü Kutlamaları

Gaziantep'in düşman işgalinden kurtuluşu kutlamaları şehrin farklı noktalarında bulunan Cumhuriyet Meydanı'nda, Özgürlük ve Demokrasi Meydanı'nda; Şehitler Abidesi'nde, Şahinbey, Karayılan ve Şehitkâmil gibi Antep Savunması'nda şehitlerin anıtları önünde kutlanmaktadır. Kutlamalar ise tören sırasında çelenk koyma, saygı duruşunda bulunma ve İstiklal Marşı okunma gibi etkinlikler şeklinde yapılmaktadır.

Foto 36. 14 Şehit Anıtı Kurtuluş Günü Kutlamaları (2014)

1.6. Dini Miras

Kültür turizmi içerisinde “Dini Turizm” ve “İnanç Turizmi” olarak iki kavram yer alır. Bunlar turizmde aynı uygulamayı içermekle beraber kavram olarak farklıdırlar. Her dinin bir inanç özelliği vardır fakat her inanç dine dönüşmemiştir. İnançın kapsamı daha geniş olup turizmde “İnanç Turizmi” kavramını kullanmak daha doğru olacaktır (Doğaner, 2013: 291).

İnanç Turizmi turlarını bir dine özgü olarak sınırlamamak gerekir. Bu bağlamda “Hristiyan İnanç Turizmi” ve “İslam İnanç Turizmi” gibi bir ayrıma gidilmemesi gerekir. Dini mekânlar turizmde bütün dinlere açıktır ve bu turizm şekli kültür iletişimi olarak kabul edilmelidir. “İslami Turizm (Helal Turizm, Muhafazakâr Tatil) kavramı ise sadece inanç turizmiyle ilgili olmayıp sağlık turizmi, deniz turizmi gibi diğer turizm tiplerinde de olan bir turizm işletmeciliği şeklidir. İnanç Turizmi dini yapılar, dinlerin doğduğu kutsal topraklar, hac yerleri, aziz ve peygamberlerin yaşadığı topraklar, izlediği kutsal yollar vb. mekâna bağlıdır (Doğaner, 2013: 291).

1.6.1. Gaziantep’te Kutsal Yerler

Tanrıyla insanın buluşma yeri “kutsal yer” konumundadır. İnsan, Tanrı’nın varlığını hissettiği yerde isteklerini dualarla veya bir dini törenle sunar. Kutsal

yerlerle temas su, ağaç ve taşla sağlanmaktadır. İnsanın evinin dışında dua ettiği kutsal yerlerin en ilkeli ağaç, su ve kayalardır. Taş gerçekliğin yüce temsilidir yıkılmaz ve sonsuza kadar varlığını devam ettirir, ağaç sürekli kendini yenileyen kutsal gücü, su ise tohumu ve arınmayı temsil eder. Yüksek yerler gökyüzüne yakın olması açısından buradaki ağaç, su ve kayalar öncelikle kutsaldır. Bazı dağlar ve tepeler de bütünüyle kutsal kabul edilir. Bu yerlerin ilk ne zaman kutsal olarak kabul edildiği belirli değildir. Kùltürler değışse de bu yerler kutsallığını kaybetmemiştir (Doğaner, 2013: 295).

Gaziantep'in çeşitli yörelerinde su, ağaç ve balık yakın çağlara kadar kutsal sayılmıştır. Örneğin, Gaziantep'in Yavuzeli ilçesi Yarımca köyünde bulunan ağaç ve hemen yanı başındaki havuz ve havuz içerisindeki balıklar yakın çağa kadar kutsal sayılmıştır. Burada insanlar günümüzde de dilekler tutarak ağaca bezler bağlamakta, kurbanlar keserek suya girmektedirler. Ayrıca yörede tek çekirdekli ağaçlar birliği simgelediği için de kutsal sayılmaktadır. Özellikle Buttum ve Dadağan ağaçları tek çekirdekli olup kutsal sayılan ağaçlardandır.

Foto 37. Dadağan Ağacı ve Balıklıgöl (2014)

Şehitkâmil ilçesi Erikli Köyü sınırları içerisinde bulunan mezarlık içerisindeki 1000 yıllık buttum ağacı kutsal sayılmakta ve bu ağaca bezler bağlanarak dilekler tutulmaktadır. Ayrıca yörede bu ağaçların ince dallarından nazarlık

yapılmaktadır. Şehitkâmil Göksüncük köyündeki Memik Dede Türbesi'nde 6 tane anıtsal ağaç mevcut olup bu ağaçlara bez bağlanmamaktadır. Yine, Şehitkâmil Arıl köyü girişinde bulunan Dadağan ağacı ziyaret edilmekte ve bezler bağlanmaktadır.

Nurdağı ilçesinde bulunan Ökkeşiye Türbesi'nde de anıtsal ağaçlar mevcut olup bez bağlanmamaktadır. Nizip Bahçeköy Keldağı mevkiinde bulunan ağaç ziyaret edilmekte ve burada ağaca bezler bağlanarak kurbanlar kesilmektedir.

1.6.2. Gaziantep'te İnançla İlgili İlk Yapılar

Tapınak, sinagog, kilise, manastır ve cami gibi inançla ilgili dini yapılar turizmde öncelikle mimari özellikleri açısından ilgi görürler. Bu açıdan bakıldığında yapının bölümleri, dış ve iç mimari özellikleri önemlidir. Tarih açısından ise yapının inşa tarihi, ait olduğu uygarlık daha sonraki uygarlıklardan etkiler vb. önem taşır. İnanç yapıları kültür turizminde genellikle arkeolojik ve tarihsel turlar içinde gezilirler ve öncelikle mimari özelliği vurgulanır. Aslında yapının inşa nedeni ve bütün işlevler inançla ve dinle ilgilidir (Doğaner, 2013: 307).

Foto 38. Şarklı Mağara/Mitras Tapınağı (2014)

Gaziantep kent merkezinin 12 km kuzeyinde bulunan Antik Dülük Kenti tarihte Hititlerin baş tanrısı aynı zamanda gök ve fırtına tanrısı olan Teşup'un din merkezi olmuştur. Klasik dönemlerde de önemini koruyan Doliche ve Baş Tanrısı Teşup; Roma dönemlerinde de önemini koruyarak Jupiter Dolichenus diye anılmaya başlamıştır. Bu inanç Romalı askerler sayesinde Avrupa içlerine, İngiltere' ye Kuzey

Afrika'ya kadar uzanan inancın tapınağı Gaziantep'in Dülük Köyü'ndeki Şarklı Mağara'da bulunmaktadır.

Hristiyanlığın ilk ortaya çıktığı zamanlarda Hz. İsa'nın havarilerinden olan Johannes Rumkale'yi kendine üs seçmiş ve Johannes İncili'ni burada yazmıştır. Bugün hala Johannes'in bu incili varlığını sürdürmektedir. Yine, Rumkale'de 1173 yılında ölen Aziz Nerses adına yapılmış kilisesi ve mezarı bulunmaktadır.

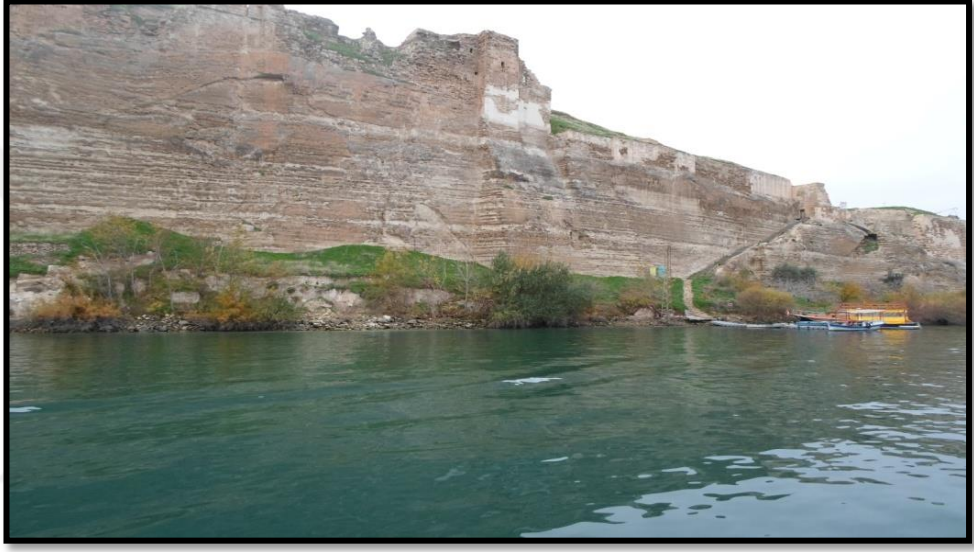

Foto 39. Rumkale (2014)

1.6.2.1. Kiliseler ve İnanç Turizmi

1869 yılına ait “Halep Salnameleri”ndeki bilgilere göre 19. yüzyıl sonunda Gaziantep'te 5 kilise bulunmaktaydı. 1912 tarihli Osmanlı Yıllığı'ndan edinilen bilgilere göre kentte; 1 Meryem Ana Gregoryen Kilisesi, 1 Katolik Kilisesi, 1 Latin Katolik Kilisesi, 3 Protestan Luteryan Tapınağı, 1 Anglikan Kilisesi ile 1 adet Sinagog bulunmaktaydı. Günümüzde, Kurtuluş Savaşı'nın ardından gayrimüslim topluluğun kenti terk etmesi ile az sayıdaki bu dini mekânlar fonksiyonlarını yitirmiş durumdadır (Gaziantep-Halep Tanıtım Rehberi, 2008: 31).

1.6.2.1.1. Aziz Bedros Kilisesi (Ömer Ersoy Kültür Merkezi)

Kentin merkezinde yer alan bir iplik fabrikasının içerisinde depo olarak kullanılan ve özgünlüğünü koruyarak günümüze kadar ulaşan tarihi Aziz Bedros

Kilisesi, 2005 yılında restore edilerek “Ömer Ersoy Kültür Merkezi” olarak kente kazandırılmıştır.

Foto 40. Aziz Bedros Kilisesi- Dışarıdan (2014)

Foto 41. Aziz Bedros Kilisesi-İçeriden Görünüş (2014)

1.6.2.1.2. Kendirli Kilisesi

Kendirli Kilisesi, 1860 yılında Katolik Ermeni Kilisesi olarak yapılmıştır. Zaman içerisinde bir hayli yıpranan kilise yıkılarak 1898 yılında yeniden inşasına başlanmıştır. 1900 yılında ise büyük bir törenle açılmıştır. Günümüzde Büyükşehir

Belediyesi Kendirli Gazi Kültür Merkezi ve ğretmenevinin lokali olarak değerlendirilen kilise, geniş bir bahçe içerisinde siyah kesme taştan temel üzerine beyaz kesme taştan yapılmıştır. Kilise'nin tabanı kırmızı ve beyaz taşlarla satranç tahtası şeklinde döşenmiştir (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014: 25)

Geniş bir avlu içinde yer alan binanın cephe düzenlemesinde anıtsal kapılar, dairesel tepe pencereleri ve balkonlarda uygulanan şahar işçilikli korkuluklar ve balkon altı taş silmeleri dikkat çekicidir (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014: 25)

Foto 42. Kendirli Kilisesi (2014)

1.6.2.1.3. St. Mary Kilisesi (Kurtuluş Camii)

Geçmişte kentte yaşayan gayrimslmler arasında çoğunluğu oluşturan Ermeniler tarafından 1892 yılında ibadete açılan kilise, Kurtuluş Savaşı esnasında Antep Savunması'nın ardından bir süre hapisane olarak kullanılmış; daha sonra ise ihtiyaç üzerine camiye (Kurtuluş Camii'ne) dnştrlmştir (Gaziantep-Halep Tanıtım Rehberi, 2008: 31). Gaziantep'te yer alan tarihi camiler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Foto 43. St. Mary Kilisesi (2014)

1.6.2.1.4. Nizip Fevkani Kilisesi

Nizip ilçe merkezinde bulunan Fevkani Kilisesi'nin Bizans Dönemi'nde inşa edildiği zannedilmektedir. Geçmişte depo ve han olarak kullanılan kilise günümüzde engelliler merkezi olarak kullanılmaktadır.

Foto 44. Nizip Fevkani Kilisesi (2014)

1.6.2.2. Havra (Sinagog)

Gaziantep’te Osmanlı Dönemi’nde nüfusun küçük bir bölümünü oluşturan Musevilerin, Yahudi mahallesi olarak anılan yerde cemaatleri için yeterli büyüklükte bir havraları bulunmamaktaydı. Halep Salnamelerinde Havra’nın ilk yapılış tarihi 1886 olarak geçmektedir. Kent merkezinde Düğmeci Mahallesi’nde bulunan yapının restorasyonu Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü’nce yapılmış ve Gaziantep Üniversitesi’ne devredilmiştir (Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2014: 26). Günümüzde Gaziantep Üniversitesi Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir.

Foto 45. Gaziantep Sinagogu/Havra (2014)

Şekil 16. Yahudi Havrası (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

1.6.2.3. İslam Dini Yapıları ve İnanç Turizmi

Tarihi Gaziantep camileri, kentin silüetine sağladıkları görsel katkı ve fonksiyonlarına bağlı olarak yerine getirdikleri sosyal katkının yanı sıra kent içindeki konumları ve yapım tarihleri ile önem arz eden mimari değerlerdir. İbadet yeri özelliğinin yanı sıra insanların sosyal ihtiyaçlarına cevap verebilecek ünitelere ve sanatsal değerlere sahip olan tarihi Gaziantep camilerinin hemen hepsinin yapımında, yöreden çıkarılan renkli kesme taşlar kullanılmıştır. Plan ve süsleme bakımından ise birbirinden farklı olan camilerin özellikle minarelerinde Arap mimarisinin etkisi görülmektedir (Gaziantep-Halep Tanıtım Rehberi, 2008: 27). Gaziantep'te yer alan tarihi camiler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Tarihi Gaziantep Camileri

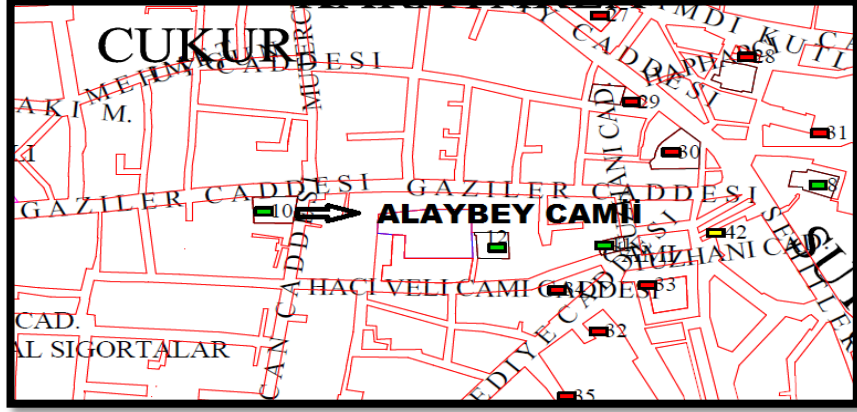
1	Ağa Camii	13	Çınarlı Cami
2	Alaüddevle (Ali Dola) Camii	14	Eyüboğlu Camii
3	Ahmet Çelebi Camii	15	Hüseyin Paşa Camii
4	Alaybey Cami	16	Hacı Veli Camii
5	Ali Nacar Camii	17	Handan Bey Camii
6	Bostancı Camii	18	Hacı Nasır Camii
7	Bekirbey Camii	19	İhsanbey (Esenbek) Camii
8	Boyacı Camii	20	Karagöz Camii
9	Nuri Mehmet Paşa Camii	21	Tahtani Camii
10	Ömeriye Camii	22	Tekke Camii
11	Ömer Şeyh Camii	23	Şırvani Camii
12	Şeyh Fethullah Camii ve Külliyesi	24	Dülük Baba Camii

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

Alaybey Camii, Gaziler ve Şeyhcan caddelerinin birleştikleri güneybatı köşesinde kurulmuştur (Güzelbey, 1984: 17). Caminin ilk yapılış tarihi hakkında herhangi bir kitabe mevcut değilse de 1597 tarihli Şer-i Mahkeme Sicili 16. yüzyılın sonlarında yapıldığını göstermektedir. Cami bugünkü şeklini ise 1810 yılında almıştır (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 192). Camiyi yaptıran kişinin Alaybeyi olan bir komutan olduğu bilinmektedir. Camide kesme taş işçiliğinin güzel örnekleri bulunmaktadır (www.gaziantepturizm.gov.tr). Yöre mimarisine uygun olarak dikdörtgen planlı, iki neflidir. İç mekân dört ayakla on bölüme ayrılmış, çapraz tonozla örtülmüştür. Süslemesiz yalın bir yapıdır. Taç kapı ve mihrap, ak-kara taşlardan örülmüş, altı kollu yıldız, zikzak ve baklava motifleriyle süslenmiştir. Son cemaat yeri, sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmış, ak-kara taştan dört ayağa oturan düz çatıyla örtülüdür. Minarenin gövdesi çok köşelidir (www.sahinbey.bel.tr).

Foto 46. Alaybey Camii

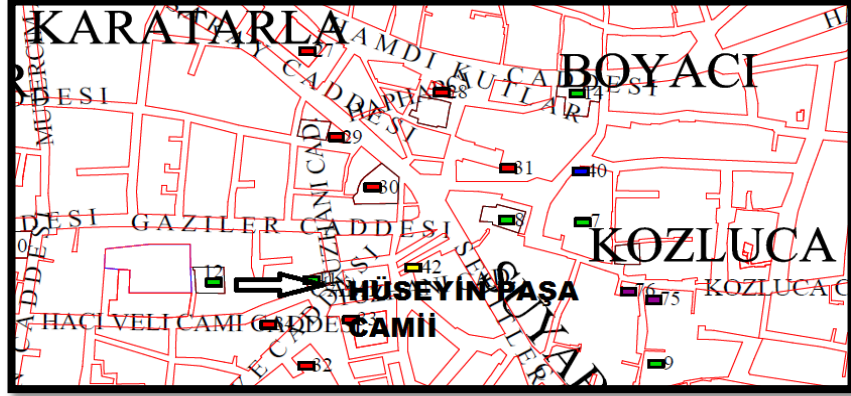
Şekil 17. Alaybey Camii (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Hüseyin Paşa Camii, Gaziler Caddesi üzerinde Cumhuriyet İlkokulu'nun bulunduğu avlu içerisinde yer almaktadır. Bir süre önce yün ve pamuk eğirmekte kullanılan çıkırıların da yapıldığı Harat denilen ağaç tornacıları önünden geçen cadde üzerinde sıralandıkları için 'Çıkırıççı Camii' denilirdi (Güzelbey, 1984: 92). Cami'nin 1719 yılında yaptırıldığı kitabelerinden anlaşılmaktadır. Fransız kuşatması sırasında ise caminin minaresi epey bir zarar görmüş ve 1953 yılında şimdiki haliyle yaptırılmıştır (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 54).

Foto 47. Hüseyin Paşa Camii (2014)

Şekil 18. Hüseyin Paşa Cami (2015)

Kaynak: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi (2015)

Hüseyin Paşa Camii, kuzeydeki caddeye bakan sade bir kapı ve çapraz örtülü dehlizden girilen gayet geniş dikdörtgen bir avlunun güneyine inşa edilmiştir. Avlunun kuzeyinde dükkânlar bulunmaktadır. Cami avlusuna hepsi de yenilenmiş demir birer kapısı bulunan bu kısmın avluya bakan tarafında günümüzde beton kirişler üzerine bir revak yükselmektedir. Avlu siyah taşlarla döşenmiş olup son cemaat yeri önündeki bir kısım, renkli taşlarla bezenmiştir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 54).

1638 yılında inşa edilen Tekke Camii'nin resmi kayıtlarda adı Mevlevihane Camii olarak geçmektedir. Halk arasında Tekke Camii olarak bilinen mabed; cami, hücreler, semahane, yönetim ve Mevlevi dervişlerinin oturma odaları, tuvaletler, havuzlar ve küçük kısa minaresinden oluşan eserler şeklinde inşa edilmiştir. Caminin minaresi, altından geçen yol nedeniyle dikkat çekicidir (GAP Gezi Rehberi, 2012: 26). Külliye içerisinde yer alan Mevlevihane Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce vakıf eserlerinin sergilendiği Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi olarak tanzim edilmiştir (Gaziantep Turizm Raporu, 2012: 14).

Foto 48. Tekke Camii ve Vakıf Müzesi (2014)

Foto 49. Antep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi (2014)

Foto 50. Müze İçerisinden Görünüm-1 (2014)

Foto 51. Müze İçerisinden Görünüm-2 (2014)

Foto 52. Müze İçerisinden Görünüm-3 (2014)

İhsanbey (Esenbek) Camii, Ulucanlar mahallesinde Şehitler caddesinin Ulucanlar sokağı ile birleştiği yerde bulunmaktadır. Asıl adı Esenbek olmakla birlikte ses benzerliği nedeniyle İhsan Bey, Hasan Bey de denilmektedir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 40).

Foto 53. İhsan Bey (Esenbek) Camii (2014)

İhsan Bey Camii'nin tamir durumunu gösteren herhangi bir kitabeye veya belgeye rastlanmamıştır. Bununla birlikte eserin minber altındaki mermer panoda bulunan süslemenin ve doğudaki pencerenin üslubu 19. yüzyıl sonlarında İstanbul'da görülen Batı tesirli süslemeleri hatırlatmaktadır. Bu sebeple eserin sözü edilen tarihlerde tamir edildiği düşünülebilir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 40). Esenbek Camii'nin avlusunun altında kastel bulunmaktadır. Esenbek mescidi olarak bilinen asıl mabet ve su tesisi yerin altındaki bu kısımdır. Yerin üstündeki caminin Esenbek ile bir ilgisi olmadığı halde, bu isim zamanla üstündeki esere de âlem olmuştur (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 41).

Nuri Mehmet Paşa Camii, Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Suburcu caddesinde bulunmaktadır. 1786 yılında yapılan mabet, Osmanlılar zamanında esaslı bir değişikliğe uğramıştır. Gaziantepi meşhur dil bilgini Ömer Asım Aksoy'a göre cami, Baba Ökkeş olarak ün yapan Ökkeş Usta tarafından da tamir edilmiştir (Türk Kültür Varlıkları Envanteri 27, 2006: 324).

Cami minaresinde 1785, mihrapta ise 1834 tarihi taşıyan iki kitabesi bulunmaktadır. Cami, Gaziantep Savunması'nda zarar görmüş, bir ara askeri depo olarak kullanılmış ve 1969 yılına kadar da müze olarak faaliyet göstermiştir (Gaziantep Turizm Raporu, 2012: 17).

Foto 54. Nuri Mehmet Paşa Camii (2014)

1.6.2.4. Türbeler

İsrailoğulları'ndan Hz. Musa'nın yeğeni Yuşa Peygamberin Türbesi, Dülükbaba Türbesi, Şeyh Fethullah Türbesi, Ökkeşiye Hazretleri Türbesi, Nesimi Türbesi, Hacı Baba Türbesi, Ali Baba, Kurban Baba, Şuayıpzade, Ali Akif Efendi, Karaçomak, İbrahim Baba türbeleri gibi çok sayıda evliyanın türbesi Gaziantep'te yer almaktadır. Yılın çeşitli zamanlarında Türkiye'nin farklı kesimlerinden çok sayıda turist çeken bu türbeler Gaziantep'te dini turizm potansiyeli açısından oldukça önemlidirler. Gaziantep'te yer alan türbelerden bazıları aşağıda gösterilmiştir.

Boyacı Camiinden Kavaflar Çarşısı'na doğru uzanan sokakta Pirsefa denilen mevkideki tek katlı türbede iki oda içinde iki türbe bulunmaktadır. Bunlardan birisi rivayete göre Yuşa Peygamber'e ait olup, diğeri ise Pir Sefa Hazretlerine aittir. Yuşa Peygamber İsrail oğullarından olup Hz. Musa'nın yeğenidir. Yuşa Peygamber'e ait olduğu belirtilen ve günümüze kadar ulaşan üç makam yerinden bahsedilmektedir.

Bunlardan biri Bağdat, biri İstanbul diğeri de Gaziantep'tir (Religious Tourism in Gaziantep, 2014: 9-10).

Foto 55. Hz. Yuşa Peygamber ve Pürsefa Hz. Türbesi (2014)

Foto 56. Gaffurbaba Türbesi-Dışarıdan Görünüm (2014)

Foto 57. Gaffurbaba Türbesi-İçeriden Görünüm (2014)

Foto 58. Dermanlıdede Türbesi-Dışarıdan Görünüm (2014)

Foto 59. Dermanlıdede Türbesi-İçeriden Görünüm (2014)

Foto 60. İmam Musa Kazım Türbesi (2015)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÜLTÜREL TURİZM ALANLARINDA MEKÂNSAL DÜZENLEMELER

2.1. Prehistorik Turizmde Mekânsal Planlama

Gaziantep ilinde bulunan tarihi, doğal ve arkeolojik alanlar üzerinde bilimsel araştırma yapılarak bölgenin tarihi ve kültürel alt yapısını saptamak ve kenti ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlere tanıtmak, böylece ekonomik zenginliğin yanında kültürel ve tarihi zenginlikleri de koruyarak gelecek kuşaklara devretmek amacıyla çeşitli höyük ve mağaralarda kazı ve düzenlemeler yapılmıştır. Gaziantep’te Dülük, Tilmen Höyük, Taşlıgeçit Höyük ve Şarklı Mağara dışında çevre düzenlemesi yapılan mağara ve höyük yoktur. Bunun yanında çevre düzenlemesi yapılmayan ancak kazısı yapılmış ve ziyarete açık olan mağaralar ve höyükler de mevcuttur. Gaziantep’te turizme açılan mağara ve höyükler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Günümüzde Tilmen Höyük’ün “Onarım Ve Çevre Düzenlemesi Projesi” Dr. Refik Duru’nun bilimsel yetki ve sorumluluğuyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde mevcut tahribat giderilerek saray duvarları onarılmıştır. Ziyaretçilerin iç surdaki anıtsal merdivenle tepedeki saraya ulaşimleri sağlanmıştır. Ayrıca höyüğün doğu yamacındaki surun iri taşlarla örülen bir bölümünü tümüyle kapatan ağaçlar budanarak sur rahatça görülebilir bir hale getirilmiştir. Sarayın içindeki yıkıntı tümüyle kaldırılarak yapı büyük ölçüde eski haline getirilmiştir.

Foto 61. Tilmen Höyük Çevre Düzenlemesi (2014)

Tablo 8. Turizme Açılan Mağara ve Höyükler

Mağara ve Höyükler		Kazı Çalışmaları	Ziyaret
1	Dülük	Devam Ediyor	Mitra Tapınağı ve Kaya Mezarları Ziyarete Açık
2	Tilmen Höyük	Kazı Tamamlandı. Çevre Düzenlemesi Yapıldı	Ziyarete Açık
3	Taşlıgeçit Höyük	Kazı Tamamlandı. Çevre Düzenlemesi Yok	Ziyarete Açık
4	Sakçagözü Mağaraları	Kazı Tamamlandı. Çevre Düzenlemesi Yok	Ziyarete Açık
5	Tilbaşar Höyük	Kazı Tamamlandı. Çevre Düzenlemesi Yok	Ziyarete Açık
6	Zincirli Höyük	Devam Ediyor	Ziyarete Açık
7	Fırat Vadisi Kaya Sığınakları ve Yerleşimleri	Devam Ediyor	Ziyarete Açık
8	Erenköy Mağara Yerleşimleri	Devam Ediyor	Ziyarete Açık

Kaynak: Gaziantep Arkeoloji Müzesi (2014)

2.1.1. Prehistorik Mağaralarda Mekânsal Düzenlemeler

Antik Dülük Kenti ve yakın çevresinde yer alan Şarklı Mağara ve Dülük Kaya mezarlarında gerekli düzenlemeler yapılarak bu alanlar ziyarete açılmıştır. Ayrıca Fırat Vadisi yakınlarında yer alan Kaya Sığınakları ve Yerleşimleri ile Erenköy Mağara Yerleşimleri ve Sakçagözü Mağaraları'nda çeşitli kazılar yapılmıştır ancak buralarda henüz gerekli düzenlemeler yapılmadığından ziyarete açılmamışlardır.

Foto 62. Dülük Kaya Mezarları Çevre Düzenlemesi-1 (2014)

Foto 63. Dülük Kaya Mezarları Çevre Düzenlemesi-2 (2014)

Taşınmaz kültür varlıklarından olan arkeolojik alanlar öncelikle tescillenerek yasal koruma altına alınmaktadır. Bu çerçevede izinsiz müdahaleler veya kaçak kazılar gibi durumlarda cezalandırılmaya yönelik yasal alt yapı sağlanmaktadır. Ancak bu koruma bir yere kadar faydalı olabilmektedir. İnsanlar menfaatleri icabı büyük riskler alarak bu alanlara çeşitli zararlar verebilmektedir.

Taşınmaz kültür varlıklarının kamu malı olması nedeni ile de kamu görevlilerinde ve vatandaşta gerekli duyarlılık sağlanamadığından tahribat devam

etmektedir. Bunun önlenmesine yönelik ilköğretim çağından itibaren eğitim ve öğretimde bu konuya yer verilmesi gerekmektedir.

Foto 64. Şarklı Mağara Çevre Düzenlemesi-1 (2014)

Kaçak kazılar kültür varlıklarının tahribinde başta gelen sebeplerdendir. Bunun yanında yabani hayvan yuvaları, erozyon, tarla açımı, ağaç dikimi, yasal da olsa kazılar gibi doğal ve insan kaynaklı tahribatlar söz konusudur. Bu tahribatın önüne geçilebilmesi için yasal savunmanın yanında halkın bilinçlendirilmesi, bu gibi yerlerin tel örgü içine alınarak girişine uyarıcı levhalar konulması, kazısının ve çevre düzenlemesinin yapılması gibi uygulamalar kültür varlıklarının korunmasına yönelik atılması gereken önemli adımlardır.

2.1.2. Neolitik Höyüklerde Mekânsal Düzenlemeler

İnsanın geçirdiği 2 milyon yılı aşan kültürel evriminde en hızlı ve önemli değişim Taş Çağı'nın sonunda olmuştur. M. Ö. 12. 000'li yıllarda iklim koşullarının yaşama uygun olmasıyla insan mağaralardan çıkmış göl, nehir ve deniz kenarlarında taş, kerpiç ve sazdan evler yapmış, avcı-toplayıcı yaşamdan sonra tohumlardan ürün yetiştirmiş, hayvan evcilleştirmiş ve günümüz köy hayatının temellerini atmıştır (Doğaner, 2013: 21-22). Neolitik Çağ olarak adlandırılan 6000 yıllık bu süre uygarlık tarihinde en önemli dönüşüm olarak kabul edilmektedir. Sadece avcılık ve toplayıcılık ile geçinen insan bu dönemde bitki ve hayvan türlerini evcilleştirmiş

çiftçilik ve hayvancılık yapmıştır. İnsan bu dönemde günümüzde de yapımı devam eden taş temelli, kerpiç duvarlı, düz damlı evler inşa etmiş, taş aletlere ilave olarak obsidiyenden ok ve mızrak uçları, kilden çanak çömlek yapmıştır (Doğaner, 2013: 21-22).

Günümüze höyükler olarak gelen Neolitik Çağ'ın köyleri yerleşim katmanlarının üst üste yığılmasıyla tepe görünümü almıştır. Gaziantep yöresinde Sakçagözü'nde yapılan bilimsel kazılarda M.Ö 6500-6200 yılları arasında Neolitik Çağ'a ait yerleşim yerleri bulunmuştur. Burada M.Ö. 6000 yıllarına ait az miktarda boyalı, kaba hamurlu keramik örneklerine rastlanmıştır. Yunus bölgesinde ise M.Ö. 7800'lere kadar inen M.Ö 6500'lere kadar devam eden Neolitik Çağ yaşandığı tespit edilmiştir (gaziantep.tr.gg). Gaziantep ve çevresinde Neolitik Çağ'a ait çok sayıda höyükler mevcuttur. Gaziantep'te bulunan ören yerleri, höyükler, kaya mezarları gibi taşınmaz kültür varlıklarının isim ve yer listesi tablo 9'da verilmiştir.

Foto 65. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-1 (2014)

Tilmen Höyük, İslâhiye ilçesinin 10 km. doğusunda Karasu Çayı kıyısında bulunmaktadır. İslâhiye ve civarında sayıları elliyi geçen höyüklerin en büyüklerinden birisi olup, 21 metre yüksekliğindedir. Höyüğe ait buluntular eski Mezopotamya ve Suriye kültürleri ile eski Anadolu kültürleri arasındaki bağı ve karşılıklı ilişkiyi göstermektedir. Tilmen Höyük, ilk olarak 1958 yılında tespit edilmiş ve arkeolojik kazılar 1972 yılına kadar aralıklarla devam etmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar neticesinde höyükten anıtsal yapılar çıkarılmıştır

(www.gaziantepturizm.gov.tr). Yapılan kazılar sonucu buranın tarihinin M.Ö. 4000 yılında başladığı ve M.Ö. 3000 yıllarında ise büyük bir şehir olduğu anlaşılmıştır. En görkemli dönemini ise M.Ö. XVIII-XV yüzyıllarında yaşamıştır. Tilmen Höyük, Anadolu’da bölgesinin Hattuşaş’tan sonra en görkemli şehirlerinden birisi olmuştur (www.arkeolojitürk.com). İslâhiye Ovası’nın devamı niteliğindeki Sakçagözü Ovası’nda yer alan Coba Höyük 12 m. yüksekliğinde ve 140x90 m. boyutlarında orta büyüklüktedir. Höyüğün çevresi dere suları ile beslenebilen işlenmesi kolay verimli tarım arazilerinden oluşmaktadır (Üngör, 2011: 144-45). Sakçagözü (Coba) Höyük, 1907-1912 yılları arasında John Garstang, 1949 da Seton Lloyd tarafından kazılmıştır. Garstang’ın “Jobba Huyuk” olarak isimlendirdiği bu höyükte, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü adına Waechter başkanlığında Taylor ve Seton-Williams’ın katılımıyla 1949 yılında ikinci kazı çalışması yapılmıştır (www.arkeolojitürk.com). Coba Höyük’te yapılan kazı çalışmalarında 12 tabakanın tespiti yapılmıştır (Üngör, 2011: 144-45).

Foto 66. Tilmen Höyük Mekânsal Düzenleme-2 (2014)

Foto 67. Coba Höyük (2014)

Zincirli Höyük arkeolojik kazı alanı (antik adıyla Sam'al) İslâhiye ilçesinin 10 kilometre kuzeyinde bulunmaktadır. Zincirli, 100 yıldan daha uzun bir süre önce, 1888- 1902 yılları arasında Dr. Felix Von Luschan idaresinde Alman Şark Cemiyeti tarafından kazılmıştır (Türkiye Arkeolojisi, 2008:268). Bulunan eserler, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde ve Berlin Müzesi'nde sergilenmektedir.

Foto 68. Zincirli Höyük (2014)

Geç Hitit Çağı'nın en önemli metropollerinden biri olarak kabul edilen Zincirli'de yapılan bilimsel çalışmalar göstermiştir ki İlk tunç çağından Roma

Dönemi'ne kadar Zincirli'de bir yerleşim silsilesi mevcuttur. Zincirli'de izleri tespit edilen ilk yerleşme 'nin M.Ö. 2500 yıllarında başladığı ve M.Ö. 1500'e kadar İlk ve Orta Tunç çağlarında bu merkezin 8 hektarlık bir sahada surlarla çevrilmiş bir köy olduğu Lehmann tarafından ileri sürülmüştür. Geç Tunç ve Erken Demir çağlarında ise M.Ö. 900 yılına kadar burada köy seviyesindeki yerleşimin devam ettiği anlaşılmaktadır (Üngör, 2011: 141). Alman ekip Zincirli'de Arami, Fenike ve Akad dillerinde yazılmış taş yazıtlar ve Geç Hitit ve Fenike tarzlarında yapılmış tanrı, kral ve hayvan tasvirleri içeren etkileyici taş kabartmalar bulmuştur. Hitit İmparatorluğu'nun M.Ö. 1200 civarında yıkılmasının ardından, Zincirli bağımsız ve küçük bir krallığın merkezi olarak gelişmiştir. Fakat şehir M.Ö. 8. yüzyılda Asur İmparatorluğu tarafından ele geçirilmiş ve M.Ö. 650 civarında yine Asurlular tarafından yıkılmıştır. Alman arkeologlar bu son yerleşim dönemine ait sur duvarını, duvarın temellerini, duvardaki üç büyük giriş kapısını ve yüz adet kuleyi ortaya çıkarmışlardır. Alman kazı ekibi ayrıca şehrin içinde kendine ait bir sur duvarı ve giriş kapısı bulunan sitadelde de kazı yapmıştır (Türkiye Arkeolojisi, 2008:268).

Foto 69. Tilbaşar Höyük (2014)

2.1.3. Müzelerde Prehistorik Turizm

Kuzey Suriye, Anadolu, Asya ve Akdeniz arasındaki askeri, ticari ve kültür yolu üzerinde bulunan Gaziantep Paleolitik Dönem'den beri yoğun biçimde yerleşime sahne olmuştur. Bu nedenle yörede yapılan araştırma ve kazılarda ele geçirilen eserlerin büyük kısmı Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde teşhir edilmektedir.

Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde çok sayıda Paleolitik Çağ ve Eski Tunç dönemlerine ait aletler teşhir edilmektedir. Müzenin kronolojik salonunda; yörenin kronolojisi, antik yerleşim alanları ve kazı merkezleri haritalarla tanıtılmaktadır. Bu bölümde Fırat ve Dülük civarlarında bulunan Paleolitik taş aletler, Demir Çağı eserleri teşhir edilmektedir. Müzenin küçük buluntular ve sikke salonunda tarih öncesi dönemleri kapsayan bronz, mermer, pişmiş toprak eserler bir araya getirilmiştir. Bunların başında dinsel inanç ile ilgili insan ve hayvan heykelcikleri, kült eşyaları, figürinler, damga ve silindir mühürler, süs iğneleri, bilezik ve torsolar, fibulalar, yüzük taşları, mühür baskıları, altın ve gümüş eşyalar sergilenmektedir. Müzenin bahçesinde ise Geç Hitit Dönemi'ne ait bazalt taşından yapılma kabartma steller yer almaktadır.

Foto 70. Kesici Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014)

Foto 71. Ok Uçları ve Kesici Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014)

Foto 72. Kesici Taş Aletler (Arkeoloji Müze Müdürlüğü-2014)

Tablo 9. Taşınmaz Kültür Ve Tabiat Varlıkları

Araban					
Tescilliler			Tespitliler		
Adı	Köyü	Sayfa No	Adı	Köyü	Sayfa No
Septimus Severus Köprüsü	Gümüşpınar	20	Kemerli Kaya Mezarı	Kemerli	28-29
Araban	Merkez	21-22	Karacaören	Karacaören	30

Höyüğü Ve Kalesi			Ören Yeri		
Kilise Mozaïği	Elif Beldesi	23	Başpınar Höyük	Başpınar	31
Hisar Anıt Mezarı	Hisar	24	Aşağıkaravaiz Höyük	Aşağı Karavaiz	32
Elif Anıt Mezarı	Elif	25			
Hasanoğlu Anıt Mezarı	Hasanoğlu	26			
Sarıkaya Höyük	Sarıkaya	33			
Ardıl Höyük (Alacahöyük)	Köklüce	34			
Şelveran Höyük	Güllüce (Terbizek)	35			
Gece Höyük	Dağdancık	36			
Muratlı Höyük	Muratlı	37			
Eski Altıntaş Höyük	Eski Altıntaş	38			
İçkinaz Höyük	Fakılı	39			

İslâhiye					
Tescilliler			Tespitliler		
Adı	Köyü	Sayfa No	Adı	Köyü	Sayfa No
Yesemek Taşocağı	Yesemek	48-49	Tütün Höyük	Karapınar	67
Çerçili Kale	Çerçili	50	Güllü Höyük	Güllühöyük	69
			Güney Höyük	Yeşilova (Berviyanlı)	71
Örtülü Antik Kenti	Örtülü	52-53	Taşlıgeçit Höyük	Yesemek	72
Cıncıklı Ören Yeri	Boğaziçi	54-55			
Zincirli Höyük	Zincirli	56-57			
Süzmez Höyük	Kozdere	58			
Elbistan Höyük	Örtülü	59			
Tilmen Höyük	Yelliburun	60-61			
Davlumbaz	Güllühöyük	62			

Höyük					
Üçağaç Höyük	Merkez	63			
Tatar Höyük	Boğaziçi	64			
Dolan Höyük	Yeşilyurt	65			
Ağalarobası Höyük	Ağalarobası	66			
Karapınar Höyük	Karapınar	68			
Akınyolu Höyük	Akınyolu	70			

Kargamış					
Tescilliler			Tespitliler		
Adı	Köyü	Sayfa No	Adı	Köyü	Sayfa No
Kargamış Ören Yeri	Merkez	76-77-78	Gürçay Höyük	Gürçay	79
Şaraga Höyük	Kelekli	80	Örmetaş Höyük	Örmetaş	82
Elifoğlu Höyük	Elifoğlu	81	Zöhrecik Höyük	Zöhrecik	84
Yazır Höyük	Yazır	83	Balaban Höyük	Balaban	90
Kuruyazı Höyük	Kuruyazı	85			
Subağı Höyük	Subağı	86			
Gidevir Höyük	Akçaköy	87			
Arıkdere Höyük	Arıkdere	88			
Çiftlik Höyük	Çiftlik	89			
Ayyıldız Höyük	Ayyıldız	91			
Beşkılıç Höyük	Beşkılıç	92			
Küçükeşme Höyük	Öncüler	93			

Nurdağı					
Tescilliler			Tespitliler		
Adı	Köyü	Sayfa No	Adı	Köyü	Sayfa No
Keferdiz Höyük	Sakçagözü	324	Mehmetli Höyük	Gözlühöyük	332
Coba Höyük	Sakçagözü	325	Kakırt Höyük	Gözlühöyük	333
Songurus Höyük	Sakçagözü	326			
Kuskun	Sakçagözü	327			

Höyük					
Emmioğlu Höyük	Hisar	328			
Dağdanlı Höyük	Hisar	329			
Çakmak Höyük	Çakmak	330			
Mamat Höyük	Kömürler	331			
Arpalı Höyük	İncegedik	334			
Gerçiğin Höyük	Gözlühöyük	335			
Nergiz Höyük	Gökçedere	336			
Ağaçlı Höyük	Olucak	337			
Karahasan Höyük	Mesthüyük (Belpınar)	338			
Gedikli Höyük	Gedikli	339-340			
Kırıskal Höyük	Kırıskal	341			
Sakarat Höyük	Emirler	342			
Murtobaba Höyük	Emirler	343			
Altın Höyük	Emirler	344			
Şatır Höyük	Şatırhöyük	345			
Böğürtlen Höyük	Şatırhöyük	346			

Oğuzeli					
Tescilliler			Tespitliler		
Adı	Köyü	Sayfa No	Adı	Köyü	Sayfa No
Abbas Höyük	Karpuzatan Mevkisi	366	Yakacık Ören Yeri	Yakacık	361
Sazgın Höyük	Sazgın	367	Çaybaşı Höyük	Çaybaşı	362
Seylan Höyük	Kurtuluş	368	Balıklaya Höyük	Yeşildere	363
Taşyazı Höyük	Taşyazı	369	Yeşildere Höyük	Yeşildere	364
Çatalsu Höyük	Çatalsu	370	Kayalıpınar Höyük	Kayalıpınar	371
Büyük Karacaören Höyük	Büyük Karacaören	372	Çavuşbaşı Höyük	Çavuşbaşı	374

Tüzel Höyük	Tüzel	373	Pınarbaşı Höyük	Pınarbaşı	375
Yazılı (Tümp) Höyük	Yazılı	378	Aydinkaya Höyük	Aydinkaya	376
İkizkuyu Höyük	İkizkuyu	379	Yukarı Güneyse Höyük	Yukarı Güneyse	377
Tilbaşar Höyük	Gündoğan	381	Küçük Karacaören Höyük	Küçükören	380
Akça Höyük	Kaşyolu	382	Karaburun Höyük	Karaburun	388
Yenice Höyük	Kaşyolu	383	Deve Höyük	Devehöyüğü	390
Yona Höyük	Çaybeyi	384	Ekinveren Höyük	Ekinveren	393
Doğanpınar Höyük	Doğanpınar	385	Sergili Höyük	Sergili	394
Karadibek Höyük	Karadibek	386	Tınazdere Höyük	Tınazdere	394
Cüdeyli Höyük	Kayacık	387			
Tilhalit Höyük	Asmacık	389			
Dibecik Höyük	Dibecik	391			
Karahasan Höyük	Karahasan	392			

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

2.2. Arkeolojik Turizmde Mekânsal Planlama

2.2.1. Antik Kentlerde Mekânsal Düzenlemeler

2.2.1.1. Zeugma Antik Kenti

Nizip ilçesinin 10 kilometre doğusunda M.Ö. 300 yılında Selevkos hükümdarı I. Selevkos Nikator tarafından kurulmuştur. Roma egemenliği altındayken Latin kültürünü yoğun olarak yaşayan kent, köprü/geçit yeri anlamına gelen Zeugma adını almıştır. Roma İmparatorluğu'nun en doğu sınırındaki merkezlerden biri olan Zeugma stratejik bir öneme sahipti. Bu nedenle, bir karakol niteliği olan kente 6000 askerden oluşan IV. Scythica Lejyonu yerleştirilmişti (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158). Hem ticaret yolları üzerinde bulunması, hem de Roma dünyasının elit

grubundan olan üst düzey komutanlar, subaylar, danışmanları ile aileleri buraya yerleşerek kente ticari anlamda büyük hareket getirmişlerdir. Önemli bir geçiş noktasında bulunan kentte para trafiğinin hareketlenmesi zengin tüccarları buraya yönlendirmiştir (TC Turizm Bakanlığı: Gaziantep, 2002: 42). Zeugma'nın bu zengin ve görkemli hayatına 256 yılında Sasaniler tarafından büyük darbe vurulmuş ve şehir yakılıp yıkılarak yağmalanmıştır. Bundan sonra şehir giderek tenhalaşmış ve 1048 yılındaki son kilise kaydından itibaren haber alınamaz olmuştur (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158).

Günümüzde bir kısmı Birecik Baraj Gölü altında kalan Zeugma Antik Kenti yapılan arkeolojik çalışma ile günümüz dünyasına tanıtılmıştır. Yüzeyden toplanan heykeltıraşlık eserleri ile bölgedeki müzeler zenginleşmiş olup şehrin kısmen yapılan kazısı sonucu Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ne dünyanın en büyük mühür baskısı (bulla) arşivini, yüzlerce figürlü mozaikini, bronz figürinlerini, sikkelerini vb. birçok eseri kazandırmıştır. Bunun yanı sıra Gaziantep'in tüm dünyada tanıtımını da sağlamıştır. Bu eserler Gaziantep Müzesi depolarında olup bir kısmı Gaziantep Müzesi'nde teşhir edilmektedir. Bu merkezden cam şişecikler, sikkeler, heykelcikler, mühür baskıları, yazıtlı taşlar, bronz ve gümüşten süs eşyaları, kandiller pişmiş toprak kaplar vb. çıkarılmaktadır.

Foto 73. Fırat Nehri Kıyısı Zeugma Villaları (2014)

2.2.1.2. Kargamış Harabeleri

Fırat'ın batı kıyısında Türkiye-Suriye sınır hattı üzerinde, Yakınoğu arkeolojisinin en önemli yerleşimlerinden birisi olan Karkamış Antik Kenti yer almaktadır. Kent M.Ö. 2000 yılında Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Mısır'a uzanan yolların önemli bir kavşak noktasında yer almıştır (Gaziantep ve Turizm, 2013: 17).

Kalenin bulunduğu tepede, tarih öncesi kalıntıların yanı sıra Erken ve Geç Hitit dönemlerinden iki ana yerleşim yeri saptanmıştır. Dış Kent, İç Kent ve Kale olmak üzere üç bölümden oluşan dikdörtgen planlı Karkamış'ta yönetsel ve dinsel işlevli yapılar, kentin çekirdeğini oluşturmuştur. Yapılar; Hitit-Asur üslubunda kabartmalarla kaplı siyah bazalt ve beyaz kireç taşı ortostatlarla süslüdür (Güneydoğu Anadolu Rehberi, 2007: 158).

Foto 74. Kargamış Harabeleri (Beyazlar, 2014)

2.2.2. Müzelerde Arkeolojik Turizm

2.2.2.1. Arkeoloji Müzesi

Gaziantep Arkeoloji Müzesi 1950'li yıllarda uygun bina bulunamadığından Mehmet Paşa Camii'nde sadece arkeolojik eserlerle faaliyetine başlamış daha sonra 1960'lı yıllarda şimdiki Gaziantep Stadyumu karşısındaki binada Gaziantep Arkeoloji Müzesi olarak faaliyetine devam etmiştir. 1980'li yıllarda müzeye ek bir

bina tavsiyesi düşünölmüş ancak bürokratik nedenlerden dolayı bu proje gerçekleşmemiştir. 2005 yılına gelindiğinde ek bina hizmete açılabilmiştir. 1990'lı yıllarda kazı çalışmalarına başlanılan Zeugma Mozaikleri de Birecik Baraj'ının yapımının gündeme gelmesiyle birlikte su altında kalabilecek mozaikler Arkeoloji Müzesine getirilerek burada teşhir edilmiştir. Mozaiklerin çokluğu nedeniyle ve yeni Zeugma Müzesi'nin açılmasıyla beraber Arkeoloji Müzesi de 2012 yılının sonlarında yeniden restorasyona ihtiyaç duymuştur. Halen restorasyon çalışmaları devam eden müzede geniş çaplı yenilikler düşünülmektedir. Müzede eski vitrin müzeciliğinden vazgeçilip kronolojik sıraya göre ayrı ayrı vitrinler oluşturulmaktadır. Sadece çok değerli ve küçük objeler vitrin içerisinde korumaya alınarak ziyaretçilere sunulacaktır.

Arkeoloji Müzesi'nde çeşitli dönemlere ait olan eserler sergilenmektedir. Dölük kaya mezarları, lahitler, çeşitli dönemlere ait olan sikkeler, Tilmen Höyük'ten çıkarılan pişmiş kaplar, cam eserler ve takı eşyalarının yanında Yesemek Heykel Atölyesi'nden getirtilen bazalttan yapılmış çok büyük heykeller ve çeşitli hayvanlara ait figurinler, Karkamış'tan çıkarılan bazalttan yapılmış Fırtına Tanrısı'na ait kabartmalar ve çeşitli takı ve süs eşyaları sergilenmektedir. Kargamış bölgesi sınıra yakın olduğu için mayınlarla kaplı bir arazi konumundaydı. 2013 yılında başlayan mayın temizleme çalışmaları halen devam etmektedir. Çalışmalar bitince saha Kargamış Açık Hava Müzesi olarak ziyarete açılacaktır. Ayrıca Arkeoloji Müzesi'nde Gaziantep Kalesi'nde yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunan süs eşyaları, takılar ve çeşitli madenlerden yapılmış farklı dönemlere ait sikkeler de sergilenmektedir.

Foto 75. Pişmiş Toprak Kaplar (Gaziantep Müze Müdürlüğü-2014)

2.2.2.3. Yesemek Heykel Atölyesi Açık Hava Müzesi

Daha önce kırsal bir dağ yamacında bulunan Yesemek Açık Hava Heykel Atölyesi'nde yapılan kazı çalışmaları sonucunda literatürde dolorit adıyla bilinen ince gözenekli bazalt taşlardan oluşmuş yüzlerce heykel ve heykelcikler bulunmuştur. Daha sonra sahanın etrafı çitlerle çevrilerek koruma altına alınmıştır. Dağınık ve yıkık bir halde olan yamaçtaki heykeller ise teraslama yöntemi kullanılarak düzenli bir şekilde yerleştirilmiş ve ziyarete açılmıştır.

Foto 76. Yesemek Açık Hava Müzesi-1 (2014)

Foto 77. Yesemek Açık Hava Müzesi-2 (2014)

2.2.2.4. Zeugma Mozaik Müzesi

1992 yılında yapılan kazı çalışmaları sonucunda bulunan Zeugma Mozaikleri 2012 yılında tarihi İpek Yolu üzerinde yapılan dünyanın en büyük mozaik müzesine taşınmıştır. Mozaikler müzede gelişmiş güzel sergilenmeyip kazı alanında hangi villaya aitse o şekilde teşhiri yapılmıştır. Ayrıca mozaikler sergilenirken ziyaretçilerin rahatlıkla dolaşabileceği şekilde gezi yolları yapılarak ziyaretçilerin eski çağlara gitmiş hissi yaratılarak gezmelerine olanak sağlanmıştır. Bunun yanı sıra sinevizyon olanakları, Zeugma'nın tarihi hikâyesi, 30 dakikalık görsel sinevizyon aktarımı sağlanmıştır. Bunlara ilaveten tüm mozaiklerin tarihçesinin, mitolojik hikâyelerinin ve kazıdaki bulunduğu hallerini gösteren panolar ve dijital gösterim cihazları da müzede yer almaktadır.

Foto 78. Poseidon Villası (2014)

2.3. Tarihsel Turizmde Mekânsal Planlama

2.3.2. Tarihi Sokakların Düzenlemesi

Gaziantep’te mekânsal düzenlemeler merkez belediyelerce 3 etap şeklinde gerçekleştirilmiştir. Birinci Etap Sokak Sağıklaştırma çalışması “Bişirici Şih Cami Bölgesi” dir. “Ubeydullah Sokak, Bişirici Sokak, Müftüoğlu Sokak, Şeyh Fethullah Camii Sokak” larında Kentsel Tasarım çalışmaları ve Sokak Sağıklaştırma çalışmalarında uygulama tamamlanmıştır. Alanda 34 adet tescilli yapı bulunmaktadır. 4 sokak ile toplamda 720 m uzunluğunda sokakta 1420 m yolun iki cephesinde yapılan uygulama ile sokak sağıklaştırma gerçekleşmiştir (İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2014: 35). İkinci Etap Sokak Sağıklaştırma Çalışması kapsamında bir cadde, üç sokak ve çıkmazlarda geleneksel yapılarla sokak sağıklaştırma projesi tamamlanmıştır ve 1200 m uzunluğunda Cephe Uygulaması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca proje kapsamında 500 m sokak ve kentsel tasarım uygulaması olan restorasyon çalışmaları ile bölgenin eski tarihi dokusuna ulaşılması amaçlanmıştır (İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2014: 45). Üçüncü Etap Sokak Sağıklaştırma Çalışması kapsamında ise üç sokak ve çıkmazlarda 18 tescilli yapı ile

Geleneksel Yapılarla Sokak Sağıklaştırma Projesi tamamlanmıştır. 680 m uzunluğunda cephe uygulaması gerçekleştirilmiştir (İmar ve şehircilik M¼d¼rl¼ę¼, 2014: 55). Gaziantep B¼y¼ķřehir Belediyesi İmar ve şehircilik Daire Başkanlığı proje kapsamında Gaziantep K¼lt¼r Yolu ve kentsel sit alanı içerisinde yapılan çeşitli restorasyon çalışmaları tablo 10’da g¼sterilmiřtir.

Tablo 10. Mekânsal D¼zenlemeler

K¼lt¼r Yolu	Kentsel Sit Alanı
➤ Gaziantep Kahramanlık Panaroması M¼zesi ➤ Kale evresi D¼zenlemesi ➤ Naib Hamamı R¼l¼ve, Restit¼syon ve restorasyon projelendirilmesi ➤ Kır Kahvesi r¼l¼ve, restit¼syon, restorasyon projelendirilmesi ve geleneksel binanın Butik Otel olarak renovasyonu ➤ 14 şehit Anıtı ve Meydan d¼zenlemesi ➤ Orhun Yazıtları ve Meydan d¼zenlemesi ➤ Hışva Han r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon uygulaması ➤ Emine G¼ę¼ř Konağı r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon uygulaması ➤ Bakırcılar arşısı Sokak Sağıklaştırma ve cephe d¼zenleme ➤ Yeni Han ve Buğday Arastası d¼zenlemesi ➤ Almacı Pazarı Üç Ört¼ d¼zenlemesi ➤ teşhir ve tanzimi	➤ Ömer Ersoy K¼lt¼r Merkezi (Aziz Bedros Kilisesi) r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon projelendirilmesi ➤ Metin S¼zen Eğitim ve K¼lt¼r Evi r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon uygulaması ➤ Hıdır Sokak sağıklaştırma projelendirmesi ➤ Kayacak ilköğretim Okulu (KUDEB Binası) r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon uygulaması ➤ 22 Antep evinin r¼l¼ve, restit¼syon ve restorasyon projeleri ➤ Antep evleri çatı onarımı ➤ Bey Mahallesi Sokak Sağıklaştırma uygulamaları ➤ Kurtuluş Cami ➤ Dayı Ahmet Ağa Konağı restorasyonu

Kaynak: ek¼l Vakfı: Gaziantep, 2014:7.

Foto 79. Bey Mahallesi Mekânsal Düzenleme (2014)

2.3.2. Gaziantep’te Tarihsel Yapıların İşlevsel Dönüşümü

Tarihsel çevre bütünüyle düzenlenirken tarihsel yapılara turizmle ilgili olarak müze, otel, lokanta, kültür evi gibi işlevler verilmektedir. Tarihsel turizmin en önemli mekânı olan müzelerin ilk kuruluşu öncelikle tarihi binaların depo olarak kullanımıyla başlamış, ilk sergileme salonları da bu yapılarda olmuştur. Bazı müzeler ise ihtiyaca cevap vermediğinden yeni yapılan binalarına taşınmıştır. Fakat müze olarak kullanılan tarihi yapılar da bulunmaktadır. Yapının da tarihi olması müzeyi daha önemli duruma getirmektedir (Doğaner, 2013: 204). Bazı tarihi Antep Evleri restore edilerek müzelere dönüştürülmüştür. Bunlara en güzel örnek Bakır Eserler Müzesi, Mutfak Müzesi, Oyun ve Oyuncak Müzesi ve Bayazhan Kent Müzesi’dir.

Tarihi Bayazhan Kent Müzesi’nde Gaziantep’in kronolojik tarihi, Antep Savunması, Gaziantep yöresine özgü el işi işlemleri, Antep evi mimarisi ve yaşamı, folklorik değerleri, Antep baklavası hazırlanış aşamaları, Gaziantep sporu ve basın tarihi ile ilgili belgeler, görsel sunum öğeleri dâhil çok sayıda Antep kültürüne ve yöresine özgü unsurlar canlandırmalar ve maketler eşliğinde ziyaretçilerine

anlatılmaktadır. Ayrıca, müzede Antep Savunması'nda önemli yeri olan Şahinbey, Karayılan ve Şehitkâmil'in balmumu heykelleri, Antep evinde Antep işi işleyen kadınlar ile fıstık kıran balmumu heykeller müzede teşhir edilmektedir. Ayrıca müzenin giriş katında yer alan kent maketinde şehir merkezinin tamamını görmek mümkündür.

Foto 80. Kır Kahvesi Mekânsal Düzenleme (2014)

Gaziantep Kalesi'nin yakınlarında bulunan Emine Göğüş Mutfak Müzesi tarihi Göğüş Konağı içerisinde hayat bulmuştur. 1905 yılında yapıldığı tahmin edilen konak, Kethüacade Göğüş İbrahim Efendi Konağı olarak adlandırılmaktaydı. Daha sonra restorasyonu tamamlanan konak “Emine Göğüş Mutfak Müzesi” olarak düzenlenmiştir. Müzede Gaziantep'in geleneksel mutfağına özgü mutfak malzemeleri ve kap-kacaklar özel vitrinlerde teşhir edilmektedir. Ayrıca Antep mutfak kültürünün simgesi olan yuvalama yemeğinin yapılış aşamaları, kış gecelerinde tandır başında yenilen bastık, sucuk ve ceviz vb. yenilmesi konuları yöresel kıyafetler giydirilmiş mankenler aracılığıyla teşhir edilmektedir. Ayrıca müzede yemek malzemelerinden mutfak araç ve gereçlerine kadar çok sayıda unsur matmah (mutfak) denilen yerde sergilenmektedir. Tarihsel yapılar arasında yer alan hanlar ve kervansaraylar da günümüzde onarılarak konaklama (otel) ve ağırlama (lokanta) şeklinde hizmet vermektedir. Bunun Gaziantep'teki en güzel örneği ise Şirehan Hotel'dir.

Foto 81. Şirehan Hotel (2014)

2.3.3. Müzelerde Tarihsel Turizm

Gaziantep’te Kültür Yolu üzerinde bulunan çeşitli tarihi Antep evleri tarihsel turizm kapsamında müzelere d n  t r lm   t r. Bakır Eserler Müzesi, Mutfak Müzesi ve Oyun ve Oyuncak Müzesi ve Bayazhan Kent Müzesi bu tür müzelere verilebilecek en güzel örneklerdendir.

Foto 82. Bayazhan Kent Müzesi (2014)

Foto 83. Emine Göğüş Mutfak Müzesi (2014)

Foto 84. Oyuncak Müzesi-Dışarıdan Görünüm (2014)

2.4. Askeri Turizmde Mekânsal Planlama

Tarih boyunca çetin savaşlara tanıklık eden Gaziantep’te özellikle 1. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan olayları her yıl anmak ve gelecek kuşaklara bu kùltürü aktarmak amacıyla çeşitli mekânlara restore edilerek ve gerekli düzenlemeler yapılarak turizme kazandırılmıştır. Bunlar meydanlar, anıtlar, konutlar ve şehitlikler şeklinde düzenlenmiş ve yılın belirli günlerinde buralarda gerekli anma programları ve kutlamalar yapılmaktadır.

2.4.1. Meydanlar

Gaziantep şehir merkezinde bulunan Özgürlük ve Demokrasi Meydanı ile Cumhuriyet Meydanı her yıl düzenlenen askeri kutlamalara sahne olmaktadır. Buralarda yılın belli zamanlarında anma programları düzenlenmekte ve Antep Harbi'nde şehit düşen Şahin Bey, Şehit Kamil ve Karayılan gibi kahramanlarla diğer şehitler anılmaktadır.

Foto 85. Gaziantep Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Heykeli (2014)

Foto 86. Demokrasi Meydanı (2014)

2.4.2. Anıtlar

Atatürk Bulvarı üzerinde 1920-1921 yıllarında Gaziantep'te kurtuluş için mücadele veren 6317 şehit adına Kurtuluş Savaşı'nda Çınarlı (Arıburnu) Cephesi olarak geçen Çınarlı Camii'nin üstüne bir anıt yapılmıştı. Gaziantep Savunması'nın önemli cephelerinden olan Çınarlı'daki bu anıta 25 Aralık 1935 tarihinde törenle şehit askerlerin kemikleri getirilmiş ve anıtın altına konmuştur. Günümüzde, Şehitler Abidesi'nin mezarlık kısmı restore ettirilmiş ve duvarlarına Kurtuluş Savaşı'nı anlatan resimler konulup, yazılar yazılarak ziyarete açılmıştır.

Foto 87. Şehitlik-Giriş (2014)

Foto 88. Şehitlik (2014)

Foto 89. Kurtuluş Günü Kutlamaları (2014)

2.4.3. Şehitlikler

Gaziantep'li Milli mücadelelerinde 6317 şehit vermiş, Şahinbey ve Karayılan gibi liderlerle tarihe mal olacak örnek bir savunma yaparak, işgal kuvvetlerine karşı kahramanca savaşmışlardır. Bu nedenle Gaziantep'li Mustafa Kemal Atatürk'ün “Türküm diyen her şehir, her kasaba ve en küçük Türk köyü Gaziantep'li kahramanlık misali olarak alabilirler” övgüsüne mazhar olmuştur (Gaziantep Valiliği, 2014: 11-12). Günümüzde Şahinbey, Karayılan ve Şehitkâmil anıtları önünde her yıl yapılan törenle saygı duruşunda bulunulmakta ve dualar okunmaktadır.

Asıl adı Mehmet Sait olan Şahinbey 1911'de Trablusgarp savaşlarına gönüllü olarak katılmış, Balkan savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale, Romanya ve Filistin cephelerinde savaşmıştır (Gaziantep Valiliği, 2014: 12). Şahinbey Antep-Kilis yolu üzerinde bulunan Ulumahsere köyüne gelerek kumandayı Karacakiya'dan teslim almıştır. Burada savunmaya elverişli yerleri tespit ederek köylülerle yakın temasa geçmiştir (Güner, 2007: 59). Antep Savunması'nı her şeyin

üstünde tutan Şahinbey, Fransız piyadelerinin süngü darbeleri altında 28 Mart 1920 tarihinde şehit edilmiştir (Gaziantep Valiliği, 2014: 12). 8 Şubat 2001 tarihinde Gaziantep Valiliği tarafından bir gurur abidesi olan Şahinbey'in şehit edildiği ve mezarının bulunduğu yere Şahinbey Anıtı dikilmiş ve açılışı gerçekleştirilmiştir. Günümüzde restore edilen anıt, dört köşe bir kaide üzerinde, dört köşeli bir sütun halindedir. Bu sütunun üzerinde "Gaziantep savunmasının gerçek kahramanı Şahin Bey burada şehit olmuştur. "Aziz şehidin ruhuna Fatiha 20 Mart 1920" yazılıdır.

Foto 90. Şahinbey Anıtı-Restorasyon Çalışmaları (2014)

Foto 91. Şahinbey Anıtı (2014)

Asıl adı Mehmet olan Karayılan daha 16 yaşındayken babası Ermeni eşkıyaları tarafından şehit edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Rus Cephesi'nde savaşmış ve çavuşluğa terfi etmiştir. Daha sonra hükümet kuvvetleriyle beraber eşkıya Bozan Ağa'yı vurmuş ve avanesini dağıtmıştır. Antep Savaşı şiddetlenince çetesiyle birlikte Karabıyıklı'da düşmana ilk ve kesin darbeyi indiren Karayılan, Kuvâ-i Milliye saflarına katılmıştır (Gaziantep Valiliği, 2014: 13). Ocak 1920'de ise Karayılan komutasındaki çeteler bir Fransız süvari birliğini pusuya düşürerek Fransız çemberini yarıp Antep'e girmiştir. Daha sonra da Dülük köyüne gelerek şehri kuşatan Fransız çemberini yarmış ve Antep'e girmeyi başarmışlardır (Albarakatürk; Bereket, 2013: 24). Karargâh olarak önce Bekirbey sonra Karagöz Camisini kullanmıştır. Kendisine Şihin Dağı'ndaki (Sarımsak Tepe) Fransızları püskürtmesi emri verilen Karayılan, bu çarpışmada (24 Mayıs 1920) şehit düşmüştür. Kurtuluş Günü Kutlamaları'nda Yeşilova Kavşağı'nda bulunan Karayılan Anıtı'na her yıl çelenk konularak saygı duruşunda bulunulmakta ve Şih Camii bahçesindeki mezarı başında da Kuran-ı Kerim okunarak her yıl anılmaktadır (Gaziantep Valiliği, 2014: 13).

Foto 92. Karayılan Anıtı (2014)

Antep'te direniş 21 Ocak 1920 tarihinde 11-12 yaşlarında Mehmet Kamil'in annesine sarkıntılık eden iki Fransız askerine karşı koymak istemesi ve Fransız

askerleri tarafından süngülenerek şehit edilmesi Antep'te direnişi başlatmıştır. Böylece Mehmet Kamil'in katledilmesiyle birlikte Antep Müdafaası 'nda ilk şehit verilmiştir. Günümüzde Şehitkâmil Anıtı Gaziantep Şehitkâmil ilçe sınırları içerisinde yer almakta ve her yıl yapılan kutlamalarla anılmaktadır (Gürsel, 2014: 57).

Foto 93. Şehitkâmil Anıtı (2014)

Ali Şefik Özdemir Bey, Suriye ve Hatay'da Fransızlara karşı yapılan Milli Mücadele hareketinde büyük katkılar sağlamış; Antep'in Fransızlara karşı yürüttüğü mücadeleyi idare etmiş bir Milis subaydır. Şefik Özdemir, Mısır (Kahire)'da doğup, İngiliz işgalindeki bir ülkede büyümüştür (Güner, 2007: 64). Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine 2 Haziran 1920'de Antep'e gelerek Fransızlara karşı mücadele eden birliklerin başına geçmiştir (Güner, 2007: 58).

2.4.4. Müzelerde Askeri Turizm

Gaziantep'te bulunan Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panorama Müzesi, Gaziantep Savaş Müzesi ve Atatürk Anı Müzesi'nde askeri turizm ile ilgili çeşitli eserler teşhir edilmektedir. Müzelerde sergilenen eserler daha çok Kurtuluş Savaşı sırasında Antep Harbi'nde yaşanan olaylar, verilen şehitler, İngiliz ve Fransızlarla yapılan amansız mücadelelerde yaşanan olayların mankenlerle anlatıldığı görseller ile savaşta kullanılan silah, tüfek, taktakı vb. aletler müzelerde teşhir edilmektedir.

Foto 94. Atatürk Anı Müzesi-Avludan Görünüm (2014)

Foto 95. İçeriden Görünüm-1 (2014)

Foto 96. İçeriden Görünüm-2 (2014)

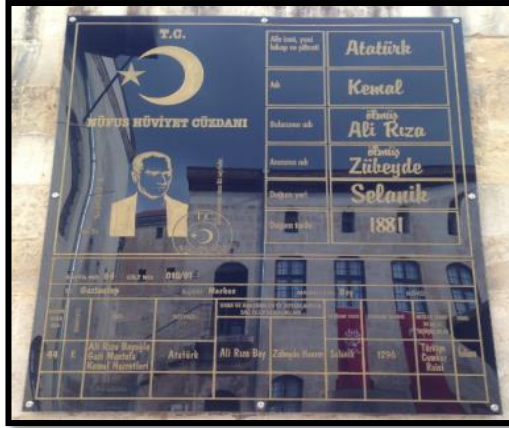

Foto 97. “Hemşehrilik Beratı” ve Gaziantep İstiklal Madalyası

Foto 98. Gazi Mustafa Kemal’in Yatağı (2014)

Foto 99. Taktakı Aleti (2014)

Gaziantep’te Oyun ve Oyuncak Müzesi’nin hemen yanı başında bulunan tarihi bir Antep evi restore edilerek Atatürk Anı Müzesi’ne dönüştürülmüştür. Müzede Gazi Mustafa Kemal’in Antep ziyaretinde kullanmış olduğu yatak ve yemek takımı sergilenmektedir. Ayrıca Gazi Mustafa Kemal’e verilen hemşehrilik belgesi ile mücadele döneminde kullanılan çok sayıda tüfek, Antep’lilerin icat ettiği “Taktakı” aleti (gerçek silah sesi çıkartarak düşmanı geri püskürten alet), Cumhuriyet Dönemi Atatürk Pul Koleksiyonu gibi çeşitli unsurlarla donatılmıştır.

Gaziantep Savunması ile ilgili düzenlemenin yapıldığı diğer mekân Gaziantep Savaş Müzesi’dir. Müze tamamıyla gerçek olaylar ve fotoğraflar eşliğinde hazırlanan panoların kronolojik anlatımıyla ve sesli olarak savaş günlerini yeniden yaşatacak şekilde hazırlanmıştır. Müzede savaş dönemini yansıtan mankenler eşliğinde canlandırmalar, Gaziantep’lilerin evlerinde sakladıkları savaş dönemine ait unsurlar, Antep Savunması’nda makineli tüfek sesi çıkaran ve Fransız askerlerini korkutmak amacıyla kullanılan “Taktakı” ile yokluklar sonucu halkın bakır yemek kaplarıyla yaptığı ve Ermeni siperlerine atılan “Sahan Bombası” Şahinbey Savaş Müzesi ’nde sergilenen dikkat çekici eserlerdendir. Günümüzde müze restore edilmektedir.

Foto 100. Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması Müzesi-1 (2014)

Gaziantep Savunması ve Kahramanlık Panorama Müzesi Gaziantep Savunması ile ilgili düzenlemenin yapıldığı bir diğer müzedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından Gaziantep Kalesi galerilerinde açılan müzede Antep halkının düşman işgaline direniş öyküsü anlatılmaktadır. Antep Savunması ve Kurtuluşu'na ilişkin olarak gerekli tarihsel literatür çalışmalarının yapılarak, kronolojik tasnifinin yapıldığı müzede 62 adet heykel, 37 adet yüksek kabartma rölyef, 13 adet büst, 130 adet portre, haritalar, krokiler ve bilgi panoları yer almaktadır. Belgesel niteliğinde kurgulanmış olan Antep Savunması 'nı anlatan film 16 adet LCD televizyonla sunulmaktadır. Her türlü dış etkiye karşı dayanıklı malzemeden yapılan heykeller ve kabartmalar özel bir aydınlatma ve ses efekti ile desteklenmiştir.

Foto 101. Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması Müzesi-2 (2014)

Müze de Antep'in itilaf kuvvetlerince işgali, yapılan anlaşmalar, açılan cepheler, bu cephelerde savunma yapan kahramanlar, taarruzlar, harekâtlar, savunmada üstün yararlılık gösteren siyasi ve milis kuvvetlerdeki şahsiyetler, işgal ile halkın durumu, yaşanan zorluklar ve Antep'in düşman işgalinden kurtuluşu gibi pek çok konuya yer verilmiştir. Böylece Gaziantep Savunması'nda Antep halkı tarafından gösterilmiş olan mücadele ve kahramanlık "Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması Müzesi" ile gelecek kuşaklara aktarılacaktır. Günümüzde müze restore edilmektedir.

Foto 102. Dokurcum Değirmeninde Şehit Düşen Çocuklar (2014)

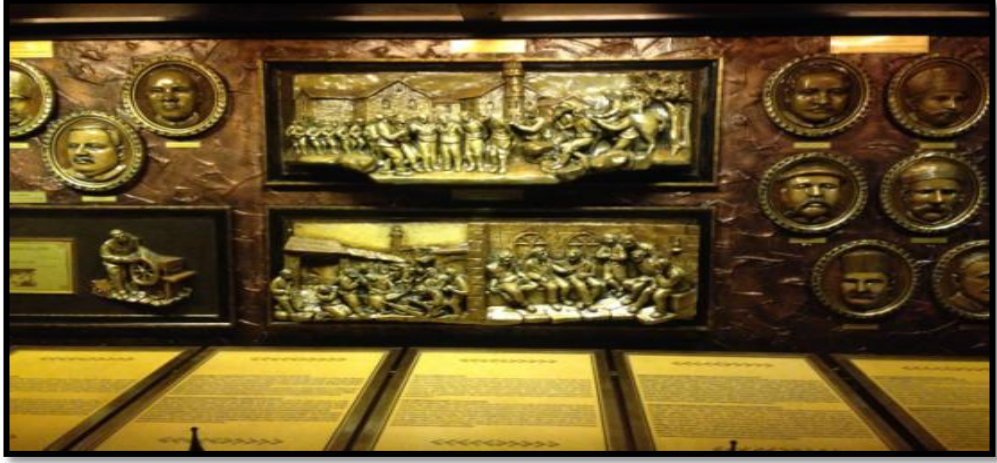

Foto 103. Galeriden Görünüm (2015)

Foto 104. Müdefaa-i Hukuk Üyeleri (2015)

Foto 105. Şehit Kamil ve Annesi (2015)

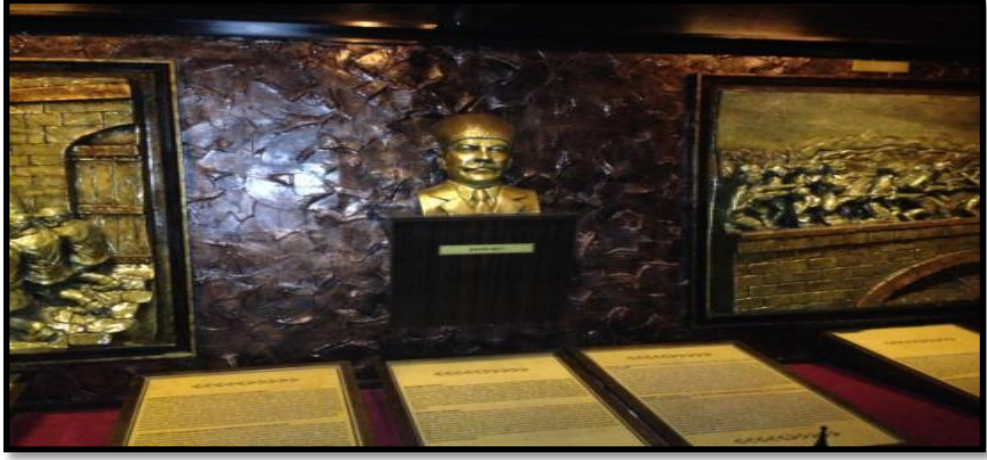

Foto 106. Şahin Bey (2015)

Foto 107. Özdemiş Bey (2015)

Foto 108. Kılıç Bey (2015)

Foto 109. İstiklal Madalyası (2015)

Foto 110. Şehitler Abidesi (2015)

2.5. İnanç Turizminde Mekânsal Planlama

2.5.1. Dini Yapılarda Düzenlemeler

Gaziantep kent merkezinin 12 km kuzeyinde bulunan Antik Dülük Kenti tarihte Hititlerin baş tanrısı aynı zamanda gök ve fırtına tanrısı olan Teşup'un din merkezi olmuştur. Klasik dönemlerde de önemini koruyan Doliche ve baş tanrısı

Teşup; Roma Dönemi'nde de önemini koruyarak Jupiter Dolichenus diye anılmaya başlamıştır. Bu inanç Romalı askerler sayesinde Avrupa içlerine, İngiltere' ye Kuzey Afrika'ya kadar uzanan inancın tapınağı Gaziantep'in Dülük köyündeki Şarklı Mağara'da bulunmaktadır.

Foto 111. Şarklı Mağara-Mekânsal Düzenleme (2014)

Hıristiyanlığın ilk ortaya çıktığı zamanlarda Hz. İsa'nın havarilerinden olan Johannes Rumkale'yi kendine üs seçmiş ve Johannes İncili'ni burada yazmıştır. Bugün hala Johannes'in bu incili varlığını sürdürmektedir. Yine, Rumkale'de 1173 yılında ölen Aziz Nerses adına yapılmış kilisesi ve mezarı bulunmaktadır.

2.5.2. Müzelerde İnanç Turizmi

Gaziantep'te inanç turizmi ile düzenlemenin yapıldığı tek müze Tekke Camii ve Vakıf Müzesi'dir. 1638 yılında inşa edilen Tekke Camii'nin resmi kayıtlarda adı Mevlevihane Camii olarak geçmektedir. Halk arasında Tekke Camii olarak bilinen mabed; cami, hücreler, semahane, yönetim ve Mevlevi dervişlerinin oturma odaları, tuvaletler, havuzlar ve küçük kısa minaresinden oluşan eserler şeklinde inşa edilmiştir. Caminin minaresi, altından geçen yol nedeniyle dikkat çekicidir (GAP Gezi Rehberi, 2012: 26). Külliye içerisinde yer alan Mevlevihane Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce vakıf eserlerinin sergilendiği Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi olarak tanzim edilmiştir (Gaziantep Turizm Raporu, 2012: 14).

Foto 112. Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi (2014)

Foto 113. Müze İçerisinden Görünüm (2014)

2.6. Turizmde Mekânsal Sorunlar ve Çözümler

Gaziantep denize kıyısı olmamasıyla beraber sahip olduğu tarihi varlıklarıyla ulusal ve uluslararası çapta öneme sahiptir. Türkiye'nin turizmde deniz turizmine yönelmesi tarihsel turizmin ihmal edilmesine yol açmıştır. Bu durumda kıyılarda da aşırı yoğunlaşma kıyıya doğal özelliğini kaybettirirken, tarihsel yapılarda zamanın tahribine bırakılmıştır (Doğaner, 2013: 2010). Dolayısıyla, Gaziantep turizminin acilen gereksinim duyduğu değişimlerden biri de yeniden yapılanmadır. Dünya

turizminde değişen talep yapısı Türkiye'ye ve Gaziantep'e büyük avantaj sağlamıştır. Geleneksel deniz, kum, güneş odaklı talep yapısından, geniş bir yelpazeye yayılan ve birçok değişik unsuru içeren talep yapısına geçiş, Gaziantep'in sektöre sağladığı ortak kültür mirası arzı ile örtüşmektedir. Bu noktada turizmdeki mevcut idari yapının yetersizliği kendini göstermektedir. Merkez ağırlıklı bir yönetim şekli yerini, sivil toplum örgütlerinin yerel inisiyatif kullandığı bir yönetim tarzına bırakmalıdır

Kent planlamaları sadece tarihsel yapılara değil tarihsel kent dokusuna da zarar vermektedir. Kentlerin gecekondı bölgelerini kentsel yaşam alanlarına dönüştürmek için yapılması gereken "Kentsel Dönüşüm Projeleri" kentlerin tarihsel özellik kazanmış semtlerini yeniden yapılaşmaya açarak birbirine benzer kent dokuları oluşturmaktadır (Doğaner, 2013: 2010). Dolayısıyla, kültürel mirasın önemine, önceliğine ve çeşitliliğine paralel olarak bu mirasın korunmasına, sergilenmesine ve geliştirilmesine yönelik olarak müzeler, kültür merkezleri, danışma merkezleri alt yapı ve destekleyici hizmetlere verilecek örnekler arasındadır.

Gaziantep, sahip olduğu tarihsel yapı ve dokulara yeni işlevler vererek tarihsel turizmde önemli gelişmelere imza atmıştır. Ancak, bu düzenlemeler yapılırken halkın tarihin bir parçası olduğu göz önünde bulundurulmalı ve halkın yerel kültürüne uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

Özellikle Gaziantep'te turizm endüstrisinin yeni gelişmeye başlamış olması, ayrılan kaynağın yetersizliği ve etkin kullanılmasında yaşanan sıkıntılar iş birliği ve koordinasyonun sağlanamamasındaki sorunlar, tanıtım faaliyetleri, kalite ve sayı açısından yetersiz kalmaktadır. Tarih, dinlerin doğuşu, yayılması ve medeniyetlerin gelişimi gibi konulara ilgi duyan insanlar, Mezopotamya'yı bilmekte ama bu bölgedeki turizme yönelik çalışmalardan yeterince haberdar olamamaktadır. Bu açıdan turizm çeşitliliğinin tanıtımı, markalaşma ve imaj oluşturma, alternatif tur güzergâhlarının hazırlanması gibi çeşitli öncelikler göz önünde bulundurulmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GAZİANTEP VE ÇEVRESİNDE KÜLTÜR TURİZMİNİN GELİŞİMİ

3.1. Kültür Turizminin Tarihçesi

Bayazhan Kent Müzesi'nin yapılması, kale çevresindeki kültür yolunun yapılması, sokak sağlıklılaştırma çalışma ve cephe düzenlemelerinin yapılmasıyla gelen ziyaretçiler Gaziantep'te daha fazla vakit geçirmeye başladılar. Bakırcılar Çarşısı, Almacı Pazarı, Savaş Müzesi, Gaziantep Kalesi'nin ziyarete açılması ve Panorama Müzesi'nin ziyarete açılmasıyla İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerin yanı sıra Adana, Maraş, Urfa'dan günübürlük geziler yapılmaya başlandı. Günümüzde Türkiye'nin dört bir tarafından Gaziantep'e turlar düzenlenmektedir. Dönem dönem bölgede asayişin bozulması düzenlenen turları olumsuz yönde etkilemektedir.

Gaziantep'e Nisan, Mayıs, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında daha fazla turist gelmektedir. Yaz aylarında havanın daha sıcak olmasından dolayı turlar daha az yapılmaktadır. Bunun yanı sıra Gaziantep bir sanayi ve ticaret şehri olduğu için yaz ve kış dönemlerinde de hafta sonu ve hafta içinde insanlar ticaret amaçlı şehre gelmektedirler. Gaziantep Sanayi ve Ticaret Odası'nın düzenlediği turlarla turizme katkı da sağlanmaktadır.

Gaziantep'e ilk turlar 1996-1997 yıllarında İstanbul'dan yapılmıştır. Bu tarihe kadar İncirlik Amerikan Üssü'nden Amerikalı askerler Gaziantep'e gelmişlerdir. İlk kültür turları 1996-1997 de başlamış ve bu tarihten sonra turlar artarak devam etmiştir. 19 Mayıs, 23 Nisan, 9 Ekim tarihlerinde turlar yaygın olarak yapılmaktadırlar. Özellikle 1980-1996 yılları arasında İncirlik Amerikan Üssü'nden Amerikalı askerler turlar halinde Gaziantep'i ziyaret etmekteydiler. Gaziantep'ten halı, kilim süs eşyaları vb ürünler alarak yemek yerlerdi. Antakya'dan turistler Nemrut Dağı'na giderken Gaziantep'e de uğramaktaydılar. Daha sonra 1996-1997'den itibaren iç turizm kapsamında İstanbul'dan acenteler turlar düzenlemeye

başlamışlardır. 2000 yılına gelindiğinde ise Belkıs Zeugma Antik Kenti'nin sular altında kalacak olmasından dolayı Gaziantep'e çok yoğun ziyaretçi akını başlamıştır. Zeugma'yı sular altında kalmadan önce görmek isteyenler için 2000 yılından itibaren GAP turları adı altında İstanbul'dan acenteler turlar düzenlemeye başlamışlardır. Bu kapsamda turlar Gaziantep ve tüm bölgeye yayılmaya başlamıştır. 2005 yılında Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde Zeugma mozaiklerinin bir kısmının sergilenmesiyle birlikte İstanbul, Ankara ve İzmir'den gelen turlar artmaya başlamıştır. Ayrıca 2001 yılında Gaziantep'te Türkiye'nin en büyük hayvanat bahçesinin açılmasıyla gelen turist sayısında ciddi bir artış olmuştur.

2004 yılı Gaziantep için önemli bir yıldır. Seçimler yapılır, yerel yönetim ve 1990 da kurulan doğa, kültür, eğitim, örgütlenme ve tanıtım olmak üzere 5 ana başlık altına faaliyet gösteren Çekül Vakfı Kültür Envanteri'nin hazırlanması konusunda teşvik edici bir unsur oluşturur. 2004 yılında Çekül Başkanı Metin Sözen ile bir görüşme yapılır ve Tarihi Kentler Birliği'ne (TKB) üye olunur. Bu üyelikle birlikte "Tarihi Miras için Avrupa Fonlarından Yararlanma" kapsamında Gaziantep Kültür Yolu Projesi'nde 3 yapının restorasyonu gerçekleştirilir. Bey Mahallesi'nde yapılan tanıtım çalışmaları, kent konseyi toplantıları Gaziantep'in Kültür Varlığı'nın tanıtılmasına önemli katkılarda bulunur. 2005 yılında "Koruma Uygulama ve Denetim Büroları-KUDEP'te yer açan ilk belediye Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'dir. Aynı yıl "200 Ortak 200 Eser" programı başlar. Gaziantep'te turizmin gelişmesi Kamu-Yerel-Sivil-Özel dayanışmasının sonucunda gerçekleşir. Bütüncül bir yaklaşımla turizm geliştirilmeye çalışılır. Kale, Bakırcılar Çarşısı, ve Gaziantep'in tarihi mahallelerinde restorasyon çalışmaları başlar. Kültür Yolu projesi haritaları yapılır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi Kültür Yolu üzerinde yer alan yapıların onarımına öncelik tanır. Mimarlar Odası Gaziantep şubesi Kültür Yolu Projesi'nde aktif rol almıştır.

Gaziantep'te yapılan restorasyon çalışmalarında kentteki tarihsel doku bütünlüğüne bakılarak çalışmalar yapılmıştır. Yapılar tek tek değil bir bütün olarak restore edilmiştir. Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları, çarşının eski ruhuna sadık kalınarak yapılmıştır. Bakırcılar Çarşısı'nın onarılmasından sonra Gaziantep Kalesi ve çevresinde düzenlemeler yapılmıştır. Kale ve çevresinde

öncelikle Naib Hamamı, Kır Kahvesi ve Kale Butik Otel turizme kazandırılmış ve bu 3 yapının restorasyonu Avrupa Birliği fonlarından alınan hibe ile yapılır. Bakırcılar Çarşısı Gaziantep Kale'si ile bağlanır ve Şire Hanı'na kadar 5.5 km lik Kültür Yolu yapılır. Bu yolun bir devamı olarak düşünülen Bey Mahallesi'nde de tarihi Antep evleri restore edilir.

2007 yılında Aşağı Fırat Nehri Havzası'nın Turizme Kazandırılması Projesi başlatılır. Böylece Rum Kale'de de restorasyon çalışmaları başlatılır. Gaziantep Arkeoloji Müzesi 1944 yılında kurulmuştur. Gaziantep'te 2008 yılında Medusa Cam Eserler Müzesi açılmıştır. Müzede 1000 yıllık cam eserler sergilenmektedir. 2009 yılında Bayazhan Kent Müzesi açılmıştır. 2011 yılında Zeugma Mozaik Müzesinin açılmasıyla Gaziantep'e gelen turist sayısı 2 katına çıkmıştır. 2007 de İstanbul TKB Ödülleri Sergisi'nde Gaziantep ödül almıştır. TKB'nin sunduğu fırsatlardan yararlanılarak Hıdır Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları yapılmıştır. 2009 yılında Kepkep Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları yapılmıştır. 2007 yılında "Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırma Çalışması ve Uygulaması" örnek çalışmasından ötürü Gaziantep'e başarı ödülü verilir. 2008 yılında "Kültür Yolu Projesi'ne Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü" verilir. 2009 yılında Bey Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Projesi Bayazhan Restorasyonu ve Kent Müzesi kapsamında süreklilik ödülü verilir.

Gaziantep'te 2004 yılında kültür varlıklarını koruma adına önemli adımlar atılır. Kale ve çevresinin düzenlenmesi, Kır Kahvesi, Naib Hamamı, Kale Butik Otelin turizme açılması, Bakırcılar Çarşısı Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları, Kültür Yolu Projesi'nin yapılması, Bey Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Çalışması, Hanların yeniden ayağa kaldırılması ve 2011 yılında Zeugma Mozaik Müzesi'nin açılması Gaziantep'in kültür turizmine ivme kazandırmıştır.

Gaziantep'te 2009 yılında 43 olan seyahat acentesi sayısı 2010 yılında 54 adede, 2013 yılında ise 88 adede ulaşmıştır. Bu rakam Türkiye geneli (2013 yılı) ile karşılaştırıldığında %1,2'lik bir oranda seyrederken Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki turizm acentelerinin % 31'ine tekabül etmektedir. Tablo 11'de Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan iller ve toplam seyahat acentelerinin bölge ve Türkiye geneli durumu yüzdeleriyle beraber gösterilmiştir.

Tablo 11. Gaziantep'in Seyahat Acenteleri Bakımından Potansiyeli

İl	Toplam Seyahat Acentesi	Bölge Geneli (%)	Türkiye Geneli (%)
Gaziantep	88	% 31.8	% 1.2
Diyarbakır	82	% 29.7	% 1.1
Şanlıurfa	34	% 12.3	% 0.4
Batman	19	% 6.8	% 0.2
Mardin	17	% 6.1	% 0.2
Kilis	3	% 1.0	% 0.04
Adıyaman	14	% 5.0	% 0.1
Şırnak	11	% 3.9	% 0.1
Siirt	8	% 2.8	% 0.1
Bölge Toplamı: 276		Türkiye Toplamı: 7283	

Kaynak: www.tursab.org.tr (2014)

Tablo 11'e baktığımızda Gaziantep'in Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde en fazla seyahat acentesi sayısına sahip olduğunu görmekteyiz. Gaziantep'i 82 adet seyahat acentesiyle Diyarbakır ve 34 adet seyahat acentesiyle de Şanlıurfa takip etmektedir.

Tablo 12. Gaziantep'e Giriş-Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler

Yıllara Göre		Türk	Yabancı
2000	Giriş	30.612	12.290
	Çıkış	29.200	11.038
2001	Giriş	31.136	20.369
	Çıkış	30.205	19.236

2002	Giriş	49.569	18.619
	Çıkış	65.630	24.674
2003	Giriş	37.632	19.446
	Çıkış	55.920	21.220
2004	Giriş	56.941	40.816
	Çıkış	73.569	53.858
2005	Giriş	30.015	24.289
	Çıkış	37.932	20.734
2006	Giriş	25.973	25.008
	Çıkış	27.244	22.049
2007	Giriş	46.856	41.883
	Çıkış	37.022	39.286
2008	Giriş	52.577	61.573
	Çıkış	56.199	64.259
2009	Giriş	56.311	55.128
	Çıkış	65.088	60.211
2010	Giriş	66.012	58.143
	Çıkış	70.046	61.393
2011	Giriş	82.625	69.506
	Çıkış	85.486	78.146
2012	Giriş	88.523	125.274

	Çıkış	88.503	112.984
2013	Giriş	68.322	150.102
	Çıkış	67.012	120.884
2014	Giriş	74.966	74.344
	Çıkış	31.874	30.505

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

3.2. Konaklama

Gaziantep'teki ilk otel 1969 yılında yapılan Kaleli Otelidir. Daha sonra 1985 yılında Katan Otel, 1993 yılında Tuğcan Otel, 1996 yılında Tilmen Otel hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde Gaziantep genelinde Turizm İşletme Belgeli toplam 38 adet, Turizm Yatırım Belgeli toplam 23 adet otel bulunmaktadır. Bunların dışında Belediye Belgeli daha küçük çapta otellerin de olduğu kentte özellikle son yıllarda tarihi Gaziantep evlerinden bazılarının restore edilerek butik otel şeklinde düzenlenmeleriyle 7 adet butik otel faaliyete geçmiştir. Tablo 13'e baktığımızda Gaziantep'te hizmet veren Turizm İşletme Belgeli ve Turizm Yatırım Belgeli Oteller ve Oda/Yatak Kapasiteleri verilmiştir.

Tablo 13. Turizm İşletme Belgeli ve Turizm Yatırım Belgeli Otellerin Oda/Yatak Kapasiteleri

Oteller	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Turizm İşletme Belgeli	38	2646	5290
Turizm Yatırım Belgeli	23	2481	5240

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014)

3.3. Gelen Turist Sayısı

Gaziantep’te hedeflenen turist sayısına ve niteliğine ulaşabilmek için öncelikle kentin turizm altyapısının önemli ölçüde iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla özellikle Gaziantep havalimanının uluslararası uçuşları karşılayacak yeterliliğe getirilmesi gerekmekte ve ayrıca turistik alanları gösterir yön levhalarına, butik otel işletmeciliğinin geliştirilmesine, bilgilendirme panolarına, otel ve restoranlarda hijyen ve servis kalitesinin iyileştirilmesinden, donanımlı rehberlerin istihdamına, otopark sorunlarının giderilmesinden yayalaştırılmış aksların artırılmasına kadar oldukça geniş bir yelpazede önemli çalışmalar gerektirmektedir. Bu çalışmalar yerli ve yabancı turistlerin kente çekilmesi için oldukça önemli adımlar olmasının yanında Gaziantep halkı için de oldukça önemli yatırımlar olacak ve Gaziantep’in yaşam standardını ve sunulan hizmet kalitesini artıracaktır.

1976 yılında faaliyete başlayan Gaziantep Havalimanı, uluslararası alanda hizmet vermek üzere dış hat uçuşlarına 1993 yılında başlamıştır. Havalimanında toplam 8 adet uçağın park yapılabileceği uçak park yeri mevcuttur. 2006 yılında ise hizmete açılan yeni iç ve dış hat terminal binası yaklaşık 4 milyon yolcuya hizmet verecek kapasitededir. Türkiye İstatistik Kurumu’ndan alınan verilere göre 2012 ve 2013 yıllarında kara, hava ve demir yollarını kullanarak Gaziantep’e gelen yerli ve yabancı turist sayılarını gösteren tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 14’e baktığımızda Gaziantep’e hava yoluyla gelen vatandaş ve yabancı ziyaretçi sayılarında 2012’den 2013’e bir düşüş olduğunu görmekteyiz. Tablo 16’da ise Gaziantep’e Kargamış karayolunu kullanarak gelen vatandaş ve yabancı turist sayıları verilmiştir. Tablo 14’teki bilgilere göre 2012’den 2013’e vatandaş ziyaretçi sayılarında ciddi bir düşüş görülürken yabancı turist sayısında ise ciddi bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Gaziantep Havalimanı 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı

	Vatandaş Ziyaretçi Sayısı	Yabancı Ziyaretçi Sayısı
2012	70.292	34.826
2013	65.669	22.359

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2014)

Tablo 15. Gaziantep-İslâhiye Demiryolu 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı

	Vatandaş Ziyaretçi Sayısı
2012	1.071
2013	-

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2014)

Tablo 16. Gaziantep-Kargamış Karayolu 2012-2013 Yılları Yerli ve Yabancı Ziyaretçi Sayısı

	Vatandaş Ziyaretçi Sayısı	Yabancı Ziyaretçi Sayısı
2012	17.119	89.058
2013	1.405	121.308

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2014)

Aşağıda Gaziantep’te bulunan Turizm işletme belgeli ve belediye belgeli otellerde konaklayan turistlerin 2008 yılından 2014 yılına kadar olan istatistikî verileri Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Gaziantep’te Turizm İşletme ve Belediye Belgeli Otellerde Konaklayan Turist Sayısı

Yıl	Turizm İşletme Belgeli			Belediye Belgeli		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
2008	232.405	27.766	260.171	32.859	1.965	34.824
2009	238.896	23.213	262.109	31.989	1.584	33.573
2010	203.044	32.927	236.031	27.413	2.480	29.893
2011	228.203	47.103	275.306	32.612	3.793	36.405

2012	253.043	48.327	301.370	33.976	3.593	37.569
2013	267.985	51.896	319.881	38.292	6.477	44.766
2014	282.914	116.476	399.390	28.152	15.016	43.168

Kaynak: Gaziantep Kültür ve Turizm Mdrlg (2014)

2014 yılında Gaziantep’te konaklayan toplam kişi sayısı Turizm işletme belgeli işletmelerde 399.390, Belediye Belgeli işletmelerde 43.168 kişi olmak üzere toplam 442.558 kişidir. Bu rakamın 311.006’sı yerli, 131.492’si ise yabancı turistlerden oluşmaktadır.

Konaklama tesislerinde kalan kişilerin dışında bölge dışında ikamet edip, akrabasının, arkadaşının ya da ailesinin yanında kalan yerli turistler de önemli bir sayıyı oluşturmaktadır. Bunlar diğerk turistlerden gün başına çok daha az para harcasalar da, ortalama kalış sürelerinin uzun olması nedeniyle bölge turizm gelirlerine ciddi katkı sağlamaktadır. Ayrıca Gaziantep’e gelen ancak konaklamayan turist sayısının da bir hayli yüksek rakamlara ulaştığı tahmin edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Gaziantep özellikle sahip olduğu tarihi ve kültürel kaynaklarıyla önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Tarih öncesi dönemlere ait çok sayıda höyük ve mağaranın yer aldığı araştırma sahasında ayrıca Hitit, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi çeşitli medeniyetlerin bölgedeki merkezi olmuş ve bu medeniyetlere ait çok sayıda kale, kilise, manastır ve cami gibi kültürel mekânları bünyesinde barındırmıştır. Günümüzde bu eserlerin büyük bir kısmı varlıklarını hala devam ettirmesine rağmen bir kısmı ya tamamen yok olmuş ya da restore edilmeyi beklemektedirler. Gaziantep, özellikle prehistorik döneme ait höyük ve mağara yerleşimleriyle Dünya'da ve Türkiye'de önemli bir potansiyele sahip olmasının yanında inanç turizmi, askeri turizm, arkeolojik turizm ve tarihsel turizm potansiyeli açısından da oldukça önemli kaynaklara sahiptir.

Araştırma sahasında yer alan Rumkale Hz. İsa'nın havarilerinden olan Johannes'in İncil'in nüshalarını burada kayadan oyma bir odada çoğalttığı bilindiğinden Hristiyanlarca önemli ve kutsal sayılmaktadır. Aynı zamanda kale içerisinde bulunan Şair Aziz Nerses Kilisesi ve Barşavma Manastırı da Rumkale'nin önemini arttırmaktadır. Araştırma alanında bulunan Dülük; Teşup, Zeus ve Jupiter Dolikhenos inançlarının kült merkezi olduğundan burada Hitit İmparatorluğu Dönemi'nde gök ve fırtına tanrısı olan Teşup'un tapınağı mevcuttur. Aynı zamanda Dülük'te Mitras İnancı da mevcuttu. Dünya'da yeraltına inşa edilen Mitras tapınaklarının en büyüğü Dülük'te Keber Tepesi'nin güney eteklerinde yer almaktadır. Tüm bu dini merkezlerle beraber şehir merkezinde bulunan diğer kiliseler, Türk-İslam Dönemi'ne ait olan camiler ve şehir merkezinde ve ilçelerinde bulunan türbeler şehrin inanç turizmi açısından ne kadar önemli potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma alanı askeri turizm açısından önemli potansiyele sahiptir. Özellikle şehir merkezinde bulunan Panorama Müzesi, Savaş Müzesi, Atatürk Anı Müzesi, Şehitlik ve Şehitler Abidesi, Antep Savunması'nda şehit düşen Şahinbey, Karayılan ve Şehitkâmil anıtları şehrin Askeri Turizm açısından en önemli kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunların yanında Cumhuriyet Meydanı, Özgürlük ve Demokrasi

Meydanı da Gaziantep'te Kurtuluş Günü kutlamalarının yapıldığı mekânlar olması açısından Askeri Turizm açısından önemli mekânlardır.

Araştırma alanının Arkeolojik Turizm değerlerine baktığımızda Zeugma Antik Kenti, Yesemek Açık Hava Müzesi, Antik Dülük Kenti, Kargamış Harabeleri, Antep Kalesi ve Rumkale, Septimus Severus Köprüsü, anıt mezarlar ve arkeolojik eserlerin sergilendiği müzeleriyle bölgede ve Türkiye'de önemli turizm potansiyeline sahip illerden biridir. Yöre Hitit, Med, Asur, Pers, İskender, Selefkoslar, Roma, Bizans, İslam-Arap ve İslam-Türk devirlerinin hâkimiyeti altında kaldığından tarihsel turizm kaynakları açısından da oldukça zengindir. Çok çeşitli kültürel kalıntılarla Hitit, Bizans, Roma gibi kültürlerin izlerini taşıyan şehirde aynı zamanda İslam-Arap ve İslam-Türk devirlerine ait çok sayıda han, hamam, cami, bedesten, kastel, şadırvan ve çeşme de yer almaktadır.

Araştırma alanında yukarıda belirtilen potansiyelinin daha iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından bazı hususların dikkate alınması gereklidir. Özellikle bölgede turizmin altyapısının turistik ihtiyaca cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi gereklidir. Yine, bölgede turizmin geliştirilmesi açısından çeşitli pazarlama stratejilerinin araştırılıp belirlenmesi gereklidir. Bunu yapmak için de araştırma sahasını en uygun şekilde tanıtacak imaj ve marka oluşturulması, hitap edilecek turizm pazarının belirlenmesi, reklam ve tanıtım programlarının ortaya konulması atılması gereken önemli adımlardandır. Ayrıca şehirde var olan mevcut kültürel ve tarihsel kaynakların değişen turizm anlayışına göre düzenlenmesi ve bunlara turistik ürün özelliğinin kazandırılması gerekmektedir.

Gaziantep'in sahip olduğu tarihi ve kültürel kaynakları anlatan yerli ve yabancı dillerde çeşitli internet siteleri hazırlanarak tanınırlığının artırılması gereklidir. Hitit, Roma ve Bizans gibi çeşitli medeniyetlerin hakimiyetine giren ve bu medeniyetlere ait çok sayıda kültürel ve tarihi mekanlar barındıran Gaziantep'te tur operatörleri tarafından çeşitli turlar düzenlenmelidir.

Araştırma alanında bulunan arkeolojik kalıntıların asıllarına uygun bir şekilde restore edilerek turizme kazandırılmaları gerekmektedir. Antik Dülük Kenti, Zeugma Mozaikleri, Rumkale, Kargamış Harabeleri, Yesemek Heykel Atölyesi Açık Hava

Müzesi ve Tilmen Höyük gibi dünya çapında öneme sahip sit alanlarının broşür, reklam afişleri oluşturularak ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı yapılmalıdır.

Araştırma alanındaki mevcut altyapı ve konaklama tesislerinin geleneksel tarzda ve yeterli sayıda hizmet vermesi de oldukça önemli bir husustur. Aynı zamanda şehir merkezine tarihi ve arkeolojik sit alanlarının lokasyonlarını gösteren gerekli panoların asılması turistlerin istenilen lokasyona erişimini rahatlıkla sağlayacağından oldukça önemlidir. Ayrıca, sit alanlarında ve müzelerde ziyaretçilere gerekli rehberlik hizmetlerinin verilmesi oldukça önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yabancı turistler için yabancı dil bilen rehberlerin bulunması yine turist memnuniyeti açısından önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, araştırma alanında antik kentler ve ören yerleri, höyükler ve müzeler, Hitit, Bizans, Roma, Arap-İslam ve Türk-İslam medeniyetlerine ait tarihi ve kültürel değerlerin geniş yer tutması dolayısıyla bölgede bilinçli ve kapsamlı bir turizm politikası izlenmesi halinde Gaziantep, Türkiye'nin ve bölgenin en önemli turizm merkezlerinden birisi olabilir. Böylece, kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ile beraber araştırma sahası ülkemize önemli gelir sağlayan bir bölge haline gelebilir.

KAYNAKÇA

- Alkım, B.: 1971 “Tilmen Höyük ve Samsun Bölgesi Çalışmaları”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sayı: XX-2, s.5-16, Ankara.
- ÇEKÜL Vakfı: 2012 “Gaziantep’te Kültür Yolu Üzerindeki Hanlar ve Çarşı, Gaziantep.
- ÇEKÜL Vakfı: 2012 “Gaziantep’te Sivil Mimari Zenginliği: Bey Mahallesi”, Gaziantep.
- Çiner, R.: 2012 “Gaziantep ve Çevresinde Paleolitik Buluntular”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, s. 125-129, Ankara.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Kurtuluş Günü Kutlamaları”, Gaziantep.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Emine Göğüş Mutfak Müzesi”, Gaziantep.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Gaziantep Savunması Ve Kahramanlık Panorama Müzesi, Gaziantep.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Butik Hotel: Kale Evi”, Gaziantep.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Gorgo Medusa Arkeolojik Cam Eserler Müzesi Kültür ve Sanat Merkezi”, Gaziantep.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014 “Kale Teras”, Gaziantep.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Kültür Yolu: Tarihi Miras”, Gaziantep.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Müzeler Kenti Gaziantep, Gaziantep.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Naib Hamamı”, Gaziantep.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Osmanlı Dönemi Gaziantep Mahalleleri ve Bey Mahallesi”, Gaziantep.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Ömer Ersoy Kültür Merkezi”, Gaziantep.
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi: 2014	“Zeynep Hanım Konağı”, Gaziantep.
Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 2014	“Gaziantep’te İnanç Turizmi”, Gaziantep.
Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 2014	“Kargamış”, Gaziantep.
Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 2014	“Rumkale”, Gaziantep.
Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 2014	“Yesemek ve Tilmen Höyük”, Gaziantep.
Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 2014	“Zeugma Mozaik Müzesi”, Gaziantep.
Gaziantep Ticaret Odası:	“Turizm ve Hayat Boyu Öğrenme Açısından

- 2011 Gaziantep İli Mevcut Durum Analiz Raporu”,
Gaziantep.
- Gaziantep Ticaret Odası: 2012 “Gaziantep Turizm Raporu”, Gaziantep.
- Güner, Z.: 2007 “Antep Savunması ve Ali Şefik Özdemir Bey’in
Faaliyetleri”, Zonguldak Karaelmas
Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6, s.
49-65, Zonguldak.
- Gürsel, Ali.: 2013 “Milli Mücadele Döneminde Antep Savunması
ve Şahinbey”, ASIA Minor Studies:
International Journal of Social Science, Sayı:
1, s. 52-63, 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Güzelbey, C.: 1984 Gaziantep Camileri Tarihi”, Oya Matbaası,
Gaziantep.
- Kaplan, T.: 2011 “Gaziantep Kültür Turizmine Halk Bilimsel Bir
Yaklaşım”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kulakoğlu, F.; Sertok, M.; Squadrone, F.; Güllüce, H.: 2003 “Gaziantep Kale Höyük 2003 Excavations”,
Kültür ve Turizm Bakanlığı, 26. Kazı Sonuçları
Toplantısı, Cilt: 2, s. 291-302, Konya.
- Şahinbey Belediyesi: 2012 “Yaşayan Müze: Tarihi Gümrük Hanı”,
Gaziantep.
- Şahinbey Belediyesi: 2012 “Saklı Konak Bakır Eserleri Müzesi”,
Gaziantep.

- Şahinbey Belediyesi: 2014 “500 Yıllık Kaleoğlu Mağarası”, Gaziantep.
- Şahinbey Belediyesi: 2014 “Bey Quarter”, Gaziantep.
- Şahinbey Belediyesi: 2014 “Gümrük Hanı”, Gaziantep.
- T.C. Gaziantep Valiliği İl Çevre Ve Orman Müdürlüğü: 2011 “Gaziantep İl Çevre Durum Raporu”, Gaziantep.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı: 2012 “GAP Gezi Rehberi-1”, İstanbul.
- T.C. Turizm Bakanlığı: 2002 “Gaziantep”, Plaka Matbaası, Ankara.
- Üngör, İ.: 2011 “İslâhiye ve Çevresinde Geç Hitit Merkezleri”, Atatürk Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 8, s. 137-163, Erzurum.
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü: 2014 Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi”, Gaziantep.

İnternet Kaynakları

- <http://blog.milliyet.com.tr/gaziantep-tarihi/Blog/?BlogNo=510806> (06.10.2015)
- <http://blog.milliyet.com.tr/gaziantep-paleolitigi/Blog/?BlogNo=510802> (06.10.2015)
- <http://blog.milliyet.com.tr/gec-hititler/Blog/?BlogNo=510804> (06.10.2015)
- <http://gaziantepikesfet.com/yuzukcu-han.html> (12.07.2014)

http://tr.cyclopaedia.net/wiki/Elbeyli_Han%C4%B1 (18.01.2014)

http://www.antebim.com/gaziantep_gaziantepelsanatlari.php (23.06.2014)

<http://www.arkantik.com.tr/turk.html> (11.02.2014)

<http://www.asudekonak.com/tr/asudekonak.php> (26.01.2014)

<http://www.gaziantep.com/tr/sehir/dayi-ahmet-aga-konagi> (11.04.2014)

<http://www.gaziantep.net/turizm/antepevleri.htm> (11.04.2014)

<http://www.gaziantep.net/turizm/gezilecekyerler.htm> (12.04.2014)

<http://www.gaziantep.net/turizm/hanlarbedestenler.htm> (19.05.2014)

<http://www.gaziantep-bld.gov.tr/muzeler.html> (23.04.2014)

http://www.gaziantep-bld.gov.tr/top-menu-tarihi-yerler_29.html (12.05.2014)

<http://www.gaziantepdogus.com/author.php?yid=1&cid=12619> (15.02.2014)

<http://www.gaziantepililerdernegi.org/hamam.htm> (29.01.2014)

<http://www.gaziantepililerdernegi.org/kirkahve.htm> (13.04.2014)

<http://www.gaziantepililerdernegi.org/zincirlibedesten.htm> (13.04.2014)

<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,52356/bedestenler.html> (30.04.2014)

<http://www.gezlong.com/otel/Zeynep-Hanim-Konagi-Gaziantep> (09.04.2014)

<http://www.hidiroglukonak.com/Kurumsal> (08.04.2014)

<http://www.osmanlielsanatlari.com/default.asp?git=10&link=49> (19.02.2014)

<http://www.saklikonak.net/hakkimizda.html> (12.04.2014)

<http://gaziantepkilishalep.com/tr/41-eser/55-esk-buday-hani.html> (10.03.2014)

<http://gaziantepkilishalep.com/tr/41-eser/58-yuezuekcue-hani.html> (11.03.2014)

<http://gazianteplim27.tr.gg/Gaziantep-Hamamlar%26%23305%3B-.htm>
(13.03.2014)

<http://www.belgeci.com/kurtulus-camii-st-mary-kilisesi-gaziantep.html>
(19.04.2014)

<http://www.gaziantep.com/tr/haber/tarihi-kir-kahvesi-restore-edildi> (17.01.2014)

<http://www.gaziantep.com/tr/sehir/gaziantep-medusa-arkeolojik-cam-eserler-muzesi> (18.01.2014)

<http://www.gaziantep-bld.gov.tr/etkinlik-168-ataturk-ani-muzesi-acilisi.html> (23.02.2014)

<http://www.gaziantepkilishalep.com/tr/41-eser/54-anadolu-hani.html> (06.05.2014)

<http://www.turkish-media.com/forum/topic/177143-gaziantep-hanlari/> (25.02.2014)

<http://www.telgraf.net/anadolunun-en-eski-yerlesimi--duluk-yazisi-517.html> (19.04.2014)

<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,52338/duluk-antik-kenti.html> (13.01.2014)

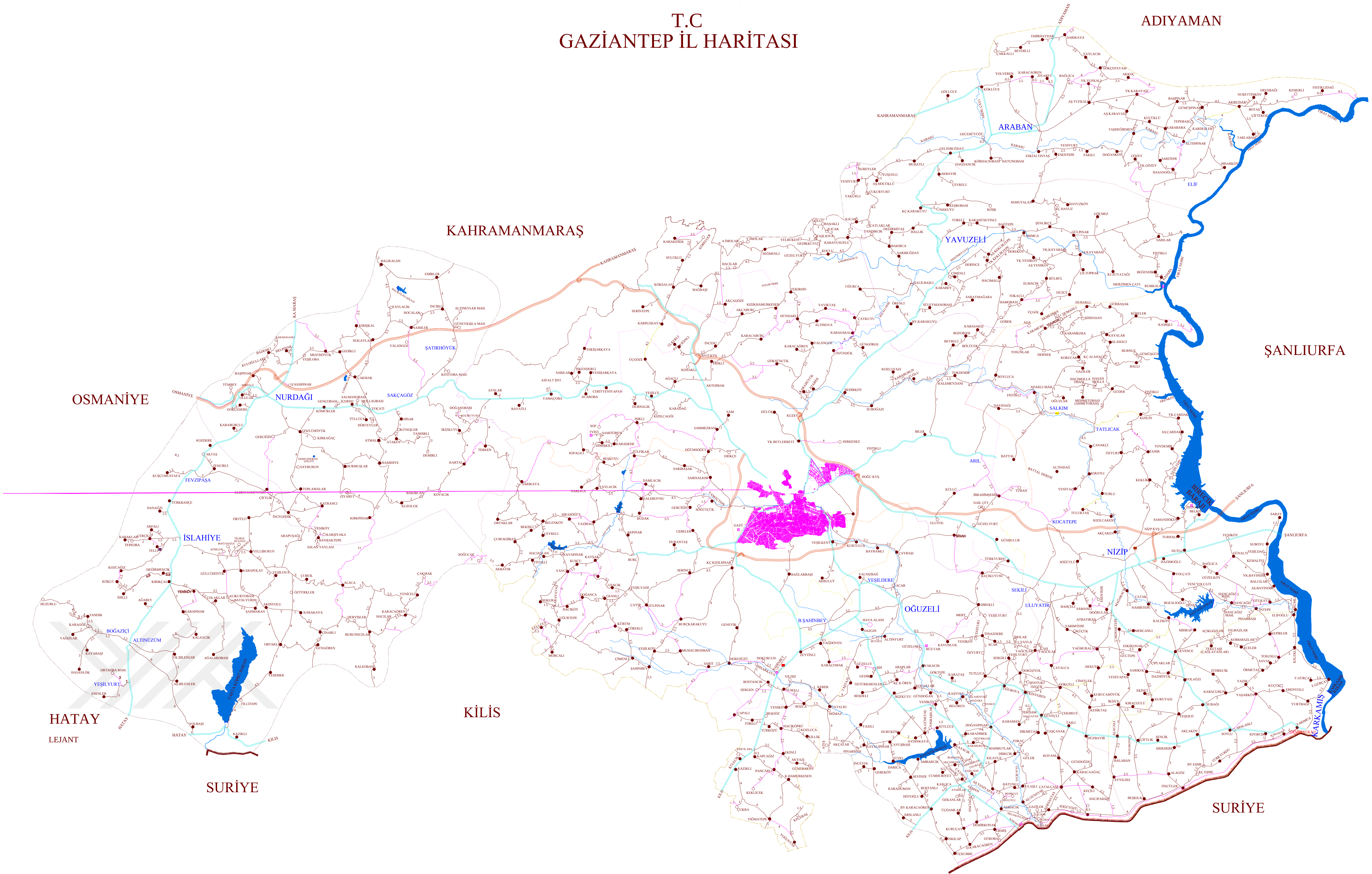
<http://www.gaziantep.net/turizm/tarihoncesi.htm> (03.06.2014)

http://www.gaziantep.gov.tr/default_B0.aspx?content=1071 (11.01.2014)

<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,52292/tarihce.html> (24.05.2014)

<http://www.arkeolojiturk.com/gaziantep.html> (22.03.2014)

T.C
GAZİANTEP İL HARİTASI

Harita 1.Gaziantep Şehrinde Yer Alan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Dağılışı

